
N.132. L'endemà de tot. Barcelona es converteix altre cop en una gran àgora. Què en queda, de la Il·lustració? La Biennial de Pensament acull els debats sobre el present i el futur que travessen el nostre temps.

Barcelona Metròpolis

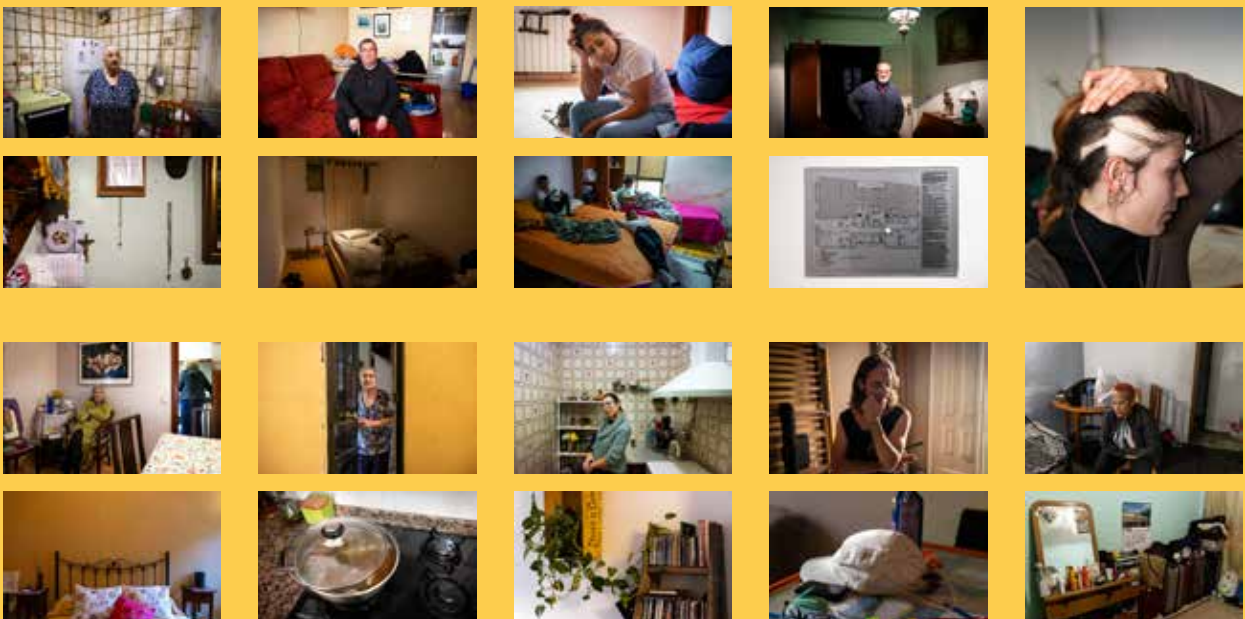
Marc Javierre-Kohan

(Barcelona, 1973). Fotoperiodista i fotògraf documental. La seva obra gira al voltant de la descripció testimonial dels efectes perjudicials de certs fenòmens socials i econòmics. Les seves tres grans línies de treball són el negoci i la venda d'armament, el turisme massiu i la mercantilització de l'habitatge per part del sistema rendista.

Vivim una emergència absoluta pel que fa a l'accés a l'habitatge. La màquina de l'anomenat *mercat immobiliari* i la manca de polítiques contundents per dotar la ciutat d'un parc residencial assequible aboquen a la precarietat moltes de les persones que viuen de lloguer. Famílies amb menors, gent gran amb contractes de lloguer indefinits, parelles amb feina que no arriben a final de

mes i joves en situació laboral precària esdevenen especialment vulnerables. I a tot això s'hi afegeixen els errors judicials i el *mobbing* immobiliari que s'exerceix sobre alguns inquilins.

Durant quatre anys, el fotoperiodista Marc Javierre-Kohan i el periodista Jesús Martínez han cobert molts casos de desnonaments. En aquest treball ens acostem a les vides i als espais personals de veïns i veïnes que estaven a punt de perdre el seu bé més preuat: la llar on han passat tota o bona part de la vida. En aquesta història, ells i elles sempre perden. No és res personal, només són negocis.

L'esperança contra la por

No és casualitat que en els darrers anys ens arribin tantes distopies apocalíptiques en les propostes literàries i cinematogràfiques. Ni que el catastrofisme i la polarització hagin niat en el discurs polític fins a canviar el prisma a través del qual contemplem la realitat. El món està a punt d'ensorrar-se. Aquest marc mental catalitza i amplifica alhora el malestar que provoquen els canvis del nostre temps. En la realitat distorsionada de la ficció i les xarxes tot són flames, i això ens condiciona, amb la dificultat afegida que les paraules estan perdent el seu significat: tant poden voler dir una cosa com la contrària.

Afrontem dos grans ordres de problemes. D'una banda, els materials, derivats de les crisis del metabolisme de la Terra —com el canvi climàtic, la pèrdua de biodiversitat, les mancances d'aigua, les crisis urbanes i les grans migracions— i els que provoquen els canvis tecnològics que transformen el nostre món. De l'altra, la por i la incertesa que tot això genera en la ciutadania, i que els enemics de la democràcia aprofiten per socavar-ne els fonaments. Òbviament, aquests dos ordres estan interrelacionats i allà on més intensament s'expressen és a la ciutat.

La por del futur genera nostàlgia del passat. Però el món que el discurs reaccionari pretén rescatar no és cap Arcàdia idíllica perduda, sinó una nova llei de la selva que no és res més que la llei del més fort. Els termes semblen invertir-se: les forces conservadores i reaccionàries són ara cada cop més antisistema, i les forces progressistes lluiten per conservar: preservar la natura, preservar l'estat del benestar, preservar el sistema legal i institucional que fa avançar la justícia social... Llibertat, igualtat, fraternitat... Què en queda, dels valors de la Il·lustració? Tenim la percepció que la democràcia mateixa perilla, travessada per les múltiples fractures del present. Tot es redueix, en realitat, a un combat entre l'esperança i la por.

Els autors que trobareu a les pàgines següents reflexionen sobre algunes d'aquestes qüestions. Tots ells participen en la Biennal de Pensament, que, sota la idea "L'endemà de tot", convertirà la ciutat de Barcelona, entre el 8 i el 13 d'octubre, en l'escenari d'un gran i necessari debat. — Milagros Pérez Oliva

La Blanca del carrer dels Boters. Va entrar de núvia l'any 1969 al seu pis del carrer dels Boters i el va fer beneir. Ara té 80 anys i el pis l'ha comprat una advocada com a inversió, per destinar-lo a lloguer temporal. Aprofitant l'edat avançada de la llogatera i un error en els pagaments, va aconseguir fer-la fora després de set intents de desnonament. La Blanca va acabar en una pensió.

Dossier

L'endemà de tot

4-10

Alessandro Balducci

La ciutat invisible:
allò que no veiem està
canviant la metròpoli

12-17

Gueorgui Gospodínov

Europa i el virus del passat

18-23

Christophe Bertossi

Democràcia: una triple fractura

24-28

Santiago Alba Rico

L'apocalipsi cultural

30-34

Chiara Bottici

El donisme o el mite
de l'abella reina

36-39

Miquel Seguró Mendlewicz

La Il·lustració no entén
de nostàlgies

40-44

Carl Cederström

Cossos productius:
el retorn del taylorisme

46-49

Katie Meehan

L'accés a l'aigua i la promesa
incomplerta de la democràcia

50-54

Jason Hickel

Una política climàtica
radical per empoderar
la classe treballadora
i les comunitats rurals

56-61

Nona Fernández

Exhumar la memòria

**La ciutat invisible:
allò que no veiem
està canviant
la metròpoli**

**Alessandro
Balducci**

Posar al descobert el que s'amaga sota la superfície visible de les ciutats, aquells elements que passen desapercebuts i que amenacen

l'habitabilitat i la cohesió, permetria configurar una agenda política urbana que equilibrés l'espai físic de la ciutat (*urbs*) amb la comunitat que l'habita (*civitas*). És urgent evolucionar cap a una governança que abasti la perifèria, desatesa a causa dels límits administratius, i cap a una planificació urbana que transcendeixi els mers beneficis de les empreses privades.

El número 57 dels *Annali* de la Fundació Giangiacomo Feltrinelli¹ està dedicat a la ciutat. En aquest article, m'agradaria compartir les reflexions i el viatge que ens van dur a elaborar-lo. Els *Annali*, la principal publicació de la Fundació Feltrinelli, tenen com a objectiu seleccionar cada any un tema clau del debat públic. Es tracta d'un llibre l'editor del qual és nomenat quasi tres anys abans de la data de publicació.

Després de descartar diverses idees, finalment vaig proposar que aquest número es titulés *La ciutat invisible*, ja que m'interessava explorar les dimensions que es troben sota la superfície de la ciutat i que n'estan canviant el funcionament quotidià. Es tractava d'una referència explícita al famós llibre d'Italo Calvino *Les ciutats invisibles*, i la publicació el 2023 coincidia amb el centenari del naixement del gran escriptor. El terme *invisible* no només fa referència a allò que no veiem perquè és difícil de percebre, sinó també a allò que deliberadament no es veu o que s'oculta perquè abordar-ho exigiria prendre decisions difícils i radicals.

Les ciutats estan canviant ràpidament d'una manera molt profunda i, potser després de l'èxit innegable que han experimentat en els últims 50 anys (només cal veure la superació de la crisi urbana dels anys setanta relacionada amb la desindustrialització), s'enfronten de nou a un futur incert. Molts dels fenòmens que les estan transformant són invisibles. Per entendre aquests canvis, cal aprofundir i examinar la coevolució de dimensions urbanes que normalment s'analitzen per separat, sovint sense tenir en compte la influència i l'impacte mutu en l'espai i la societat. Així doncs, em vaig proposar identificar els temes més rellevants seguint aquest enfocament i vaig seleccionar les diverses col·laboracions d'aquesta edició dels *Annali*. En el regne de l'invisible, destaquen dos grans temes que formen part d'un mateix àmbit: el canvi climàtic i la salut.

Les ciutats són responsables de produir el 70% de les emissions que alteren el clima i, per tant, contribueixen en bona part al canvi climàtic. L'any 2023 això es va traduir en l'estiu més calorós mai registrat, precipitacions extremes, inundacions i sequeres prolongades. Més enllà d'aquestes emergències evidents, el canvi climàtic sovint roman invisible, i va soscavant de manera contínua la salut de les ciutats i la vida al planeta. Els efectes són molt desiguals entre els diversos grups de població, i veiem que les mesures que adopten les ciutats per mitigar-los o adaptar-s'hi encara són excessivament tímides.

La salut és una altra gran preocupació. A les ciutats es concentren la majoria de les malalties, a causa de la contaminació i altres factors relacionats amb l'estil de vida, però també és on s'ofereix el millor accés als serveis sanitaris. Els ingressos i el nivell educatiu estan estretament relacionats amb la salut, tal com demostren nombrosos estudis. Els ciutadans amb menys ingressos es traslladen de zones urbanes pròsperes a zones més empobrides i marginals on l'esperança de vida disminueix. La pandèmia del 2020 va ser una prova de foc i va fer evident l'impacte perjudicial que va suposar haver de passar de manera radical d'una atenció preventiva basada en la comunitat a un tractament en

Alessandro Balducci

És professor titular de Planificació Urbana i Polítiques Urbanístiques al Departament d'Arquitectura i Estudis Urbans al Politecnico di Milano, d'on ha sigut vicerector. També ha estat conseller de Planificació Urbana a l'Ajuntament de Milà. Ha presidit l'Association of the European Schools of Planning, l'Urban@it - National Center for Urban Policy Studies i la Italian Society of Urban Planners. És autor o editor de 22 llibres i nombrosos articles i assajos sobre planificació urbana i canvi urbà, entre els quals trobem *Post-Metropolitan Territories: Looking for a New Urbanity* (Routledge, 2017), *Situated Practices of Strategic Planning* (Routledge, 2017), *Risk and Resilience* (Springer, 2020) i *Cities Learning from a Pandemic. Towards Preparedness* (Routledge, 2022). Recentment, ha editat el número 57 dels *Annali* de la Fundació Giangiacomo Feltrinelli, titulat *La città invisibile. Quello che non vediamo sta cambiando le metropoli* (Feltrinelli, 2023).

Nota

1. Els *Annali* és una publicació de la qual he estat editor. Tot i que no anomenaré individualment tots els autors dels capítols del llibre, alguns d'ells són: Roberto Mezzalama per a "Canvi climàtic"; Simona Giampaoli per a "Salut"; Giovanni Azzone, Piercesare Secchi i Mara Ferreri per a "Digitalització"; Costanzo Ranci, Flavia Martinelli, Paola Piscitelli i Paolo Perulli per a "Poblacions", i Valeria Fedeli, Mike Rako, Tuna Tasan-Kok, Pierre Filion, Matteo Colleoni, Agostino Petrillo i Claudio Calvaresi per a "Dimensió espacial". Per acabar, vull esmentar Giovanni Hanninen, que hi va contribuir amb un assaig fotogràfic.

hospitals. Aquest canvi va posar de manifest les deficiències d'un sistema sanitari que no estava preparat per a la ràpida propagació de la covid-19.

Un segon àmbit fa referència a una altra dimensió poc visible: la digitalització, que impregna totes les activitats, des de la producció fins al consum i l'oci. Ha desencadenat unes transformacions profundes en l'economia de les ciutats, i ha donat lloc a un volum de dades sense precedents. Tanmateix, aquesta riquesa d'informació ha permès el desenvolupament d'algoritmes que han impulsat l'aparició de l'economia de plataformes. Es tracta de nous models de negoci que tenen la capacitat de remodelar els serveis privats des de dins i d'influir en les polítiques públiques. Les transformacions provocades per la digitalització es caracteritzen per una gran ambigüitat: alhora que obren noves oportunitats, també provoquen el desplaçament d'altres, com l'impacte d'Airbnb en el mercat del lloguer d'immobles o l'efecte del comerç electrònic en les botigues locals. Molts consideren que aquest canvi discret de les regles del joc és fins i tot més profund que la revolució industrial, però que encara no se'n coneix l'impacte.

Un tercer aspecte de la invisibilitat afecta les poblacions. Els avenços mèdics han provocat canvis en l'esperança de vida, fet que es tradueix en un augment del nombre de persones de més de 85 anys que, si bé abans eren ateses per familiars, ara viuen aïllades a casa i passen desapercebudes per una ciutat i un sistema de serveis que han d'experimentar canvis profunds per donar-los cabuda. I a la inversa, a l'altre extrem de l'espectre hi trobem els joves, especialment els fills de famílies migrants, invisibilitzats pels seus drets de ciutadania, que sovint els són negats. La causa d'això són unes polítiques miops que impedeixen la inclusió d'una generació que, si tot fos diferent, podria injectar dinamisme tant a la ciutat com a la societat.

Amb tot, la qüestió de l'exclusió també s'estén a dimensions més àmplies en els processos de polarització que remodelen les relacions entre els grups socials dins de la ciutat. Aquesta transformació difereix significativament del passat, marcat per l'erosió de la classe mitjana i l'aparició d'una població gairebé invisible en la qual es troben *riders* (o repartidors), cuidadores, treballadores de la llar i personal de neteja, manteniment o logística. Això contrasta amb un petit cercle de població amb ingressos alts vinculats a les finances i a grans xarxes mundials.

Canvis profunds en les infraestructures

La quarta dimensió està relacionada amb la transformació de l'espai. La ciutat s'ha estès pel territori fins a convertir-se en una vasta regió urbana. Malgrat això, la ciutat real és invisible per a la política. Els òrgans de govern continuen cenyint-se als límits administratius del segle XIX i són incapaços d'abordar els nous problemes que sorgeixen i evolucionen en nivells diferents.

La planificació urbana cada cop ha necessitat més la iniciativa privada, a causa de les crisis financeres locals i de la pressió perquè les

administracions adoptin enfocaments empresarials que millorin la competitivitat urbana. El gran problema de la crisi immobiliària posa de manifest el fracàs d'abordar dificultats estructurals exclusivament mitjançant la captació d'una part del valor generat a través d'iniciatives privades.

Les infraestructures de la ciutat han experimentat canvis profunds, però invisibles, que han permès la regionalització urbana i que, gràcies a la digitalització, han ampliat enormement les possibilitats d'interconnectivitat i eficiència. Aquestes infraestructures s'han convertit en dipòsits invisibles de coneixement i en protagonistes de la governança urbana. També tenen un paper en la mobilitat, que encara depèn en excés de l'automòbil, mentre que els mitjans de transport més sostenibles lluiten per guanyar visibilitat entre els responsables polítics.

Les perifèries continuen sent invisibles malgrat els canvis en la ubicació i composició. Com invisibles són també, en aquest context, les nombroses iniciatives d'organitzacions comunitàries ascendents que aborden problemes com l'exclusió, l'abandonament i altres preocupacions perifèriques. Aquestes organitzacions, que ens serveixen de fars per a l'esperança, utilitzen les xarxes digitals d'una manera diferent de com ho fa l'economia de plataformes. Continuen sent invisibles perquè no es reconeixen com a recursos potencials per a la regeneració, tot i poder ser-ho.

El gran problema de la crisi immobiliària mostra el fracàs d'abordar dificultats estructurals exclusivament mitjançant la captació de valor d'iniciatives privades.

La manca de decisions radicals

En l'assaig final del llibre, reflexiono sobre les implicacions d'aquestes múltiples dimensions de la invisibilitat per a les polítiques urbanes. Abordar el tema del canvi climàtic exigeix prendre decisions molt més radicals que les que s'estan debatent actualment.

Hi trobaríem, per exemple, l'abandonament dels combustibles fòssils, el replantejament de la mobilitat urbana per reduir la dependència del cotxe privat, el foment dels boscos urbans i la renaturalització de les illes de calor, i la readaptació dels edificis, començant per les zones més perifèriques i econòmicament més desafavorides de la ciutat, ja que són les més vulnerables als efectes adversos del canvi climàtic.

Tot i que cadascuna d'aquestes mesures apareix de manera esporàdica a les agendes de les ciutats, és l'aplicació col·lectiva la que pot repercutir significativament en l'habitabilitat urbana i contribuir a mitigar l'escalfament global.

Gran part del que és necessari per fer front al canvi climàtic és també essencial per abordar un altre gran problema urbà: la salut. Això inclou netejar l'aire, reverdir la ciutat i promoure una mobilitat activa i saludable. Cada cop es reconeix més la importància de tornar a la prevenció en lloc de centrar-nos només en la solució, tal com ens va demostrar la pandèmia, i s'hauria de començar per les zones amb més dificultats

socioeconòmiques, on els nivells de renda i d'estudis són més baixos. Les “cases comunitàries” finançades pels fons Next Generation de la Unió Europea no són mers edificis, sinó que han de servir per construir una ciutat més saludable.

Es poden aprofitar grans sinergies per impulsar el creixement de ciutats mitjanes ben connectades a un eix central i rehabilitar els suburbis d'una altra manera.

Les reflexions sobre la digitalització indiquen que tot el sistema de serveis pot evolucionar si ens beneficiem dels coneixements de les plataformes digitals, que creen perfils dels comportaments dels usuaris per aprofitar oportunitats de negoci. Aquesta elaboració de perfils també pot facilitar

el desenvolupament de “polítiques de precisió” per als serveis, similars al concepte de “medicina de precisió”, adaptades a una població cada cop més diversa i amb necessitats variables.

Hi ha repercussions socials importants que requereixen una governança i una regulació eficaces, sobretot pel que fa al mercat del lloguer, el comerç i altres activitats que demanen transicions conscients.

Però la digitalització també presenta oportunitats interessants. El canvi ràpid a activitats en remot que va exigir la pandèmia ha obert noves oportunitats, tot i que encara no siguin del tot visibles. Això inclou avenços en l'ensenyament superior, l'assistència sanitària i el tercer sector, així com el potencial per a una millor distribució de les activitats entre les zones centrals i perifèriques de les regions urbanes. Mantenir l'equilibri entre les activitats presencials i a distància podria contribuir a reduir la polarització i a ampliar els límits de la ciutat de manera que inclogués les zones perifèriques. Gràcies a la possibilitat de treballar des de casa, aquestes zones podran deixar de ser merament residencials i es podran convertir en comunitats on la gent, alliberada dels costos de desplaçament i de les limitacions de temps, pugui trobar oportunitats d'oci i compromís comunitari.

Per tant, es poden aprofitar grans sinergies per impulsar el creixement de ciutats de mida mitjana que estiguin ben connectades a un eix central i rehabilitar els suburbis metropolitans d'una altra manera. Actualment, només algunes grans empreses ho han vist com una oportunitat puntual, tot i que podria convertir-se en una estratègia arreu del territori.

Desenvolupar noves polítiques per a una població envellida implica abordar el problema de la gent gran atrapada a casa seva. Això es pot fer a través d'iniciatives adreçades a oferir habitatges adequats, edificis sense barreres i barris que tinguin serveis bàsics als quals es pugui arribar a peu.

Pel que fa a la participació dels joves, ha de començar per reconèixer les seves aspiracions i drets com a protagonistes de la vida urbana. Això vol dir crear eixos on puguin participar en el disseny de l'espai urbà.

També ens hem d'ocupar del grup social format pels treballadors i treballadores dels serveis essencials que van tenir un paper vital durant la pandèmia, com ara els repartidors, les cuidadores, i el personal de logística, assistència sanitària i infraestructures. Molts tenen

dificultats per accedir a un habitatge assequible, la qual cosa els obliga a fer llargs desplaçaments o a dependre d'una infraestructura de serveis poc adaptada a les seves necessitats.

Formes innovadores de governança

Aquí hi ha una clara connexió amb la necessitat de trobar formes innovadores de governança per a la ciutat real, que abasti grans regions urbanes sovint desateses a causa dels límits administratius. Qüestions essencials com la qualitat de l'aire, l'habitatge i les polítiques de mobilitat han d'abordar-se de manera eficient en aquest nivell.

El problema del cost excessiu de l'habitatge al centre de les ciutats es podria pal·liar a una escala més gran si el transport regional fos més còmode i eficient. Més enllà de les zones amb una gran pressió immobiliària, els preus baixen considerablement, però els serveis de transport inadequats impedeixen que la gent aprofiti aquesta diferència de preus, ja que els obliguen a suportar llargs desplaçaments que els esgoten el temps i els recursos econòmics.

Necessitem una estratègia de planificació urbana que transcendeixi la simple extracció de beneficis de les empreses privades. En comptes d'això, s'haurien d'identificar i tractar les qüestions fonamentals i els grans interrogants als quals han de fer front les ciutats, començant per la problemàtica cada cop més urgent de l'habitatge "assequible".

La persistència del "problema de la perifèria" en totes les ciutats ens ha de dur a prendre consciència que la intervenció en les zones perifèriques no pot dependre únicament del finançament esporàdic o excepcional del govern nacional de torn o de fons europeus. Les administracions locals s'han de comprometre a desenvolupar projectes en les

La intervenció en les zones perifèriques no pot dependre únicament del finançament esporàdic o excepcional del govern nacional de torn o de fons europeus.

zones més desfavorides, fins i tot si no hi ha finançament, mitjançant la implicació de diverses parts interessades i de les associacions àmpliament vinculades a la comunitat, però sovint invisibles per als responsables polítics. La xarxa digital pot servir de plataforma per fomentar la col·laboració entre una administració

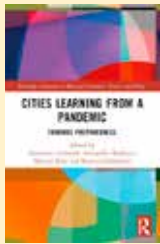
capacitadora i les iniciatives de base que s'ocupen del que és invisible.

En conclusió, les anàlisis i reflexions d'aquest número dels *Annali* titulat *La ciutat invisible* ens condueixen envers dues direccions. En primer lloc, posen al descobert el que s'amaga sota la superfície visible de la ciutat: elements que, com que passen desapercebuts, amenacen l'habitabilitat i la cohesió. Treure'ls a la superfície no només pot ajudar-nos a contrarestar aquestes amenaces, sinó també a configurar una agenda política urbana que equilibri l'espai físic de la ciutat (*urbs*) amb la comunitat que l'habita (*civitas*).

En segon lloc, és necessari desenvolupar un enfocament de disseny que superi les vacil·lacions basades en un realisme excessiu o en la

dependència de les limitacions financeres. Cal valentia per imaginar un futur que integri les diverses dimensions necessàries per construir una ciutat habitable i justa. Si bé hem de fer front a la realitat i assegurar els recursos financers, sense una visió audaç del projecte estem mancats d'una direcció clara cap endavant.

Si em permeteu afegir els meus pensaments, això també sembla reflectir el sentiment que va inspirar Italo Calvino per escriure la seva obra mestra *Les ciutats invisibles*. M'agradaria acabar amb les seves paraules.

**Cities Learning
from a Pandemic**

Simonetta Armondi,
Alessandro Balducci, Martina
Bovo i Beatrice Galimberti (ed.)
Routledge, 2022

Risk and Resilience

Alessandro Balducci, Daniele
Chiffi i Francesco Curci (ed.)
Springer, 2020

Post-Metropolitan Territories

Alessandro Balducci, Valeria
Fedeli i Francesco Curci (ed.)
Routledge, 2017

“Què és la ciutat avui, per a nosaltres? Diria que he escrit alguna cosa semblant a un últim poema dedicat a la ciutat, en un moment en què cada cop és més difícil viure-hi. Sembla, en efecte, que ens acostem a un període de crisi de la vida urbana; i *Les ciutats invisibles* és com un somni nascut del cor de les ciutats inhabitables que coneixem. Avui en dia, es parla amb la mateixa insistència de la destrucció de l'entorn natural i de la fragilitat dels sistemes tecnològics a gran escala (que poden provocar una mena de reacció en cadena d'avaries, i paraitzar metròpolis senceres). La crisi de la ciutat desmesurada és l'altra cara de la crisi del món natural. La imatge de la 'megalòpolis' —la ciutat interminable i indiferenciada que cobreix sense fi la superfície de la Terra— també domina el meu llibre. Però ja hi ha nombrosos llibres que profetitzen catàstrofes i apocalipsis: escriure'n un altre seria superflu i, de totes maneres, seria contrari al meu temperament.”

Italo Calvino, presentació de *Les ciutats invisibles*, 1972.

La hipoteca d'en Juanjo. Fa 24 anys que viu al pis de l'avinguda dels Rasos de Peguera. Va comprar-lo amb una hipoteca amb una quota mensual de 600 euros, i després de perdre la feina i de separar-se no va poder pagar els 1.300 euros que li'n demanava el banc. Des de llavors el pis ha canviat de banc i de fons voltor cinc vegades. En Juanjo lluita per obtenir un lloguer social.

Europa i el virus del passat

**Gueorgui
Gospodínov**

A finals de l'any 2019 vaig acabar la meua novel·la *El refugi del temps*, una distopia a curt termini sobre allò que podria succeir a Europa d'aquí a uns vint anys i que hauríem d'intentar evitar. El dia que el llibre va sortir a la venda, a principis de la primavera del 2020, totes les llibreries van tancar perquè havien començat la pandèmia i el primer confinament. La distopia començava a realitzar-se. Quatre anys més tard, després dels resultats de les darreres eleccions europees, el continent fa l'efecte d'una distopia.

“I llavors el passat va sortir a conquerir el món...

Sí, el passat s'encomana i el virus s'anava escampant. Però això no era el més estrany, sinó que, per acabar-ho d'adobar, hi havia soques que mutaven a una velocitat vertiginosa i destruïen qualsevol mena d'immunitat. Europa es pensava que, després d'haver perdut l'oremus diverses vegades al llarg del segle xx, era totalment immune a determinades febres, a les bogeries nacionalistes, etc., però en realitat va ser dels primers llocs a capitular.

No es moria ningú, si més no al principi, però el virus anava actuant. No se sabia si es contagiava per aerosols, si quan, per exemple, algú deia frases com 'Alemanya (o França o Polònia) per sobre de tot', 'Hongria per als hongaresos' o 'Bulgària en Tres Mars', les gotes de saliva que deixava anar podien escampar-lo. El virus del passat es propagava més ràpidament a través de l'oida i la vista.”

A *El refugi del temps*, l'auge del nacionalisme i les convulsions internes que sacsegen Europa fan que la Unió Europea prengui una decisió: que cada país organitzi un referèndum per tal d'escollir la seva dècada més feliç del segle xx i tornar-hi. Tanmateix, és que el passat és un refugi prou segur? On dormita el seu monstre discret? Què passa quan apareixen els traficants del passat i la nostàlgia es converteix en una arma? Sobre tot això vaig mirar de reflexionar en aquesta novel·la juntament amb el meu protagonista, en Gaustí.

Ara, però, haig de sortir de la novel·la per entrar en el que està succeint aquests darrers dies a Europa. Abans de res, cal dir que és obvi que no es tracta de quelcom que hagi començat tot just ara. Si hagués de proposar una data aproximada i relativament precisa, en situaria l'inici entre els anys 2014 i 2016. L'any 2014 Rússia es va annexionar Crimea mitjançant un primer fals referèndum del passat. Europa es va remoure mentre dormia perquè va sentir que passava alguna cosa, però encara tenia ganes de dormir una estona més. Després, l'any 2016, lluny d'Europa es va produir un dels dos esdeveniments més importants dels darrers temps per a ella: Donald Trump va ser escollit president dels Estats Units.

Recordo que em vaig assabentar de la notícia de bon matí. La meva filla dormia a l'habitació del costat i nosaltres miràvem a la pantalla de l'ordinador els quadrats blaus i vermells al mapa dels EUA. Al principi hi havia esperança, però després es va esvaïr. Quan van proclamar la victòria oficial de Trump, la meva dona es va posar a plorar en silenci per no despertar la meva filla, i jo vaig sentir aquella impotència de quan veus que passa una monstruositat i no hi pots fer res.

Sabia que aquell monstre no es quedaria a l'altre costat de l'Atlàntic, que a partir de llavors ens afectaria d'una manera personal i física. Sabia que aquell monstre devoraria un futur ja en si mateix fràgil, i no només el de la meva generació. Potser l'esdeveniment més important i preocupant per a Europa va tenir lloc a finals de la tardor de l'any 2016,

© Tihomira Krumova

Gueorgui Gospodínov

(Iàmbol, Bulgària, 1968). És l'autor de la novel·la *El refugi del temps*, premi Internacional Booker Prize, publicada en més de 35 llengües. Obres anteriors, com *Novela natural* i *Física de la tristesa*, també han estat reconegudes internacionalment. Ha publicat diversos llibres de relats breus, poesia, no-ficció, teatre, la novel·la gràfica *The Eternal Fly*, el llibret de l'òpera *Space Opera*, guions i projectes de vídeo social. Ha guanyat el Premio Strega Europeo (2021), el Usedom Literature Prize (2021), l'Angelus Central European Literature Award (2019) i el Jan Michalski Prize (2016), entre d'altres. La seva narrativa està compromesa amb la memòria del passat recent de l'Europa de l'Est i les ansietats d'Europa i la resta del món.

a milers de quilòmetres de distància. Perquè l'elecció de Trump va donar via lliure a la força i va escampar la convicció que el món també podia funcionar d'aquella manera: amb l'agressió i el cinisme, amb la falsificació completa de la realitat i amb promeses sobre la tornada a un passat gloriós.

Potser vam assumir massa a la lleugera que la memòria del mal ens protegiria de noves catàstrofes.

El segon esdeveniment que va sacsejar Europa l'any 2016 va ser, és clar, el Brexit, amb el qual la idea, plantejada per Daniel Defoe, que es pot sobreviure sol en una illa com Robinson Crusoe es va imposar sobre la que expressa John Donne al seu vers: “Cap home és una illa, complet en si mateix”. Altra vegada, en essència aquest referèndum era un referèndum del passat. I, finalment, va començar la guerra de Rússia contra Ucraïna. Ja el primer dia vaig tenir l'oportunitat d'escriure que es tractava d'una guerra pel passat. Després dels referèndums del passat i dels predicadors del passat, arribaven les guerres pel passat.

L'enorme dèficit de futur

Per què, avui dia, el passat creix per tot arreu? Una possible resposta és l'enorme dèficit de futur que hi ha. Tots hem de viure en algun lloc. Si el futur és obscur, incert, i el present és inquietant i esmunyedís, només ens queda el refugi del passat. Allà no hi queien bombes, l'apocalipsi climàtica semblava xerrameca de gent estranya, no hi havia cap pandèmia i, el més important, hi havia una abundància de futur.

El futur era una ideologia, com a mínim al país d'on vinc. Les reserves inexhauribles de futur havien de garantir el compliment de totes les promeses ideològiques del sistema que hi havia aleshores. Com que aquestes reserves de futur no van trigar a exhaurir-se, ara les noves ideologies i els seus predicadors ens prometen la mateixa felicitat i la mateixa grandesa inexhauribles, però en el passat. El passat ja és la nova ideologia, i encara més: el passat és el nou futur. No serveix de res que recordem Heràclit i la seva sentència: “Cap home es pot banyar dues vegades al mateix riu”. Ens banyarem al riu del passat tants cops com ens vingui de gust.

La segona hipòtesi per explicar aquesta inundació de passat és l'Alzheimer col·lectiu en què ens estem endinsant. La gent que té una memòria directa, per exemple, de la Segona Guerra Mundial, i en pot donar testimoni, s'ha convertit en una minoria: els qui recordaven amb el seu cos els horrors d'aquella guerra ja no hi són. Potser vam assumir massa a la lleugera que havíem construït per sempre més una memòria del mal, i que aquella memòria romandria intacta tant als museus com als llibres, que ens protegiria de noves catàstrofes com si es tractés d'un encanteri. Amb les guerres que han esclatat a diversos llocs del planeta ens adonem que no és així.

La memòria és un múscul: també cal exercitar-la cada dia. Una manera de fer-ho és a través de la narració. Quan la foguera de la memòria comença a afeblir-se, la llopada del passat es va apropant més i més. “Com menys memòria, més passat”, diu en Gaustí a *El refugi del temps*. Per això

recordem: no pas per viure en el passat, sinó per mantenir el passat en el passat. I per alliberar espais en el futur.

Hi ha una altra qüestió de la qual són ben conscients els qui s'ocupen de les ciències de la memòria. Una de les primeres coses que es perd amb la memòria és el futur. Els malalts d'amnèsia no només obliden el que ja s'ha esdevingut, sinó que són incapaços de fer plans fins i tot de cara al futur més pròxim. De fet, el que s'esvaeix primer quan es perd la memòria és la mateixa noció de futur.

Així doncs, quan oblidem i no exercitem el múscul de la memòria deixem un buit en el futur que els nous populistes omplen amb un succedani del passat. Així sorgeix “la indústria lleugera de la memòria, un passat fet de materials lleugers, una memòria de plàstic acabada de sortir de la impressora en tres dimensions”.

Què és el que fa que la gent adopti aquestes ideologies com a pròpies? Els votants dels partits nacionalistes tenen un perfil heterogeni, amb diverses edats i graus de formació. Tanmateix, predominen els habitants de ciutats més petites a Bulgària o de la part oriental del país a Alemanya. Em sembla que cal parlar sobre qüestions que no apareixen als sondejos fets abans dels comicis o a peu d'urna i que no estem avesats a examinar. La nostra tasca com a escriptors consisteix justament a endinsar-nos en aquestes qüestions no representades, no quantificades i difícils de calcular.

Em refereixo a la insatisfacció creixent, una insatisfacció que s'estén en diverses direccions i que tot sovint no es mostra d'una manera definida: la insatisfacció amb l'entorn, amb les relacions que estableix l'individu amb el món, amb el món mateix, amb la gent que ens envolta, amb les elits, amb les diferències en els nivells de benestar. La visibilitat que ofereixen els nous mitjans només contribueix a potenciar aquesta insatisfacció. Crec que aquesta insatisfacció i aquesta ràbia (insisteixo, sense que ni tan sols tinguin uns contorns precisos, la qual cosa encara les fa més perilloses) es van covant en el fons de la societat contemporània. I és allà on llencen les seves sondes els populistes i els polítics de dretes, sense preocupar-se del que brollarà a la superfície: si petroli o lava.

En la insatisfacció i la ràbia llencen les seves sondes els populistes i els polítics de dretes.

El nacionalisme com a refugi i elevació

La insatisfacció, la ràbia latent i la inseguretat troben com a mínim dues promeses importants en el nacionalisme: la d'un refugi i la d'una elevació. Sí, d'una elevació, allò que dona una sublimitat, una causa i un horitzó a la vida quotidiana. El nacionalisme uneix, et posa a l'abast un refugi contra la inseguretat d'aquest món que multiplica de manera amenaçadora les identitats, els rols socials i els gèneres; que t'ho vol prendre tot (o això et fan creure); que et vol robar i utilitzar; que busca riure's de tu i convertir-te en una nul·litat sense passat, orgull ni història.

Amb el sorgiment dels estats nació —i fins i tot abans— les institucions i l'educació senceres anaven encaminades a aplegar tot el que

era nacional i elevat, a construir un cànon nacional; a ventar la flama eterna de l'heroisme, la qual pot il·luminar fins i tot l'existència anònima de l'humà normal i corrent. Però tant l'heroisme com l'elevació exigeixen extrems. Si ets políticament correcte, obeeixes les normes i no odies els qui són diferents de tu, entre altres comportaments moderats, esdevens invisible i mediocre. El nacionalisme és *kitsch*, deia el gran escriptor

europèu Danilo Kiš. El nacionalisme és *cool*, diuen últimament els resultats de les eleccions.

Si ets políticament correcte, obeeixes les normes i no odies els qui són diferents de tu, esdevens invisible i mediocre.

Una vegada Milan Kundera va qualificar els mitjans de “reductors del sentit”. D’una manera o altra, cada nou mitjà redueix el sentit per tal que

sigui accessible, popular i fàcil d’explicar al lector. Kundera va fer la seva descripció molt abans que apareguessin les xarxes socials tal com les coneixem avui dia. Què hem de dir ara que, a TikTok, Facebook i altres nous mitjans, el sentit (és que podem parlar de sentit? Diguem-ne “el missatge” o, més ben dit, “la comunicació”) és encara molt més reduït que abans. Cada vegada estic més convençut que primer vam anar perdent la batalla per l’educació i el bon gust, la batalla pel sentit, en àmbits cada cop més extensos i, a partir d’aquí, per als populistes i els nacionalistes la cosa va ser bufar i fer ampolles.

Els *Gauleiters* nazis van ser els primers a pensar a fer servir un mitjà nou com era llavors la ràdio per tal de difondre la seva propaganda. És ben sabut que, en grau considerable, Hitler i el partit nazi deuen a la ràdio l’arribada al poder. La ràdio és un mitjà total que funciona per moments i es dirigeix a tothom, mentre que el diari és un mitjà lent que només s’adreça als alfabetitzats. Tal com va fer el seu predecessor, avui dia els nous líders de la dreta avancen cavalcant els nous mitjans, cada cop més totals i veloços. Que potser veurem els primers dictadors sorgits a TikTok? Divertits, intel·ligents, carismàtics i amb un exèrcit integrat per milions de *followers*.

Vull deixar clar que no penso que siguin els nous mitjans que generen el populisme i el nacionalisme, però sí que els multipliquen i contribueixen a la radicalització. La facilitat amb què les xarxes socials permeten fer discursos d’odi, deshumanitzar a través del llenguatge, humiliar, insultar i, fins i tot, eliminar virtualment una persona s’estén de manera imperceptible a la vida fora de les xarxes. Si fas servir cent vegades la paraula *ganivet* per amenaçar algú, al final, sense saber com, et trobaràs un ganivet a la mà.

A *El refugi del temps*, descriu un grup paramilitar que vaig batejar com “els extrems per a revolucions”. Sobretot es tracta de gent jove i sana, nois amb el cap rapat que pertanyen a grups altres relacionats amb el futbol i porten tatuatges dels herois nacionals búlgars. En lloc d’amençar la gent i aixecar pesos al gimnàs, es converteixen de seguida en un exèrcit civil capaç de simular protestes, disturbis o el que se’ls encarregui. En els darrers temps veig cada cop més sovint extrems per a revolucions fora de la novel·la, als carrers.

Utopies que esdevenen distopies

“El centre resisteix”, va dir Ursula von der Leyen abans de les eleccions europees. M’agradaria que fos així, però després dels resultats que han obtingut els partits d’extrema dreta, crec que som més a prop del vers de Yeats: “Tot se’n va en orris, el centre ja no se sosté”. Comptat i debatut, que podem parlar d’un centre i d’una perifèria? Tinc la impressió que, després del que ha succeït en aquests darrers anys, es tracta de nocions cada cop més problemàtiques. El que tenim són diversos focus de tensió que substitueixen el centre de manera momentània. I, malauradament, la idea que hi ha unes forces poderoses i estables, un “centre” capaç d’apagar els incendis sobtats que es produeixen o imposar-se en les negociacions sembla cada cop més llunyana. Després dels darrers comicis, tots aquests “centres” —com França, Àustria o Alemanya— esdevenen focus de tensió.

Mentre estava escrivint *El refugi del temps* fullejava sovint *La muntanya màgica* de Thomas Mann. Cap al final del llibre hi ha un capítol titulat “La gran irritació” que descriu la vigília de la primera gran catàstrofe d’Europa.

“Què passava, doncs? Què surava pels aires? Ganes de buscar raons. Crisi d’irritació. Una impaciència que no tenia nom. Una tendència general a les bregues enverinades, als rampells de ràbia, a arribar a les mans i tot. De renyines abraonades, de brams desenfrenats, n’esclataven cada dia a duo o entre grups sencers [...]”

La intolerància i la irritació generalitzades, el trencament del diàleg i la fúria que hi ha a la societat fan que, per moments, tingui la sensació que hem tornat cent anys enrere. Tots aquests fenòmens no requereixen cap ideologia. Alguna cosa més seriosa i existencial ha tingut lloc a un nivell humà. Les ideologies i els nacionalismes arriben després i ponen els seus ous als nius de la societat que han quedat buits de sentit (també de felicitat, de tranquil·litat, de satisfacció o d’elevació). És llavors que les utopies esdevenen distopies.

De les portes i les finestres trencades de la nostra vida en comú, dels lligams tallats que abans ens unien, de l’apocalipsi climàtica que plana sobre el món, de l’esquerda eixamplada entre els inhumanament pobres i els inhumanament rics, de l’horitzó cada cop més estret que presenta el futur..., de tot això se’n alçarà un vent gèlid i solitari. La qüestió de la felicitat —o, com a mínim, de la normalitat— d’una societat tornarà a ser important.

Hi ha una darrera cosa amb la qual voldria tancar aquest text. No us penseu pas que quan els populistes us prometen tornar a una època daurada —posem, per exemple, a la tranquil·litat i la pau dels anys setanta i vuitanta del segle xx— tots plegats tornarem a tenir deu, vint o trenta anys com aleshores. El passat personal no pot tornar, però sí que ho pot fer el passat polític, i és aquí on es produeix la substitució i on rau el perill. El temps polític és repetible, els estats totalitaris poden reaparèixer i potser no és tan difícil com sembla anar enrere de la democràcia al totalitarisme. Fins i tot per a Europa, que semblava haver après les lliçons del passat.

El refugi del temps

Edicions del Periscopi, 2024

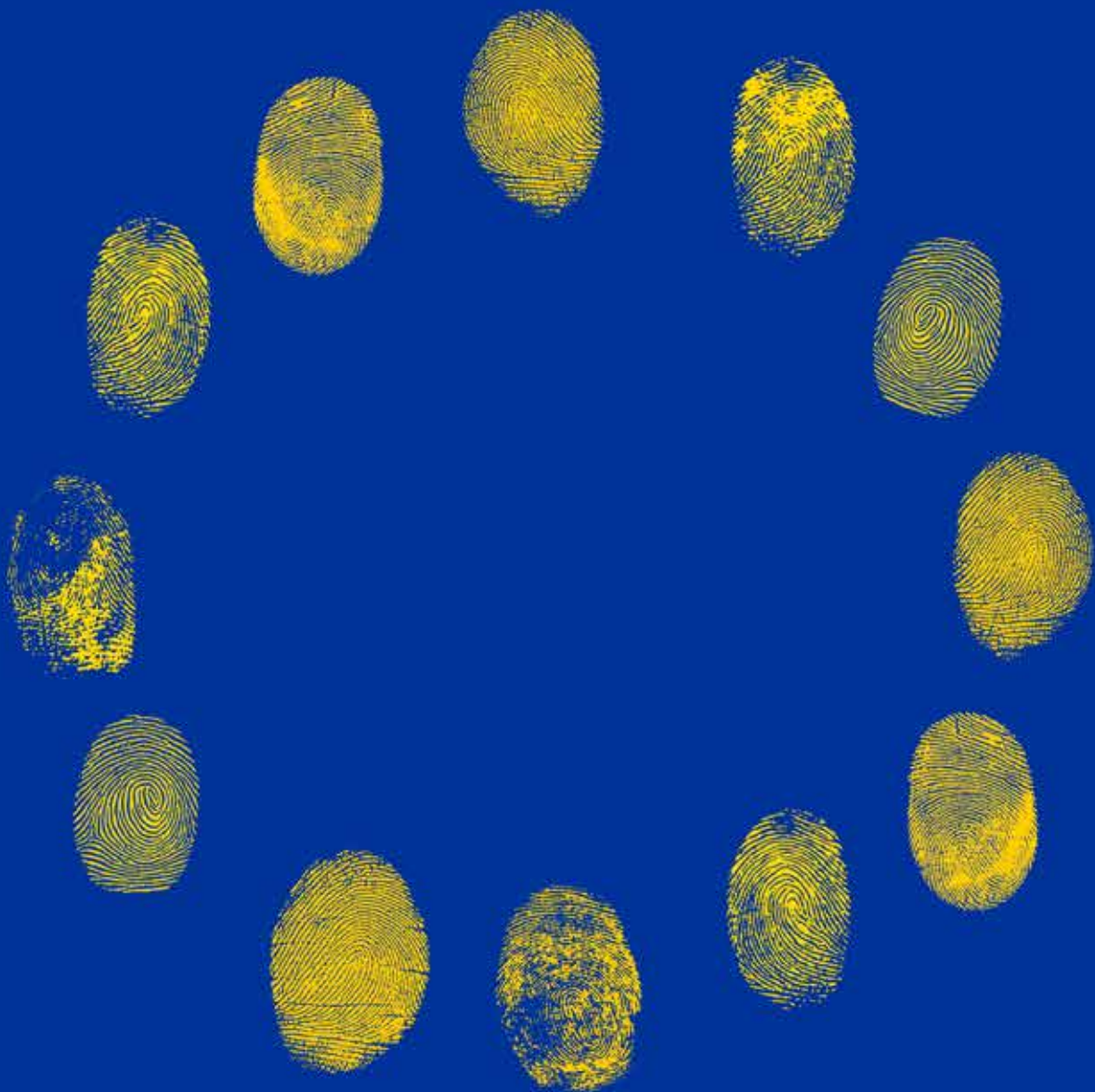
Acerca del robo de historias y otros relatos

Impedimenta, 2024

Novela natural

Fulgencio Pimentel, 2019

Democràcia: una triple fractura

Christophe Bertossi

L'extrema dreta no té el monopoli dels atacs a la democràcia. De fet, aquest fenomen es produeix en un context de fractura múltiple, al voltant del fantasma de les identitats nacionals pures. Les controvèrsies polítiques reconvertides en qüestions morals, com passa als Estats Units, i el nativisme, que adoba un discurs identitari excloent, completen un panorama que posa en risc els valors de la convivència.

Vivim en democràcies en crisi. Ens preocupa el futur: els principis als quals els demòcrates s'aferren podran resistir? El populisme d'extrema dreta s'estén per Europa, amb una ombra creixent que es considera el perill principal per al futur de la democràcia. Però, tot i que això és cert, només ho és en part, ja que l'extrema dreta no té el monopoli dels atacs a la democràcia.

Per identificar millor l'abast molt més ampli del perill, vull analitzar el que crec que és una triple fractura en la democràcia. La primera és el resultat de la transformació dels principis liberals en tòtems identitaris. La segona fa referència a la polarització moral de les controvèrsies polítiques. I la tercera és la redefinició arbitrària i antiliberal del que és comú. Aquestes tres dinàmiques són acumulatives i es retroalimenten.

La democràcia en crisi

Durant molt de temps hem viscut en societats que creien que el futur seria cada cop més democràtic. Però, com que la democràcia ens semblava una realitat imperfecta, mai prou integradora, sempre massa desigual, pensàvem que podíem millorar-la, reforçar-la, fer-la (per fi!) realitat. Hem fet tot el possible per mantenir viva aquesta esperança que, si bé no s'ha

Christophe Bertossi

Sociòleg i polític, director de l'Institut pour la démocratie. Viu i treballa a París. Entre els seus llibres destaquen *Les mots et les choses de l'immigration en France* (Trocadéro, 2022); *Nativisme. Ceux qui sont nés quelque part... et qui veulent en exclure les autres* (Les petits matins, 2021), amb Jan Willem Duyvendak i Aurélien Taché; *La citoyenneté à la française* (CNRS, 2016), i *European States and their Muslim Citizens* (Cambridge University Press, 2013), amb John Bowen, Jan Willem Duyvendak i Lena Mona Krook.

Els països que van ser, a finals del segle XVIII, els grans bressols de les democràcies modernes estan ara temptats d'abandonar-les.

complert mai, ha donat sentit i força al fet de pertànyer a una ciutadania comuna.

Avui, però, aquest ideal de futur ha deixat de ser una brúixola indiscutible. En molts països s'ha substituït per la nostàlgia política d'un passat que no ha existit mai. Això ha alimentat el fantasma d'una puresa de

la identitat cultural de la nació que caldria restaurar. En nom d'aquesta restauració, els països que van ser, a finals del segle XVIII, els grans bressols de les democràcies modernes estan ara temptats d'abandonar-les.

Als Estats Units, al Regne Unit, als Països Baixos i a França, s'alcen veus que rebutgen els principis que, durant dos segles, s'han considerat imprescindibles en qualsevol democràcia: la igualtat, la inclusió, la solidaritat, l'emancipació, la diversitat i el dret a l'alteritat. Aquest és el retrocés que avui dia fa trontollar la democràcia, els seus principis i els seus valors en els territoris polítics i humans que la van veure néixer.

Qui s'hauria imaginat fa només deu anys que el Partit Republicà, actor principal de la democràcia als Estats Units, veuria en Donald Trump el seu profeta i que faria de l'eslògan "Make America Great Again" ("Fem que Amèrica torni a ser gran") el seu únic programa? Va ser en el mateix terreny ideològic que els britànics van votar a favor del Brexit després d'un referèndum a cop de sobredimensionar la identitat nacional i la immigració. Tot just poques hores abans del recompte de vots, ningú creia que el Regne Unit pogués abandonar la Unió Europea.

I què podem dir dels Països Baixos? La tradició política neerlandesa encara enalteix la tolerància com a base de la seva identitat nacional? Encara és viu el record de Spinoza, el gran filòsof, la família del qual, jueva conversa, va trobar refugi en aquest país fugint de la Inquisició ibèrica. Actualment, el Govern dels Països Baixos està copresidit per un partit, el PVV, el president del qual ha demanat que es prohibeixi l'Alcorà.

Per acabar, qui s'hauria imaginat que el debat a França arribaria a considerar l'antiracisme una realitat molt més problemàtica que el mateix racisme, i que acabaria revertint el significat del lema "Llibertat, igualtat, fraternitat" en nom d'una lluita quimèrica contra el *wokisme*?

La culturalització de la ciutadania

Tots aquests exemples obren una finestra a través de la qual podem observar tres dinàmiques que caracteritzen la crisi contemporània de la democràcia. La primera d'aquestes dinàmiques és que els valors característics de la ciutadania liberal s'han transformat en valors d'una singularitat cultural. Un exemple particularment il·lustratiu d'aquesta culturalització de la ciutadania el trobem a França, on el laïcisme forma part dels grans principis de la democràcia francesa des del 1905, de la mateixa manera que la llibertat sindical, la llibertat de premsa o, fins i tot, la gratuïtat de l'escola pública obligatòria.

Nota

1. Bertossi, C., Duyvendak, J. W. i Taché, A. *Nativisme. Ceux qui sont nés quelque part... et qui veulent en exclure les autres*. Les petits matins, París, 2021.

Amb la llei del 1905, el laïcisme ofereix un marc de llibertat i d'igualtat davant la diversitat religiosa. La llei estableix una separació entre l'Estat i les religions: l'Estat no ha d'intervenir en els afers religiosos. L'objectiu és garantir la llibertat religiosa de tothom, una llibertat elevada a la categoria de llibertat fonamental. A més, la llei proclama la igualtat entre totes les religions, és a dir, no hi ha grups més privilegiats que d'altres. Per tant, cada persona és lliure de no creure o de creure, i de practicar la seva religió en llibertat, sense haver de témer la intrusió de l'Estat o la dominació per part d'un altre grup cultural o religiós.

Actualment, però, no és en absolut en aquests termes que es debat el laïcisme a França. El laïcisme s'ha convertit en un argument sobre la identitat nacional que s'oposa a la presència, encara que hi siguin des de fa molt de temps, de persones de confessió musulmana. Ha deixat de ser una qüestió de neutralitat de l'Estat, de llibertat religiosa o d'igualtat entre les religions.

A part dels discursos mediàtics i polítics omnipresents, aquesta nova concepció del laïcisme té efectes molt concrets. Les entrevistes de naturalització per esdevenir francès, per exemple, poden portar un funcionari a demanar a una dona amb vel que se'l tregui per avaluar la seva "compatibilitat" amb la "cultura francesa". Un altre exemple real: el 2023, un institut musulmà va estar a punt de perdre el contracte amb l'Estat a causa de sospites basades en unes declaracions fetes a classe, considerades incompatibles amb els "valors" de la República Francesa. En canvi, no es va imposar cap sanció quan es va saber de l'existència, en un prestigiós institut catòlic de París, de cursos sobre sexualitat que estigmatitzaven l'homosexualitat i promocionaven les "teràpies de conversió" per tractar els alumnes LGTBIQ+.

Un altre exemple: als Països Baixos, l'any 2020, diverses escoles protestants molt estrictes van obligar les famílies dels alumnes a signar un contracte per declarar que vivien segons els "preceptes de la Bíblia", la qual cosa incloïa de manera totalment explícita el rebuig a l'homosexualitat. Aquest atac als drets LGTBIQ+ va provocar una gran indignació pública. Arran de l'escàndol, el director d'un dels col·legis va reaccionar expressant la seva sorpresa: segons ell, la qüestió de la igualtat sexual era un tema que només concernia els musulmans, ja que els protestants constituïen el centre indiscutible de la identitat neerlandesa i, per tant, no es veien afectats per aquests debats sobre els "valors típicament neerlandesos".¹

Els desacords polítics es desplacen al terreny moral

Una segona fractura de la democràcia liberal és la polarització extrema del debat polític. És com si hi hagués dues societats en un mateix país que ja no es poden parlar. És una idea que es perpetua a causa del tractament que donen els mitjans de comunicació als temes que provoquen més divisió, com ara la immigració i l'islam.

La comparació amb el cas dels Estats Units és útil per mesurar l'impacte nociu d'aquesta polarització. El 2023, el baròmetre anual de la

Notes

2. The Economist Intelligence Unit. *Democracy Index: In Sickness and In Health*, 47. EIU, Londres, 2024.
3. The Economist Intelligence Unit. *Democracy Index: Age of Conflict*, 44. EIU, Londres, 2020.
4. *Ibid.*, 46-47.

democràcia publicat per la Economist Intelligence Unit (EIU) va classificar els Estats Units en el lloc 29è de les democràcies del món, molt lluny de les deu primeres posicions (ocupades pels països escandinaus).² La classificació no és gaire millor per a França (a la posició 23a) i la Gran Bretanya (a la 20a). En aquests tres països, el document constata una erosió preocupant de la seva “cultura política”, és a dir, de tot el que constitueix la solidesa dels acords existents en aquests països per sostenir els principis democràtics.

Al seu informe del 2020, l'EIU ja assenyalava, en referència als Estats Units, que “els partidaris de Biden i Trump consideren que les diferències entre ells no es limiten només a la política sinó que s'estenen als ‘valors americans fonamentals’. A causa d'aquest abisme que s'estén sobre els valors, la cultura política s'ha convertit en la categoria més dèbil per als Estats Units [...]. Atès que els estatunidencs s'enfronten cada vegada més a dues realitats diferents i contradictòries, les perspectives d'una millora a curt termini de la cultura política als Estats Units són molt limitades”³

Els mateixos autors van escriure: “El que més amoïna és que la confiança pública en el procés democràtic va rebre un altre revés el 2020 per la negativa del president en funcions a acceptar el resultat de les eleccions. El senyor Trump i els seus aliats van continuar al·legant frau electoral molt després de les eleccions, sense aportar proves raonables que ho avalessin. [...] Com a conseqüència de la llarga guerra cultural als Estats Units i de l'augment de la polarització política en els darrers anys, la cohesió social s'ha esfondrat i s'ha evaporat el consens sobre qüestions

fonamentals, com els resultats electorals, les pràctiques de salut pública i, fins i tot, la data de fundació del país”⁴

La preocupant polarització del debat polític i públic en les democràcies liberals condueix, per tant, a una ruptura de les condicions

normals per dirimir el desacord. La llibertat d'expressió està sent atacada de manera frontal. La cohesió social està afeblida. Confrontats a un tipus de pensament en bloc, ja no és possible discutir, sobre la base dels nostres desacords, en relació amb les decisions que hem de prendre com a societat. La política s'ha traslladat al terreny de la moral.

Nativisme: una ruptura en la ciutadania

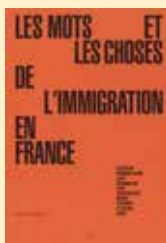
Així doncs, se'ns convida a triar a quin bàndol pertanyem. Aquesta és, per exemple, la raó de l'èxit d'un terme com *wokisme*, que es va originar en els cercles de l'extrema dreta estatunidenca. Recentment, ha pres un lloc central a França en les polèmiques sobre la “identitat francesa”. El *wokisme* no és una categoria analítica, no descriu cap realitat empírica, però és un eslògan terriblement eficaç per desacreditar qualsevol crítica raonada a les desigualtats socials.

En nom de la lluita contra el *wokisme*, es justifica deixar de banda l'agenda de la justícia social i l'equitat quan es refereix a les minories

El *wokisme* és un eslògan terriblement eficaç per desacreditar qualsevol crítica raonada a les desigualtats socials.

Nota

5. Higham, J. *Strangers in the Land: Patterns of American Nativism 1860-1925*. Rutgers University Press, New Brunswick, 1955.
Duyvendak, J. W. i Kesic, J. *The Return of the Native: Can Liberalism Safeguard Us Against Nativism?* Oxford University Press, Oxford, 2019.

Les mots et les choses de l'immigration en France
Éditions du Trocadéro, 2022

Nativisme. Ceux qui sont nés quelque part... et veulent en exclure les autres

Christophe Bertossi, Aurélien Taché i Jan Willem Duyvendak
Les petits matins, 2021

La citoyenneté à la française
CNRS, 2016

sexuals, etnoracials o religioses. Amb aquest únic argument, s'aniquila la raó democràtica en benefici d'un discurs identitari excoent. Això és precisament el que dona força a la qüestió d'una suposada “tirania de les minories”, que permet presentar l'exigència de més justícia social per part dels grups més vulnerables de la nostra societat com a reivindicacions il·legítimes que degraden el col·lectiu nacional. Aquesta és la definició clàssica de nativisme que va donar John Highams, és a dir, una ideologia que justifica “l'oposició a una minoria interna que és percebuda com una amenaça a causa de la seva condició d'estrangera (forana)”⁵

Però és precisament això el que la tradició democràtica moderna sempre ha intentat evitar. La visió dels pares fundadors del liberalisme polític era que l'expressió de la majoria en una societat democràtica havia d'aconseguir protegir les “minories”, per resguardar-les del que Tocqueville va anomenar la “tirania de la majoria”.

El nativisme trenca bruscament amb aquesta idea; fins i tot, la capgira: el “veritable” racisme ja no és el que es manifesta contra les minories immigrants, sinó contra la majoria nacional. L'antiracisme tradicional ja no seria una dimensió intrínseca a la democràcia, sinó un atac a la integritat cultural de la nació del qual caldria defensar-se.

Per justificar aquesta inversió en el plantejament, la ideologia nativista qüestiona la “veritable” identitat d'alguns ciutadans, bé perquè els considera d'arribada massa recent, o bé perquè els troba incompatibles amb la cultura política nacional. Tot i ser ciutadans del país des de fa diverses generacions, aquestes persones són qualificades d'estrangeres al seu propi país.

Només les persones que són designades arbitràriament com a “nadiues” són considerades autèntics membres de la societat. En aquesta lògica, la ciutadania es converteix en una pertinença exclusiva, jeràrquica, basada en l'antiguitat en el territori i en l'origen de les persones, justament tot el contrari del que seria una pertinença democràtica.

Conclusió

Aquestes tres fractures constitueixen un parany molt més ampli i complex que l'auge de l'extrema dreta en si mateix. No només els discursos nativistes estan aconseguint imposar la seva manera de parlar sobre la justícia social en relació amb la classe social, la raça i la religió en l'escena política dominant, sinó que també estan girant el liberalisme polític en contra de si mateix.

Els nativistes apellen explícitament als ideals progressistes com el laïcisme, l'alliberament sexual i la igualtat de gènere per convertir-los en un avantatge i treure'n profit. Els principis d'emancipació o tolerància, que habitualment es consideren un remei a la crisi de les democràcies liberals, ja no compleixen aquesta missió en si mateixos. Aquests ideals es fan servir com a eines d'exclusió que fracturen encara més profundament les nostres societats. Per tant, és crucial desconstruir aquests discursos nativistes per reconèixer-los millor i per promoure una visió de la societat fidel als ideals democràtics, gràcies a una vigilància constant, a un rampell de lucidesa i a una consciència cívica.

L'apocalipsi cultural **Santiago Alba Rico**

Hi ha un debat dins de l'esquerra que em sembla no només intel·lectualment enganyós, sinó políticament estèril. Em refereixo al que, des d'un marxisme molt sumari, qüestiona la necessitat de presentar la “batalla cultural” en un món d'injustícia i desigualtats materials; i que pretén, a més, que només les dades poden dissoldre els “relats”, jutjats sempre fraudulents o, almenys, distractius.

L'hàbitat natural de l'ésser humà, no ho oblidem, és el llenguatge, i l'economia funciona amb paraules no pas menys que la poesia. Això no vol dir que l'economia sigui espiritual (encara que, de vegades, sí, abstracta), sinó que la poesia (i no diguem la propaganda) és tan material com el pa mateix. De fet, cap revolució de l'edat moderna no ha demanat "pa" o no ha demanat només "pa". Hom es pot veure reduït a l'extrem d'haver de demanar menjar, però qui ho fa sap que, d'aquesta manera, s'està tractant a si mateix com un animal i no com un ésser humà. Si falta, el pa es roba o, si més no, es reclama; i reclamar el pa és inscriure la paraula *pa* en un circuit semàntic en què de seguida limita amb altres conceptes igualment materials: la Revolució Francesa, que, en bona part, va sorgir de la fam dels *sans-culottes*, exigia igualtat, llibertat i fraternitat.

Les revolucions àrabs del 2011 mai van pronunciar o van escriure la paraula *pa* sense pronunciar o escriure al costat *llibertat* i *dignitat*. Cap crisi és una crisi obertament econòmica acompanyada del llenguatge xifrat de l'allucinació ideològica o de l'alienació religiosa, aquests tèrbols fantasmes que amagarien la veritat del món. Els éssers humans (i els sistemes que els dominen) no es disputen només els territoris o els recursos materials; es disputen també les paraules amb què anomenen els seus cossos i les relacions que mantenen entre si. Vull dir que qualsevol crisi és sempre una crisi de sentit o, si es prefereix, una crisi onomàstica. En les crisis, els noms es converteixen en camps de batalla, en hospitals de campanya, en faldilles maternes i en claus roents.

Això ha passat sempre, però sobretot des que el concepte de *crisi* va abandonar el camp nosològic (on designava el moment en què es decidia, a favor o en contra, el curs d'una malaltia) per convertir-se, al segle XIX, en el metrònom mateix del "progrés" capitalista. La crisi ja no és un "moment" en el qual podem guanyar o perdre la vida, tampoc una recurrència perillosa; és la regla interna d'una "civilització" en què, per a bé i per a mal, "Déu ha mort" i "tot el que és sòlid es dissol a l'aire".

No van ser Marx i Engels els que van excavar en el món més o menys estable dels avantpassats; ni va ser Nietzsche qui va matar Déu. Va ser, si es vol, la convergència de tres forces autònomes que avui la por reaccionària confon a favor dels dextropulismes i neofeixismes rampants a tot el planeta: em refereixo al capitalisme, a la ciència i a les lluites d'alliberament.

El capitalisme, i més en la seva versió neoliberal, és una sindèmia, per dir-ho com Merrill Singer, o una policrisi, segons Adam Tooze; és a dir, un raïm dinàmic d'entropies creixentment accelerades i relativament emancipades de la política. La ciència, per la seva banda, unida a la seva aplicació tecnològica, sembla haver complert ja la predicció que va fer el físic Von Neumann el 1957: "S'està apropant cap a algun tipus de singularitat essencial, un punt d'inflexió en la història de la nostra raça més enllà del qual els assumptes humans, tal com els coneixem, no podran continuar: el progrés esdevindrà tan complex i veloç que no el podrem comprendre".

© Alfredo Cález

Santiago Alba Rico

És escriptor i assagista. Va estudiar Filosofia a la Universitat Complutense de Madrid. Va ser guionista als anys vuitanta del mític programa de televisió *La bola de cristal* i ha publicat més de vint llibres sobre política, filosofia i literatura, així com tres contes per a infants, una obra de teatre i un poemari. Ha col·laborat i col·labora amb diversos mitjans de comunicació (*Público*, *CTXT*, *Ara*, *elDiario.es*, *El País*, entre d'altres). Els seus darrers llibres són *Catorce palabras para después del capitalismo* (CTXT, 2023), *De la moral terrestre entre las nubes* (Pepitas de Calabaza, 2023) i *España* (Lengua de Trapo, 2021).

Pel que fa a les lluites d'alliberament, en les darreres dècades, han construït nous subjectes de drets que de vegades busquen fins i tot un nom on reconèixer-se i des del qual reclamar un forat al món antic. Això no és cap relat, tret del sentit en el qual una descripció també ho és. *Crisi* vol dir *complexitat*; i aquesta complexitat, objectiva i material, està associada a una dificultat sense precedents per respondre amb claredat a aquestes tres preguntes que cada època s'ha fet i ha respost a la seva manera: qui té el poder?, en què puc creure?, què volen dir les paraules?

Dostoievski —recordem-ho— va escriure que, “si Déu no existeix, tot està permès”. No, el problema és molt més greu: si Déu no existeix, tot pot ser reanomenat. Quan Hermògenes i Cràtil, en un conegut diàleg de Plató, discutien sobre qui és el Nominador —si un déu arbitrari o un déu que deixaria parlar a les coses mateixes—, el que a Sòcrates el preocupava era la possibilitat de la mentida, inscrita al cor del llenguatge com la seva llibertat més íntima i inexpugnable. Ara bé, la destructiva possibilitat de mentir feia lliure l'home, no pas mentider el món.

Durant segles, en efecte, els humans han mentit, enganyat, exagerat, canviat els noms de les coses, però en condicions tals que el sentit comú podia continuar creient en la idea d'un Nominador que hauria donat un nom únic i veritable a les coses. Aquestes condicions no existeixen. Avui és el món mateix el qui menteix.

L'anomenada *batalla cultural* és la més material de les batalles, perquè és la batalla pels noms de les coses, que han deixat de ser segurs; és a dir, que han deixat de ser la nostra casa comuna.

Pronunciar el nom de les coses

L'anomenada *batalla cultural*, diguem-ne, és la més material de les batalles, perquè és la batalla pels noms de les coses, que han deixat de ser segurs (com ha deixat de ser-ho la Terra mateixa); és a dir, que han deixat de ser la nostra casa comuna. No podem viure a la intempèrie. Necessitem saber pronunciar el nom de

les coses, i encara més allà on percebem que les coses mateixes es dissolen a l'aire o s'enreden i es fonen en colades informes de lava fosa.

Enmig d'una complexitat que només la intel·ligència artificial (IA) pot abastar, ens urgeix saber almenys com es diuen els cossos, què volen dir les paraules, quina és la connexió “veritable” entre significants i significats. No ens hem de prendre a la lleugera el desassossec dels votants dextropopulistes ni menystenir-lo com a simple reelaboració mistificadora d'un malestar econòmic més profund. La protesta és subjectiva; el malestar, no.

En aquest context de crisi onomàstica, la temptació és, doncs, doble: tornar als noms que Déu o l'Església o els avantpassats van donar a les coses, tal com reclamen els més reaccionaris, o desconfiar de tots els Nominadors, com fan els conspiracionistes de tots colors. Qui té el poder? Soros, el *lobby* gai, la conspiració feminazi, els immigrants. Què volen dir les paraules? *Dona* vol dir *vagina*, *home* vol dir *penis*. En què podem creure?

Si Déu no existeix, tot pot i tot ha de ser reanomenat. La qüestió és saber qui serà el nou Nominador. Un altre déu? Els avantpassats? Un cabdill?

En res que digui una institució, una imatge, una notícia; en qualsevol cosa que digui un guillat.

L'antropòleg italià Ernesto de Martino, mort el 1965, caracteritzava les èpoques d'"apocalipsi cultural" com aquelles en què a l'"excés de significat" (el que jo anomeno *pansèmia*) es responia

amb una "oligosèmia" estricta i puritana: igual que els fanatismes religiosos, el neofeixisme és fonamentalment oligosèmic. Vivim, sí, una crisi onomàstica profunda o, el que és el mateix, una època apocalíptica; no a conseqüència del canvi climàtic o de la proliferació de guerres assassines, sinó per la multiplicació dels noms i la temptativa violenta, davant seu, d'unificar-los tots en un parell d'antònims irreconciliables.

Els noms han quedat dissolts, deia, com a resultat de tres forces convergents però independents en origen: el capitalisme neoliberal, les ciències aplicades i les lluites d'alliberament. Pensem, per exemple, en el feminisme, els avenços del qual són inseparables, alhora, d'aquests tres factors. El neoliberalisme ha dessacralitzat la sexualitat femenina mitjançant una contractualitat mercantil; la ciència ha separat la reproducció i la maternitat i, encara més, la maternitat i la gestació, i ha franquejat les portes del desig femení, però també ha semblat angoixants apories ètiques i jurídiques; les lluites feministes, per la seva banda, han obligat a canvis antropològics i legals decisius. És necessari, però difícil, destriar entre aquests tres factors. Per això, com diu Clara Ramas al seu excellent *El tiempo perdido*, el feminisme s'ha convertit en la bèstia negra del desassossec reaccionari: "El gènere —escriu Ramas— és la darrera trinxera de la identitat. El gènere és, per tant, l'última trinxera a la guerra cultural de la malenconia. El gènere és, pensen els malenconiosos, l'últim suport on agafar-se per saber qui som i què hem de fer quan la destrucció creativa del capitalisme ho ha arrasat i remenat tot". Davant la pansèmia, l'oligosèmia defensiva se centra, en efecte, en la immigració, l'universalisme i el feminisme.

Qui serà el nou Nominador

Si Déu no existeix, tot pot i tot ha de ser reanomenat. La qüestió és saber qui serà el nou Nominador. Un altre déu? Els avantpassats? Un cabdill? El mercat? L'individualisme neoliberal? La ciència? La IA? Què n'ha de dir, d'això, una política democràtica? Ningú ha explicat millor que Luis Alegre Zahonero aquest procés modern de desconexió entre les paraules i les coses, que, en absència d'un Nominador, ens obliga a moure'ns en un marasme angoixant, entre Nietzsche i Kant, sabent que no podem ni reconstruir aquest passat "idíllic", l'estabilitat del qual exclouïa les dones, els homosexuals i els racialitzats, ni renunciar a definir els fenòmens, és a dir, a limitar, és a dir, a anomenar en comú els objectes (i els sentiments) convertits en mercaderies solubles pel capitalisme.

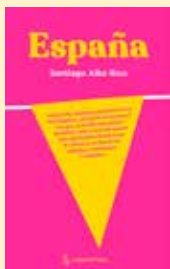
A *El lugar de los poetas*, Alegre ens recorda que, davant del “pes de les generacions mortes” i l’actualitat pura del consum, hi ha una tradició republicana amb un passat que hem de renovar cada dia: el d’una esfera pública que el dextropopulisme reaccionari i el neoliberal volen destruir. Per això, avui és més important que mai la defensa de la democràcia com a espai de deliberació nominativa i la del dret com a herència de les lluites passades contra els déus i contra les mercaderies. Algunes coses continuaran portant els mateixos noms; a d’altres els en posarem de nous. A la papallona, per exemple, decidirem entre tots anomenar-la *papallona*; per a les relacions entre homes i dones, entre humans i naturalesa, entre vius i morts, discutirem junts, en canvi, nous significats i connexions. Què hem de conservar i què hem de descartar no pot ser decidit per cap força emancipada de la treballosa raó comuna dels ciutadans: ni esglésies ni mercats ni tecnologies ni tirans.

Catorce palabras para después del capitalismo
CTXT, 2023

De la moral terrestre entre las nubes
Pepitas de Calabaza, 2023

España
Lengua de Trapo, 2021

Referències bibliogràfiques

Alba Rico, S. “Vivir en peligro”. Serra, C., Garaizábal, C. i Macaya, L. (editores). *Alianzas rebeldes. Un feminismo más allá de la identidad*. Bellaterra, 2021.

Alegre Zahonero, L. *El lugar de los poetas*. Akal, 2017.

De Martino, E. *La fine del mondo. Contributo all’analisi delle apocalissi culturali*. Einaudi, 1977.

Labatut, B. *Maniac*. Anagrama, 2023.

Ramas, C. *El tiempo perdido*. Arpa, 2024.

La família de la Cecília. L'any 2014 la Cecília i en Carlos van llogar una habitació en un pis de l'avinguda dels Rasos de Peguera. El subarrendador, que es quedava els diners i no pagava el lloguer, va desaparèixer el 2017, quan ells ja tenien tres fills. Immediatament, va arribar la demanda d'expulsió, que va tenir lloc a finals del 2023. Amb tres menors, la família va anar a parar a una pensió.

**GRAZIE AI
FRATELLI
MASCHI**

El donisme o el mite de l'abella reina

Chiara Bottici

Un fenomen molt significatiu dels nostres dies és l'ascens al poder de les dones de dretes.

Des de Marine Le Pen a França fins a Giorgia Meloni a Itàlia, estem assistint a dinàmiques similars. El cas de Meloni permet fer algunes observacions sobre la naturalesa del fenomen i del feminisme en general.

El fet que l'elecció de la primera dona primera ministra d'Itàlia hagi tingut lloc a través d'un partit d'extrema dreta ha plantejat moltes preguntes a les feministes i a l'opinió pública en general. Mentre que algunes veus, especialment fora d'Itàlia, on el passat feixista dels Germans d'Itàlia sembla menys "normal", feien sonar immediatament les alarmes, d'altres han moderat el to o fins i tot han acollit la novetat amb beneplàcit. Per exemple, Daniela Missaglia, en un article a *Panorama*, va parlar d'un moment històric i de la possibilitat que Giorgia Meloni es converteixi en el futur en una llegenda. Després de desfer-se ràpidament de les qüestions lèxiques ("Un *premier*, una *premier*, masculí, neutre, femení, digue-n'hi com vulguis"), l'article, que parla de Giorgia Meloni fent servir el nom de pila, insisteix en els seus assumptes personals (com no passaria mai amb un home) sense dir res sobre el seu pensament polític. I conclou analitzant els desafiaments en curs i sentenciant: "Si la Giorgia guanya el desafiament, el que ja és història podria fins i tot convertir-se en llegenda".

Tot i això, el que l'article s'oblida de subratllar és que les llegendes no són necessàriament bones. Prenguem com a exemple la llegenda d'una altra dona mencionada per Missaglia: Margaret Thatcher, a la qual qualifica d'"inoblidable". Certament, no l'han oblidat les dones de la classe obrera ni tampoc les persones d'altres gèneres pels interessos de les quals Thatcher no va lliurar cap batalla. I aquí arribem al problema: la "llegenda de Thatcher" i la que s'està creant al voltant de Giorgia Meloni s'alimenten del mitològema de les "dones que s'hi van atrevir", que ho van aconseguir, i s'amaguen així darrere d'una pàtina brillant de "donisme",

Chiara Bottici

Professora de Filosofia i cofundadora del Gender and Sexualities Studies Institute de The New School for Social Research de Nova York. Ha col·laborat amb el *Journal of Political Philosophy*, el *European Journal of Social Theory*, el *European Journal of Political Theory*, *Philosophy & Social Criticism*, *Constellations: An International Journal of Critical and Democratic Theory* i *Globalizations*. La seva obra ha estat traduïda a una dotzena de llengües. És autora, entre d'altres, dels llibres *Anarcafeminismo*, *Mitologías feministas*, *Imaginal Politics*, *A Philosophy of Political Myth* i *Men and States: Rethinking the Domestic Analogy in a Global Age*. Juntament amb Benoît Challand, també és coautora d'*Imagining Europe: Myth, Memory, Identity* i *Myth of Clash of Civilizations*.

el sexisme que totes dues llegendes propaguen. Però el feminisme no és el mateix que el donisme, és a dir, la superioritat moral i política de les dones en general o de certes dones en particular. Feminisme significa crítica a la discriminació de gènere per a totes i tots.

Giorgia Meloni, de la mateixa manera que Thatcher, s'ha pronunciat diverses vegades contra les quotes per a les dones o contra qualsevol política estructural de gènere que intenti atacar els fonaments del sexisme i la misogínia encara rampants en la cultura política italiana. Pocs mesos després de la seva elecció, es confirma el que ja era evident per als que feien una observació atenta: la de Meloni, com la de la (lamentablement) “inoblidable Thatcher”, no és més que l'enèsima versió del mite de l'abella reina. Mirant el rusc des de lluny, i veient-hi una femella al capdavant, es podria pensar que es tracta d'un sistema polític on no hi ha discriminació de gènere, però, quan hom s'hi acostava i comença a analitzar aquest rusc, s'adona immediatament de l'òbvia il·lusió òptica. Lluny de viure en llibertat, la gran majoria de les abelles es troben en un estat de submissió perquè tot el rusc es mou segons una pràctica i una cultura de la dominació.

No és casualitat que les dones que arriben a ocupar els càrrecs més alts de l'Estat siguin sovint dones de dretes.

Així doncs, la premsa fa bé de recordar-nos que aquesta primera dona primera ministra ha sorgit d'un partit anomenat Germans d'Itàlia. On són les “germanes”? Aquest és exactament el punt: l'abella reina pot governar precisament perquè és única, l'única

dona en un món d'homes. No sorprèn, per tant, que l'èmfasi fos en les paraules, i fins i tot en els articles i els pronoms, la importància dels quals havia estat negada de seguida en altres casos. Que Meloni insistís que la denominessin en masculí, “el president”, no és un detall fútil, sinó l'eix central de la mitologia de l'abella reina, que és precisament la d'un món polític en el qual els segons sexes no estan convidats a participar.

Reforçar l'homecràcia

No és casualitat, per tant, que les dones que arriben a ocupar els càrrecs més alts de l'Estat siguin sovint dones de dretes. L'elecció de Meloni, de fet, no fa més que reforçar el que podem anomenar *homecràcia*, i passa precisament en un moment històric en què el patriarcat està essent qüestionat. És, doncs, un moviment literalment reaccionari. Si el patriarcat es refereix al govern (*arché*) del patriarca, és a dir, de l'home com a cap únic i indiscutible de la família, podem afirmar sense dubtar-ho que, com a tal, ha estat qüestionat a tots els països on els homes ja no són l'únic suport de la família. Això, però, no ha afectat gens ni mica l'homecràcia, és a dir, el poder (*cratos*) dels homes, que sobreviu i fins i tot pot florir allà on el patriarcat sembla estar en decadència.

En aquest sentit, la història de Meloni com a primera ministra és simptomàtica d'un passatge crucial a la nostra època, en què el sistema patriarcal trontolla. Alguns fins i tot es llancen a la paranoia col·lectiva

d'una societat “sense pares”, però, paradoxalment, el privilegi masculí continua proliferant: *home*, com ja deia la filòsofa feminista Simone de Beauvoir, encara és un gènere específic, però també el nom de la humanitat en general. I per això Meloni vol que li diguin “el president”. Amb una expressió presa de De Beauvoir, podem afirmar que vivim en una homecràcia perquè, respecte a l'home heterosexual, les dones —tant cis com trans—, de la mateixa manera que les persones LGBTIQ+, no binàries i de gèneres múltiples, són totes “segons sexes”.

La pàtria com a entitat mítica

L'elecció de l'eslògan “Déu, pàtria i família”, de caràcter indubtablement feixista, ens recorda com la mentalitat autoritària es nodreix de la idea que alguns cossos són intrínsecament superiors als altres i, precisament per això, tenen dret a dominar-los. El Déu de Meloni és el de la Trinitat —“en el nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant”—, és a dir, el d'una religió tan misògina que, com bé va observar De Beauvoir, no estalvia al seu Déu la mort més atroç (crucifixió), però el salva del deshonor d'haver nascut d'un veritable cos de dona (la Immaculada Concepció). La importantíssima *Ma-donna* exerceix, com totes les dones, el paper crucial d'ajuda, mediació, cura, però en el tríptic de la divinitat oficial, juntament amb el pare i el fill, la mare és substituïda per un “esperit” no identificat.

Les dones, expulsades de la trinitat que el Déu de Meloni invoca, no es troben gaire millor a la pàtria, que precisament no és màtria: recordem que la terra nativa en anglès, per exemple, és tant *motherland* com *fatherland*, és a dir, la terra de les mares i els pares, però a l'eslògan de Meloni la terra pertany només als pares. L'elecció del terme *pàtria* en lloc de *Itàlia* és, de fet, central a la narrativa de la grandesa de la pàtria, del declivi i el possible ressorgiment a través del partit, típic de les ideologies neofeixistes.

Pensem, per exemple, en l'eslògan de la campanya de Donald Trump: “Make America Great Again!” (“Fem que Amèrica torni a ser gran!”). L'ús del terme *Estats Units* o *Itàlia* faria pensar en el territori estatal on habiten persones de les cultures més diverses, incloent-hi els immigrants. En parlar d'Amèrica o de pàtria, en canvi, s'invoquen entitats mítiques, ancestrals, lligades a “la nostra sang” (paterna), que permeten identificar i alhora excloure tots aquells que serien “diferents”. La tríada es completa amb la invocació de la família, amb la qual Meloni clarament fa referència a la sancionada per Déu i la pàtria, és a dir, la cultura catòlica. Com ens va recordar molt eficaçment a la seva famosa conferència magistral de l'estiu del 2022: “Sí a la família natural, no al *lobby* LGBT, sí a la identitat sexual, no a la ideologia de gènere... No a la violència islamista, sí a les fronteres segures, no a la immigració massiva...”. Racisme, sexisme, transfòbia i homofòbia s'evocuen i es reforcen mútuament, com en totes les formacions neoautoritàries i neofeixistes que actualment proliferen a tot el món.

El fet que Giorgia Meloni sigui femenina, però no feminista, i que presumeixi a les xarxes socials de la seva faceta com a mare no és, en absolut, cap contradicció. Es pot ser dona sense ser feminista, com es

pot ser home i feminista. De fet, hi hauria d'haver més homes feministes si volem tenir alguna esperança d'abolir el sexisme. Els drets laborals s'han conquerit perquè els rics van sortir als carrers en solidaritat amb obrers i treballadors, però encara hi ha molt pocs homes que hagin fet de la batalla feminista el seu crit de guerra principal. Encara no ha nascut el Karl Marx o el Friedrich Engels del feminisme, és a dir, pensadors masculins que hagin fet del feminisme el seu camp de treball principal, de la mateixa manera que Marx i Engels van fer amb la causa del proletariat.

Per tant, difondre la llegenda de la primera ministra, alimentar la mitologia de l'abella reina al govern, no fa més que reforçar la il·lusió òptica que tot ha canviat, i així assegurar-se que, per contra, no canviï res, una estratègia típicament italiana immortalitzada per la novel·la i després per la pel·lícula de culte *Il gattopardo*. De fet, no és casualitat que aquesta elecció passi en el moment històric en què Itàlia havia emprès el camí d'alguns canvis històrics en qüestions de gènere. I el fet que aquesta abella reina sigui particularment femenina, a diferència d'altres que havíem vist abans, com Nilde Iotti, encara funciona millor, perquè augmenta la il·lusió òptica: com més visible sigui la seva condició de dona, menys reflexionarem sobre el fet que és l'única dona. Finalment, no es pot deixar d'assenyalar que, en una època en què la fluïdesa de gènere i les orientacions sexuals cada vegada són més visibles, el binarisme de gènere d'una feminitat ostentosa i d'una masculinitat dominant que aquest Govern representa també funciona perfectament per apaivagar moltes ansietats homofòbiques i transfòbiques. La família natural està protegida i, consegüentment, Déu i la pàtria, també.

Tot i això, el feminisme no significa afegir una dona afortunada al club dels opressors, és a dir, fer onejar il·lusions donistes per amagar el fet que els segons sexes continuen estant exclosos i oprimits en un país que encara és àmpliament misogin i homòfob. El feminisme és la fi de l'opressió de gènere, però no serà possible assolir aquest objectiu si es descuiden totes les altres fonts de dominació i autoritarisme. Si es concep el feminisme només com l'alliberament de poques dones, no només s'exclouen tots els altres segons sexes, fet que deixa intacta la matriu de la discriminació de gènere, sinó que també es reforça aquesta "política general de dominació" de la qual parlen les feministes interseccionals Audre Lorde i bell hooks: el sexisme, el racisme i el classisme es reforcen entre si perquè inculquen la idea que certes persones són superiors a d'altres i, per tant, tenen dret a dominar-les. No es pot eliminar l'opressió de gènere sense desmantellar també el racisme, l'explotació econòmica, la transfòbia i l'heterosexisme, perquè la vida està tan interconnectada que no es pot ser lliure en una societat en què tots els altres no ho siguin. Això és el que sosté l'anarcofeminisme: la dominació és un cabdell de molts fils i és important concentrar-se en cada un segons la seva urgència, però no hem d'oblidar que tots es reforcen i se sostenen els uns als altres. Com deia Emma Goldman, l'anarquisme és el mestre de la unitat de la vida. Per tant, el feminisme no vol dir donisme i abelles reines, sinó llibertat per a totes, tots i totis.

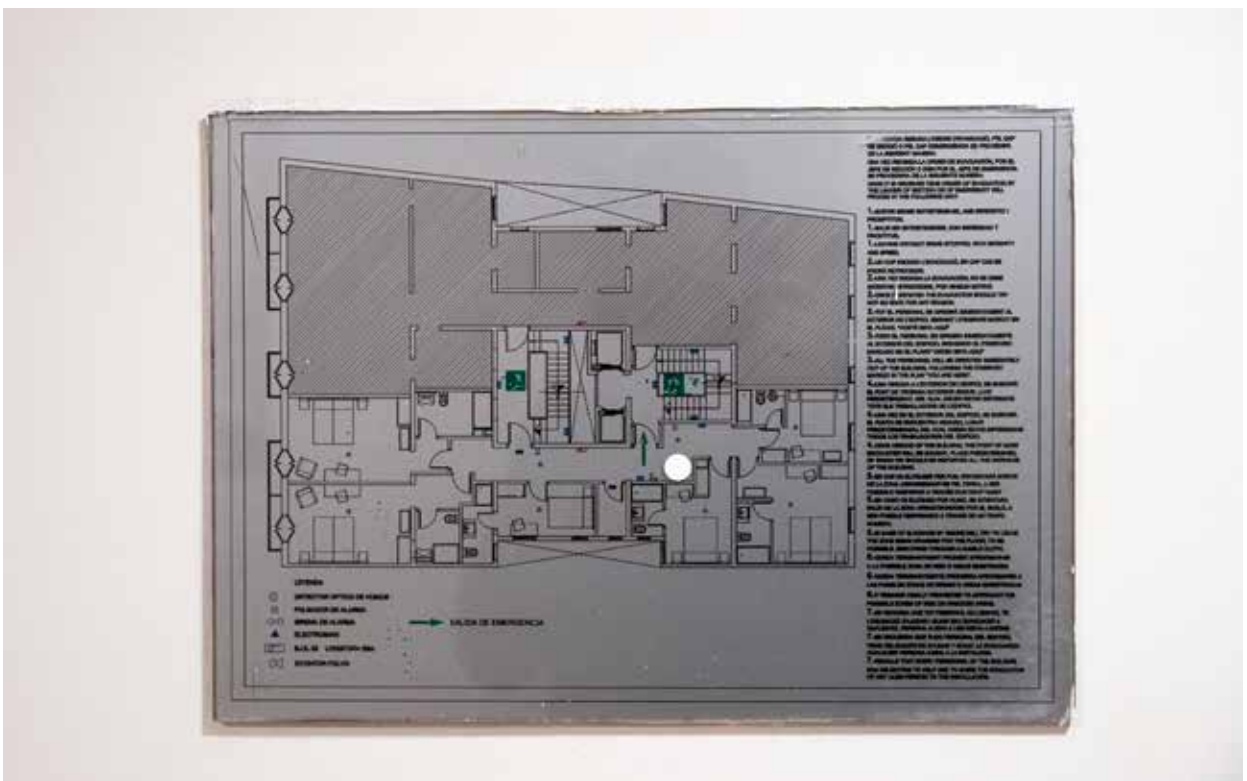
Mitologies feministas
Malpaso, 2023

Anarcafeminismo
Ned Ediciones, 2022

Manifiesto anarcafeminista
Ned Ediciones, 2021

L'hotel d'en Jordi. Jordi Papell viu des de fa 66 anys a la Via Laietana, en un edifici que ara és l'hotel ILUNION Almirante. Va veure com els propietaris anaven comprant tots els pisos per finalment construir un hotel al seu voltant. Però no va voler marxar de casa seva. El seu pis ocupa l'espai de sis habitacions de l'hotel.

La Il·lustració no entén de nostàlgies

Miquel Seguró
Mendlewicz

Fa dècades que estem imbuïts d'un pessimisme general que és, en certa

manera, conseqüència de l'influx de la postmodernitat. En aquest context hi ha qui troba a faltar la Il·lustració, el segle de les llums. Però, si volem ser il·lustrats, hem de deixar d'idealitzar el passat i fer-nos càrrec del present, com ho van fer els protagonistes d'aquell segle. Conquerim les ambivalències del nostre temps. Mirem sense por la nostra vulnerabilitat comuna.

Quan les coses van malament, intentem reconfortar l'ànim amb distraccions. Ens cal oblidar. Però quan les coses van a pitjor és gairebé impossible no lliurar-se a la nostàlgia, que, en comptes d'ajudar-nos a obrir les finestres a l'oblit, ens tanca en el bucle del record.

Nostàlgia és una paraula que fa referència a l'estranya afecció que sentien alguns soldats quan passaven massa temps fora de casa. El dolor (-*algos*) per no poder tornar (*nostos*-) a la terra matricial generava una difusa sensació de plaer i de dolor que sumia els nostàlgics en una boira de malenconia.

La nostàlgia és una experiència de l'exili emocional. Normalment, apareix per omplir un esvoranc excessivament penós o dolorós, per això al principi sembla que alleugi. Tot i això, el fet que aquest buit s'ompli amb records fa que l'exercici mnemotècnic s'impregni de circularitat i pesadesa.

No fa gaire, l'escultor romanès Albert György va intentar donar forma a l'experiència melancòlica. A la seva escultura *El buit de l'ànima - Melancolia* (2012), va cisellar una figura humana asseguda en un banc amb els braços encreuats i recolzats pesadament sobre els genolls, amb el petit cap encorbat sobre el tors. A l'obra, el tors es perfila només com un contorn, sense res que li doni substància pròpia, i per això el viatge espectral al buit que aquesta figura transmet és especialment colpidor. Qui s'hi ha trobat sap com n'és d'enganxosa la sensació de mirar-se endins i no trobar-hi més que un erm desolat.

Fa uns anys, unes dècades, que estem imbuïts d'un pessimisme general que no sembla que ens vulgui donar treva. L'opressiva neoliberalització fa que la vida s'hagi reduït a una qüestió de mínims en el sentit més literal i tràgic, i això, en un estat del benestar, és un -*algos* que no hauria d'estar passant. No hauria de passar, i, així i tot, no para de passar. Això no obstant, el nostre pessimisme s'explica per més factors. No tots els fenòmens de la vida es poden entendre tan sols a partir de la infraestructura. A les seves aigües hi arriben més afluents. Un és l'influx de la postmodernitat, que encara flueix amb cert cabal.

Renunciar al metarelat

El 1979, J. F. Lyotard va publicar *La condició postmoderna*, un dels llibres més importants per a la idea de la postmodernitat. La tesi principal era que ja no era possible continuar creient en els metarelats. La condició que imposava la postmodernitat a qualsevol mena de reflexió cultural sobre la societat o el món era la renúncia al metarelat. Qualsevol pretensió d'oferir un discurs més o menys aglutinador, una perspectiva general sobre l'experiència o el món (un relat de relats, un metarelat), quedava eliminada. Això, que afectava el marxisme, el neopositivisme, el cristianisme o la Il·lustració, significava que per parlar de les coses calia cenyir-se a la fragmentació de la realitat i no donar gaire volada al pensament unificador.

Les tesis postmodernes van tenir una part (pro)positiva. Ens van mostrar que la nostra imatge de la realitat és molt més petita que la

Miquel Seguró Mendlewicz

(1979). És doctor amb menció europea en Filosofia i llicenciat en Humanitats. Ha fet estades de recerca a diverses universitats europees. És professor de Filosofia, director de la revista *Argumenta Philosophica* i de la col·lecció "Pensamiento Herder". Ha tingut seccions de filosofia en programes de ràdio i televisió, i col·labora habitualment en mitjans de comunicació. Ha publicat diversos llibres, alguns dels quals s'han traduït a altres idiomes. El darrer es titula *Vulnerabilidad* (2021).

complexitat, la pluralitat i el dinamisme del que realment és. Que no hi ha un món, sinó experiències del món, i que som massa narcisistes per poder assabentar-nos bé de com funcionen les coses. La realitat, si és que hi ha alguna cosa que es pugui anomenar en singular, és més caòtica i desorganitzada del que les nostres idees en diuen.

L'assumpció d'aquella fragmentació com a principi existencial va comportar el descrèdit de qualsevol discurs filosòficocultural referent a conceptes com raó, veritat, bondat o realitat, i en part no els faltava raó (valgui la redundància). Però potser la cosa ha passat de frenada. La conseqüència directa de tot plegat és que qualsevol discurs que soni "modern" o "il·lustrat" és automàticament objecte de sospita, per imperatiu postmodern. Potser també per això la postveritat o les *fake news* han pogut proliferar més fàcilment.

Avui més que mai tot gira al voltant del "per a mi", a les xarxes i fora. Potser no tenim gaire idea del que volem dir quan pronunciem la paraula *jo* (qui som, en realitat?). Podem assumir sense gaire problema que la subjectivitat és una ficció, un relat o fins i tot un posat, però si alguna cosa defineix la nostra praxi quotidiana és que nedem en l'hiperindividualisme. Lluny d'estar desconstruït, el *jo* va tirant per terra tot allò que no li interessa, perquè el *jo* és el sobirà de l'ésser.

Potser per això els nostres temps tenen tant de barroquisme. Hi abunden l'exageració i la hiperemotivitat; manen la pompositat i l'ornamentalitat mediàtica. De vegades, hi ha més artifici que pretensió

La vida social i la comunitària s'assemblen més a un galimaties d'egos en lluita que a un dinamisme interessat a progressar cap a una estructura en xarxa.

de veritat, i gairebé sempre vivim reclosos a les estances del castell interior mentre la vida sembla un somni virtual. La tecnològització de la subjectivitat semblaria indicar que a l'egocentrisme li hauria de quedar molt poc. Els algorismes i els processos d'objectivació haurien de comportar una homogeneïtzació més

gran de la vida personal; tots iguals. I, d'alguna manera, és així: som cada cop més previsibles i repetitius en els nostres gustos i comportaments, així que funcionem com a rèpliques d'un mateix model de consumidor. Però, alhora, aquest procés no ha reduït gens ni mica el nostre egocentrisme militant; tot al contrari. La vida social i la comunitària s'assemblen més a un galimaties d'egos en lluita que a un dinamisme interessat a progressar cap a una estructura en xarxa.

Per a què serveix el present?

En aquest context hi ha qui troba a faltar la Il·lustració. "Allò sí que eren bons temps: el segle de les llums." Tot i això, pensar que qualsevol temps passat fou millor, com va deixar per als llibres de cites el famós vers de Jorge Manrique, pot ser tan irreal com el miratge d'un oasi que s'entreveu en ple desert. Probablement, la reflexió del poeta feia referència a la brevetat de la vida i a la insubstancialitat de qualsevol experiència, que

Es pot tenir la temptació de pensar que qualsevol temps passat fou millor, especialment si aquest temps és el de la Il·lustració. Però ser il·lustrat és de tot menys fugir d'un present per refugiar-se en un passat idealitzat.

sempre s'acaba esfumant. Qualsevol passat que tingui menys passat que el present, qualsevol passat que tingui més futur que aquest és preferible. *Tempus fugit*. Però independentment de la interpretació que donem al vers arribem a una mateixa qüestió final: per a què serveix el present?, què en podem fer?

En la nostra tessitura es pot tenir la temptació de pensar que qualsevol temps passat fou millor,

especialment si aquest temps és el de la Il·lustració. Però ser il·lustrat és de tot menys fugir d'un present per refugiar-se en un passat idealitzat.

Al llibre *Filosofia de la Il·lustración*, publicat el 1932, Ernst Cassirer ofereix una panoràmica general de les idees filosòfiques de la Il·lustració. Al cinquè capítol del llibre, titulat "La conquista del mundo histórico", Cassirer explica com la consciència d'historicitat va ser un dels elements característics d'aquell temps. Per a la consciència il·lustrada, el treball de l'historiador era equiparable al de l'investigador de la natura. Tots dos cercaven la llei oculta que estructura la història i la naturalesa. És veritat que la raó era considerada una cosa atemporal i, per tant, per sobre de les contingències, però Cassirer acota que, per als il·lustrats, la història era l'únic escenari on aquesta raó es podia revelar.

Avui la nostra consciència històrica no és especialment favorable ni optimista, però la pregunta i la responsabilitat que n'emanen són les mateixes que llavors: què cal fer? Si volem ser il·lustrats, hem de deixar d'idealitzar el passat i fer-nos càrrec del present, com ho van fer els protagonistes d'aquell segle. Això no vol dir oblidar-se de la Il·lustració. No hi ha present que no tingui passat, i el nostre també enfonsa les seves arrels al segle XVIII. Però lliurar-se a la nostàlgia pel temps passat pot implicar idealitzar-lo excessivament, com si el present no fos també conseqüència de les limitacions i contradiccions d'un passat que s'ha de quedar allà, enrere. La Il·lustració va tenir moltes i importantíssimes fites, però també greus llacunes amb conseqüències tràgiques. La Il·lustració també ha de passar pel divan i afrontar les seves ombres, com fa poc ha posat de manifest Antoine Lilti a *La herencia de la Il·lustración. Ambivalencias de la modernidad*.

Els capítols de la història han de ser rellegits tantes vegades com calgui per no perdre el fil, però no per fer-ne un *copiar i enganxar*. Siguem il·lustrats i conquerim les ambivalències del nostre temps amb l'avantatge de venir després de la Il·lustració. Obrim un document nou i mirem sense tanta por la nostra vulnerabilitat comuna, perquè aquí segur que ens trobem. Bolígraf a la mà, enfrontem-nos a l'ara amb les nostres llums i la consciència de les nostres ombres, que la història continua.

Vulnerabilidad

Herder Editorial, 2021

La vida también se piensa

Herder Editorial, 2018

Cossos productius: el retorn del taylorisme **Carl Cederström**

Quan parlem de la salut, ho fem en oposició a la malaltia. I, en definitiva, el que determina si estem sans o malalts és fins a quin punt el nostre cos és productiu o no. Els hereus del taylorisme consideren que un cos al qual es pot donar un ús productiu ha de ser un cos sa, però alguns estudis demostren que la idea que la felicitat i la salut engendren necessàriament treballadors més productius podria ser poc més que una il·lusió.

En l'àmbit de la medicina, la idea que un cos productiu ha de ser un cos sa es remunta a finals del segle XIX. Va ser llavors quan els metges van començar a interessar-se per la relació entre el treball i la salut. En aquest sentit, una obra pionera va ser el volum *The Hygiene, Diseases and Mortality of Occupations* [Higiene, malalties i mortalitat en el treball], escrit pel metge John Thomas Arlidge, alumne del King's College de Londres, que es va publicar l'any 1892. Aquest estudi va marcar un abans i un després, perquè traçava un impressionant ventall d'ocupacions, des d'oficinistes fins a bugaderes, estanquers o enquadernadors, per intentar mostrar els diversos perills de cada una. El més sorprenent, però, no és el detall amb què l'autor descriu cada feina, ni la minuciosa investigació que va haver de dur a terme per arribar a aquestes conclusions, sinó més aviat la demostració d'un menyspreu mal dissimulat envers els qui no han aconseguit integrar-se amb èxit en el conjunt de la cadena productiva; els qui, segons paraules d'Arlidge, “no són més que uns dropos i uns ganduls, que malgasten la vida indolentment o que només viuen per a l'autocomplaença”.

Hi ha dos supòsits subjacents en aquesta afirmació que val la pena analitzar. El primer és l'estigmatització dels que, voluntàriament o no, decideixen escollir un camí que no és explícitament productiu. A aquests els anomena “fills parasitaris de la societat civilitzada”. El segon supòsit és que l'absència de malaltia és, si no un requisit necessari, almenys sí una condició indispensable perquè els cossos siguin productius.

La preocupació per la salut en relació amb les activitats laborals, tal com es manifestava sobretot a Anglaterra, no semblava amoïnar gaire Frederick Winslow Taylor, l'enginyer nord-americà que, el 1898, va iniciar uns experiments transcendents sobre l'eficiència als llocs de treball. Quan va arribar a l'empresa siderúrgica Bethlehem Steel, Taylor estava decidit a esbrinar fins a quin punt podia ser eficient un home. Per fer aquest experiment, va escollir com a conillet d'índies un home fort, un home a qui Taylor va anomenar “senyor Schmidt”. El senyor Schmidt era, segons el va descriure despectivament Taylor, “un tipus d'home de mentalitat gandula”. El que el feia apte per a la feina, argumentava Taylor, era que “era tan estúpid i flegmàtic que mentalment s'assemblava més a un bou que a cap altra cosa”. Equipat amb un cronòmetre i un quadern, Taylor planificava la jornada laboral, minut a minut, moviment a moviment, i el dòcil senyor Schmidt, que de manera obediència feia tot allò que li ordenaven, era capaç de carregar ferro com mai ho havia fet. Si el senyor Schmidt, sota l'atenta mirada de Taylor, podia treballar a una velocitat deu vegades superior a la dels seus companys, segurament aquests també podien treballar a la mateixa velocitat.

Aquest model barroer d'increment de l'eficiència, irònicament qualificat de “científic”, es va estendre pels Estats Units els anys següents i aviat es va exportar a Europa i a altres llocs del món. El mètode era força senzill. Desglossar fins al més mínim detall les tasques d'una feina i, amb una vigilància de caràcter militar, assegurar-se que cap treballador

Carl Cederström

És professor associat d'Empresarials a la Universitat d'Estocolm. També és autor de diversos llibres, com *The Wellness Syndrome* i *La il·lusió de la felicitat*. Ha publicat assajos a *The New York Times*, *The Guardian* i *The Atlantic*; i escriu de manera habitual al diari suec *Dagens Nyheter*.

Els “capitalistes del benestar”, des de Pullman fins a Kellogg, han intentat elevar la qualitat de vida dels treballadors per augmentar simultàniament els beneficis de les seves empreses.

disposés del mínim espai de temps per descansar o recuperar-se. Aquest model es va convertir en el predominant per augmentar l'eficiència, no només a les fàbriques, sinó també a les oficines i en altres espais de treball.

Semblava una idea brillant: espremer els treballadors al màxim i, alhora, afirmar que es tractava d'una

tasca legitimada per la ciència, enginyosa i rendible. Fins que va deixar de ser-ho.

La raó, com Ford (entre altres líders empresarials) descobriria més tard, era que els cossos (i les ments) començaven a espatllar-se. Va resultar, sense que ningú se'n sorprengués, que passar un dia rere l'altre per l'adreçador era, per a qualsevol ésser humà, fins i tot per als que Taylor considerava indefensament estúpids, una experiència tan brutalment espantosa que els treballadors no veien més sortida que escapar-ne, encara que les expectatives de sobreviure sense feina, sense diners i sense sostre fossin escasses.

L'antecedent dels recursos humans

El que va succeir després, almenys si consultem els manuals clàssics sobre gestió empresarial, és el naixement del moviment de les relacions humanes, que alhora va ser precursor del que avui dia anomenem “recursos humans” o “RH”. El mateix Ford havia de trobar fórmules perquè la gent no deixés la feina (era massa car contractar contínuament empleats), així que es va dedicar a buscar la manera que els treballadors se sentissin vinculats al lloc de feina, tant físicament com emocionalment. Per aconseguir-ho, va construir cases familiars a prop de les fàbriques; fins i tot va crear un departament sociològic que feia visites a domicili per assegurar-se que les cases estaven endreçades i en bon estat, i implicava els treballadors en activitats socials.

Tanmateix, Ford no va ser el primer a adoptar mesures tan aparentment humanistes per mantenir els treballadors a prop de les fàbriques. Hi ha una llarga i fascinant història dels anomenats “capitalistes del benestar”, des de Pullman fins a Kellogg, que han intentat elevar la qualitat de vida dels treballadors per augmentar simultàniament els beneficis de les respectives empreses. Tot i això, el que fa que l'exemple de Ford sigui rellevant avui en dia és que detecta el problema que suposa per a les empreses que la gent emmalalteixi tant que no tingui cap altra opció que deixar la feina. El que amoïnava Ford no era el benestar dels treballadors; que estiguessin sans o malalts determinava un problema més gran: si eren productius o no.

El llegat de Taylor (que va morir el 1915) va perdurar, però, pocs anys després de la publicació del seu emblemàtic pamflet *The Principles of Scientific Management* [Els principis de la gestió científica],

una nova generació de teòrics nord-americans del *management* prenia el relleu. Aquests acadèmics formats a escoles de negocis, sovint associats al moviment de les relacions humanes, van començar a desenvolupar el que van anomenar “teoria de la incidència de la felicitat en la productivitat”. Segons aquesta tesi, la salut i la felicitat s’integren en una idea més àmplia de la “part humana” del treball. La teoria que va idear aquesta generació de “científics” era que es podia aconseguir que els llocs de treball fossin més eficients, sense haver d’exercir un control amenaçador a la manera de Taylor, sinó adreçant-se als cors i les ments dels treballadors i cultivant el que ells anomenaven *soft skills* (habilitats toves).

El més interessant és que, tot i que cap d’aquests científics era metge de formació ni tenia coneixements mèdics, van ser capaços d’influir profundament en el discurs de la salut. Van combinar l’interès creixent per la psicologia de grups i de l’ego amb un interès cada cop més gran pel lideratge empresarial.

Des de llavors, la psicologia humana no es va dedicar només, ni tan sols principalment, a explorar la misteriosa profunditat de la ment humana, com feien Freud i els seus seguidors lliurecanvistes, sinó a comprendre la ment i el cos humans amb l’objectiu de fer-los més adequats en un món lucratiu.

En darrera instància, el que es pretenia era que les empreses poguessin ser més eficients, no imposant rutines de treball més productives, sinó proporcionant als treballadors unes condicions que afavorissin la felicitat i la salut. Així doncs, la felicitat i la salut no només eren requisits necessaris per aconseguir augmentar la productivitat, sinó que, en un raonament increïblement circular, també n’eren el resultat.

A més felicitat més productivitat?

La idea que suposadament els treballadors feliços són més productius encara persisteix ara i és un mantra incontestable per a les empreses

actuals. Tanmateix, per molt que els gurus dels recursos humans ho cridin als quatre vents, encara no hi ha proves concloents que això sigui així. Per demostrar aquesta hipòtesi, un investigador va correlacionar els beneficis de les quatre grans cadenes de supermercats del Regne Unit amb la

satisfacció dels treballadors, i va descobrir que les empreses més rendibles tenien empleats menys satisfets.

Aquest exemple, encara que no és estadísticament representatiu, ens parla sobre la il·lusòria idea que la felicitat i la salut engendren necessàriament treballadors més productius. El que sovint no es diu en el discurs optimista dels directius són les condicions materials amb què, amb freqüència, si no sempre, es desenvolupa la feina. Posem, per exemple, el cas d’Amazon. Tot i les crítiques generalitzades i constants al

Amazon, tot i les crítiques generalitzades i constants al tracte que reben els treballadors, continua obtenint beneficis enormes.

tracte que reben els treballadors, continua obtenint beneficis enormes, no perquè els empleats estiguin sans i siguin feliços, sinó perquè Amazon ha crescut fins a ocupar una posició tan poderosa que pot alterar, de manera molt eficaç i com li plagui, les normes establertes.

En les últimes dècades, el taylorisme, sorprenentment, ha tornat als llocs de treball, sovint amb el nom de *taylorisme digital*. Les formes extremes de control, que al seu dia van ser criticades i ridiculitzades en novel·les com *1984*, d'Orwell, i *Un món feliç*, de Huxley, tornen a ser actuals. De fet, són acceptades en gran manera com a part del nou món laboral, tant hi fa si és treballant en una fàbrica com en el sector del transport, o en una oficina, per no parlar del treball en l'economia *gig*.

Durant la pandèmia, quan les persones que treballaven en oficines van començar a treballar des de casa, es va posar en pràctica una manera totalment nova de controlar els empleats. Se'ls van implantar programes informàtics invasius als ordinadors per poder-los vigilar tots els moviments. Un dels programaris més amenaçadors feia servir la càmera integrada als equips dels empleats per fer-los fotografies per sorpresa, quan menys s'ho esperaven, per fer-los captures de les pantalles.

Aquí, la mirada del superior jeràrquic és substituïda per la de la pantalla de l'ordinador, com si al nou entorn de treball els teus superiors et mirassin fixament als ulls, però sense que tu sàpigues si hi són o no.

No és estrany, doncs, que Amazon sigui una de les empreses pioneres a inaugurar una nova era del taylorisme digital. Fa uns anys, aquest gegant empresarial va patentar una polsera digital que no només registrava la ubicació dels seus treballadors de magatzem (cosa que ja feia abans), sinó que, a més a més, feia un seguiment d'on col·locaven exactament les mans o emetia vibracions quan el treballador no estava en la postura adequada per fer la feina.

Així, la preocupació dels directius per la salut dels treballadors va sorgir de la preocupació que els cossos dels treballadors no poguessin suportar la pressió de la feina. Sembla que aquesta preocupació ha quedat enrere, i davant l'obsessió per fer que els cossos siguin més productius és probable que siguem testimonis d'una inversió en la relació entre salut i malaltia, en la qual tots dos conceptes s'interrelacionin d'una manera diferent, condicionats per la rendibilitat del capital.

La ilusión de la felicidad
Alianza editorial, 2019

The Wellness Syndrome
Carl Cederström i André Spicer
Polity, 2015

Els cabells de la Yolanda. Té 30 anys i dos fills, de 9 i 5 anys. Separada i a l'atur, fa set anys que viu en un cinquè pis sense ascensor de Ciutat Meridiana propietat de la Sareb, que forma part del programa Reallotgem de l'Agència de l'Habitatge de Catalunya. Després de quatre intents de desnonament, ha començat a perdre els cabells.

L'accés a l'aigua i la promesa incomplerta de la democràcia

Katie Meehan

seu accés universal encara és silenciosament insuficient o deficient a moltes llars dels Estats Units. Atrapats en la crisi de l'accés a l'habitatge o del cost de la vida, milions d'habitants urbans es veuen abocats a vides precàries, sense accés segur a l'aigua corrent ni al sistema de sanejament. És necessari un canvi de paradigma en el context de l'emergència climàtica.

L'aigua és una pedra angular de la vida democràtica i, tanmateix, el

L'any 2016 es va declarar un incendi en el qual van morir 36 persones a Ghost Ship, un antic magatzem d'Oakland (Califòrnia) reconvertit il·lícitament en habitatges i espais de treball. El lloguer era barat, sobretot comparat amb la resta de la regió metropolitana. Pels volts d'aquella època, un periodista va llogar una barraca darrere d'un bungalow al barri burgès de West Oakland i s'hi va mudar. "No hi havia canonades ni aigua corrent per rentar-me les mans o les dents abans d'anar a dormir", explicava en un article d'una revista, on descrivia la seva vida en aquell pati. "L'electricitat hi arribava per un allargador que feia ziga-zagues per un terreny ple de menta silvestre i mímulus i pujava fins a un forat que hi havia entre els taulons del terra. L'estructura era més petita que una cella de la presó de San Quentin (una casa diminuta o un taüt enorme, segons es miri), de quatre per vuit i tres metres d'alçada, tan estreta que només hi cabien un matalàs, les meves jaquetes i corbates, un calefactor, algunes novel·les i el pot on orinava."¹

L'accés a l'aigua i al sistema de sanejament a les ciutats no és mai una qüestió només d'aigua: es tracta d'una qüestió de ciutadania,

Katie Meehan

És catedràtica de Justícia Mediambiental al King's College de Londres, directora del projecte Plumbing Poverty i coautora del llibre *Water: A Critical Introduction*.

Notes

1. Enzinna, W. "Gimmie Shelter: The Cost of Living in the Bay Area". *Harper's Magazine*. 2019. [via.bcn/zbwJ50ThhVp](https://www.bcn.com/zbwJ50ThhVp)
2. Graham, S. i Marvin, S. *Splintering Urbanism: Networked Infrastructures, Technological Mobilities and the Urban Condition*. Routledge, Londres, 2001.
3. Meehan, K., Jurjevich, J. R., Chun, N. M. J. W. i Sherrill, J. "Geographies of insecure water access and the housing-water nexus in US cities". *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(46), 28700-28707. 2020.
4. Meehan, K., Jurjevich, J. R., Griswold, A., Chun, N. M. J. W. i Sherrill, J. *Plumbing Poverty in US Cities: A Report on Gaps and Trends in Household Water Access, 2000 to 2017*. King's College London, Londres, 2021. [via.bcn/P93P50Thi5s](https://www.bcn.com/P93P50Thi5s)
5. *Ibid.*
6. *Ibid.*
7. Fields, D., Kohli, R. i Schafran, A. *The Emerging Economic Geography of Single-Family Rental Securitization*. Working Paper 2016-02. Banc de la Reserva Federal de San Francisco i Community Development Investment Center, San Francisco, 2016.
8. Zillow Rental Manager (consultat el 3 de setembre del 2024). [via.bcn/69jE50Thitf](https://www.bcn.com/69jE50Thitf)

de pertinença i de seguretat, els principis bàsics de la vida democràtica. Segons Stephen Graham i Simon Marvin, l'ideal d'una infraestructura moderna es basa en almenys tres elements socials i de disseny principals: en primer lloc, un sistema en xarxa de recursos agrupats i integrats; en segon lloc, recursos de qualitat i en quantitats uniformes, i en tercer lloc, una noció universal de la provisió de recursos, reflectida en l'objectiu de les Nacions Unides d'"aigua per a tothom".²

Clarament, l'ideal democràtic d'"aigua per a tothom" cau ràpidament davant l'evidència de les dades. En molts països occidentals, l'accés a l'aigua corrent està tan normalitzat i es dona tant per fet que és fàcil ignorar que no a tot arreu és una realitat, llevat que, com li va passar a aquell periodista, ens toqui viure sense aigua corrent i orinant en un pot.

Promesa incomplerta

L'aigua corrent és més un horitzó de lluita que no pas un fet consumat. Als Estats Units, es calcula que 1,1 milions de persones no tenen aigua corrent a casa seva. El 73% dels afectats viuen en grans àrees metropolitanes, com Nova York (65.000 persones sense aigua corrent), Los Angeles (44.200), San Francisco (27.400), Chicago (22.300) i Houston (20.300). En tot el país, els nuclis familiars sense accés bàsic a l'aigua corrent es troben majoritàriament en ciutats, tenen uns ingressos baixos, viuen de lloguer i els seus integrants no són blancs.³

En algunes ciutats, aquesta tendència ha anat a pitjor. En conjunt, tot i que l'accés de les llars a l'aigua ha millorat als Estats Units des del 2000, la nostra investigació mostra una tendència a la baixa en algunes de les ciutats més riques i de més creixement, com San Francisco, Portland, Austin, Nashville i Seattle, entre d'altres. Portland és un exemple paradigmàtic de l'empitjorament de la tendència: l'any 2000 la ciutat registrava 3.200 llars sense aigua corrent. El 2017 aquesta xifra s'havia disparat fins a les 6.200 llars, un augment del 50%.⁴

Què impulsa aquesta tendència corrosiva? Com explica el nostre informe del 2021,⁵ el cas de San Francisco dona pistes importants sobre la confluència de l'habitatge i l'aigua. Els llogaters constitueixen menys de la meitat de les llars de l'àrea metropolitana de San Francisco, però representen gairebé el 90% dels habitatges que no tenen aigua corrent.⁶ El celebrat auge tecnològic de la regió i la creació d'empreses propietàries en el sector del lloguer a Califòrnia, després de la crisi financera global del 2008, van contribuir a l'aparició de la crisi de l'habitatge actual: alts preus, baixes taxes de propietat i lloguers insostenibles per a nuclis familiars amb ingressos baixos i mitjans.⁷

San Francisco, que és la tercera ciutat del món amb més multimilionaris, també és una de les ciutats dels Estats Units on els preus del lloguer són més alts. El 2024 el preu mitjà era de 3.371 dòlars al mes, xifra que és un 61% més alta que la mitjana nacional.⁸ Segons el nostre informe, un inquilí mitjà sense connexió a la xarxa gastava el 44% dels ingressos mensuals (pagats a un propietari) per viure en una casa sense

aigua corrent a la ciutat. En poques paraules, els llogaters guanyen menys i paguen més per serveis deficients.

Democràcia ajornada

Com es converteix una ciutat en la ciutat dels senseaigua? El mite romàntic de San Francisco (com a far de la política progressista) contradiu la seva història de desenvolupament geogràfic desigual i d'explotació

racialitzada. L'escriptor i crític James Baldwin va trencar amb aquesta imatge ensucrada de la ciutat per treure a la llum veritats més profundes. “Suposo que és fàcil que una persona blanca que passegi per San Francisco pensi que tot està en pau, perquè certament ho sembla, en superfície”, va dir al documental del 1964 *Take This Hammer*: “San Francisco és molt més maco que Nova York. I és molt més fàcil d'amagar-s'hi, tens les vistes,

tens els turons. També tens la llegenda que San Francisco és cosmopolita i amb visió de futur, però no és més que una ciutat com qualsevol altra dels Estats Units”.

Les observacions de Baldwin es podrien aplicar avui en dia a la crisi oculta de la desigualtat de l'aigua. Com expliquem a l'informe, “tot i la disminució de la població negra a San Francisco, el nombre de persones negres en situació de pobresa hídrica va augmentar gairebé un 50% en aquest període [del 2000 al 2017], i va passar de 3.200 a 4.600 individus”⁹ La història de la pobresa hídrica a San Francisco està vinculada a una combinació d'habitatge inassequible, ingressos decreixents, transformacions posteriors a la recessió en el sector del lloguer i la bretxa de la riquesa racial. “Aquest és el San Francisco que els estatunidencs fan veure que no existeix”, va argumentar Baldwin; “creuen que me l'estic inventant”.

La pobresa hídrica a les regions urbanes dels Estats Units no és una qüestió tècnica ni un vestigi del passat, sinó el producte d'un ordre social capitalista, que explota les diferències racials i de classe a través d'un sector de l'habitatge que prioritza els beneficis per damunt de la vida. Empíricament, la situació està empitjorant, no millorant, en diverses de les ciutats principals dels Estats Units, una dada que fa saltar les alarmes sobre l'adaptació de les llars a l'emergència climàtica. Tot i que la Llei d'infraestructures bipartidista, aprovada el 2021, va en la bona direcció, caldrà veure si la inversió que preveu, relativament modesta, pot transformar el sistema. Fins llavors, la lluita per una gestió més equitativa i justa de l'aigua continua, fins i tot als llocs més impensables.

La pobresa hídrica a les regions urbanes dels Estats Units és el producte d'un ordre social capitalista, que explota les diferències racials i de classe a través d'un sector de l'habitatge que prioritza els beneficis per damunt de la vida.

Water: A Critical Introduction

Katie Meehan, Naho Mirumachi,
Alex Loftus i Majed Akhter
Wiley-Blackwell, 2023

Una política climàtica radical per empoderar la classe treballadora i les comunitats rurals
Jason Hickel

El capitalisme és incapaç de resoldre la crisi mediambiental. Els intents d'aplicar una

política climàtica ferma han agreujat la inseguretats econòmica dels ciutadans i han desencadenat reaccions violentes. Però una ocupació pública garantida en l'àmbit ecològic podria resoldre aquest problema. Per fer-la realitat, la sobirania monetària dels governs i la implicació de la classe treballadora i el món rural en són les claus.

Els governs europeus s'enfronten a un gran dilema. Si bé estan obligats a accelerar substancialment el ritme cap a la descarbonització i altres objectius ecològics, transformant o fins i tot limitant el creixement d'algunes indústries mediambientalment destructives, els intents per fer-ho sovint han perjudicat o alienat la classe treballadora i les comunitats rurals, fet que ha provocat una reacció popular en contra de les polítiques climàtiques.

Espanya n'és un bon exemple. Els ministres del Govern espanyol saben que la descarbonització ha d'incloure plans per reduir la producció industrial de carn. A escala mundial, aquesta indústria és responsable de prop del 13% de les emissions totals. A Espanya les xifres són similars. Però, a diferència del que passa amb l'electricitat i el transport, aquest problema no es pot resoldre mitjançant les energies renovables.

La producció industrial de carn també utilitza grans extensions de terra de manera molt intensiva, la qual cosa provoca la pèrdua de biodiversitat i, sovint, una greu degradació dels ecosistemes. Això és especialment perillós a Espanya, on el canvi climàtic està provocant la desertització de moltes zones del país. Només cal visitar els camps espanyols per veure-ho amb els nostres propis ulls: la terra està devastada i tocada de mort.

Reduir la producció de carn seria molt beneficiós, perquè permetria disminuir radicalment les emissions del sector alimentari i, d'aquesta manera, ajudaria Espanya a complir les seves obligacions climàtiques. Només eliminant la carn bovina i ovina i els productes lactis i fent ús d'altres fonts de proteïna vegetal i animal, es podria reduir l'ús total del sòl en més d'un 70%. Amb aquesta acció s'aconseguiria alliberar grans extensions de terra que es podrien regenerar.

Però, en anys recents, quan els mitjans de comunicació espanyols han plantejat aquest problema, s'ha produït una important reacció en contra. La indústria càrnia dona feina a 100.000 treballadors, molts d'ells en comunitats rurals. Aquestes persones es van sentir acusades i culpabilitzades. Era difícil escapar al relat que les elits de Madrid estaven atacant la classe treballadora de les comunitats rurals. Què passaria si es reduís la indústria càrnia? Què se suposa que farien les persones que en depenen per tenir feina i ingressos? No provocaria això l'emigració a les ciutats i buidaria, encara més, les zones rurals d'Espanya?

La resposta va ser prou contundent per tancar el debat i, des de llavors, amb prou feines s'ha avançat en la qüestió. Aquest episodi és una lliçó de per què la política climàtica mai tindrà èxit si s'enfronta amb la classe treballadora. La població ja ha de fer front a una greu inseguretat econòmica amb el capitalisme, l'amenaça constant de la desocupació, l'habitatge inassequible i les crisis del cost de la vida. Una política climàtica que amenaci d'agreujar aquests problemes és inacceptable.

Aquest dilema, però, no es limita només a Espanya. Recentment, hem vist casos similars a França i als Països Baixos. No és només un problema de l'agricultura. S'ha de reduir la producció en molts altres sectors si volem complir els objectius de desenvolupament sostenible: combustibles fòssils, cotxes privats, mansions, creuers, moda ràpida, etc.,

Jason Hickel

És antropòleg econòmic, escriptor i membre de la Royal Society of Arts. També és professor a l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals de la Universitat Autònoma de Barcelona, ajudant visitant sènior a l'International Inequalities Institute de la London School of Economics, i catedràtic de Justícia Global i Medi Ambient a la Universitat d'Oslo. A més, és editor associat de la revista *World Development*, i forma part de la Climate and Macroeconomics Roundtable de la US National Academy of Sciences, del consell assessor del Pacte Verd Europeu, de la Rodney Commission sobre reparació i justícia redistributiva i de la Lancet Commission sobre sanitat sostenible.

on trobem formes destructives de producció que contribueixen ben poc o gens al benestar humà. Les persones que depenen dels ingressos d'aquests sectors poden pensar que les polítiques ecològiques són profundament desestabilitzadores i oposar-s'hi.

Són accions urgents, socialment i ecològicament necessàries. Tothom hi està d'acord. Però el capital privat no les duu a terme perquè no són rendibles.

Agents d'un canvi transformador

Hi ha, però, un enfocament alternatiu, que pot situar les comunitats rurals i la classe treballadora en el centre d'una política climàtica radical, com a agents d'un canvi transformador que assegurari i millori alhora els mitjans de vida de les persones. La clau per obrir aquesta

possibilitat és una ocupació pública garantida en l'àmbit ecològic.

A les comunitats rurals se'ls hauria de plantejar la qüestió de la manera següent: a Espanya, la terra (el seu actiu més valuós) està degradada i agonitzant; els habitants de les zones rurals ho saben més bé que ningú. Però també estan a prop de la terra i saben perfectament com curar-la. Tenen els coneixements i les eines. Poden convertir-se en herois de la transició ecològica. Espanya els necessita. El mateix plantejament es podria fer a les classes treballadores en general. Tenen la força i la mà d'obra per construir una societat millor i una civilització ecològica.

Com? Amb una ocupació pública garantida vinculada a les obres públiques verdes. Un programa d'aquesta mena permetria a qualsevol persona formar-se i participar en els projectes col·lectius més importants de la nostra generació: desenvolupar fonts d'energia renovables de propietat comunitària, ampliar els sistemes de transport públic, aïllar edificis, restaurar la terra, regenerar boscos, etc. Aquest sistema podria crear oportunitats per permetre als agricultors produir béns agroecològics amb mètodes regeneratius que enriqueixin el sòl i millorin la biodiversitat.

Són accions urgents, socialment i ecològicament necessàries. Tothom hi està d'acord. Però el capital privat no les duu a terme perquè no són rendibles. Aquest és el veritable quid de la qüestió. El capital controla la producció, organitza les nostres capacitats productives i produeix allò que li resulta més rendible, i no allò que és més necessari per a les persones i el planeta. El resultat és una sobreproducció massiva de coses com els combustibles fòssils, la carn de boví industrial o els totterrenys, perquè donen molts beneficis al capital; en canvi, tenim una escassetat perenne de coses clarament necessàries com l'habitatge assequible o l'agricultura regenerativa.

La garantia d'ocupació ajudaria a resoldre aquest problema. Intervindria allà on fallés el capital i orientaria la producció cap a objectius socials i ecològics urgents. També suprimiria de manera permanent la inseguretat econòmica que tantes persones pateixen amb el capitalisme. Es podria fer servir per establir normes laborals (com ara un salari digne, jornades laborals més curtes i democràcia al lloc de treball) aplicables de manera transversal a tota l'economia, la qual cosa obligaria les empreses

Nota

1. Olk, C., Schneider, C. i Hickel, J. "How to pay for saving the world: Modern Monetary Theory for a degrowth transition". ScienceDirect, 2023. via.bcn/cyoL50Tg5wB

privades a complir-les. En cas de no fer-ho, s'arriscarien a perdre personal. Si tinguéssim l'opció de fer una feina digna i socialment important en un lloc de treball democràtic, acceptaríem una activitat innecessària en pitjors condicions en empreses que només busquen maximitzar els seus beneficis? Definitivament, no l'acceptaríem.

Una idea amb bona acceptació

La bona notícia és que aquesta idea és molt popular. Les enquestes que s'han fet al Regne Unit, als Estats Units i a França mostren que gairebé el 80% de la ciutadania vol que els seus governs estableixin programes de garantia ocupacional. Hi ha poques polítiques que tinguin un suport tan generalitzat.

L'enfocament que plantejo aquí també podria revitalitzar de manera radical la classe treballadora, tant en ciutats com en pobles rurals. Els recursos es podrien distribuir més equitativament a tot el país, es reduiria la fractura camp-ciutat i es retornarien la dignitat i la seguretat a les zones rurals d'Espanya. Fins i tot podria motivar els joves a traslladar-se de la ciutat al camp per participar en projectes regeneradors.

Les últimes eleccions han demostrat que els partits progressistes d'esquerres a Espanya cada cop tenen menys poder. Sens dubte, una de les raons principals és que no han aconseguit els objectius de garantir la plena ocupació, sous dignes i mitjans de vida estables. L'atur a Espanya continua sent un problema colossal, completament injustificable: centenars de milers de treballadors que podrien estar contribuint a construir una civilització ecològica s'han quedat sense feina, abandonats i exclosos. Estan condemnats a la pobresa i a la depressió. La garantia d'ocupació resol aquests problemes. Respon a les preocupacions bàsiques de les famílies espanyoles. És una estratègia popular que pot guanyar unes eleccions, i de segur les guanyarà.

L'enfocament que plantejo podria revitalitzar de manera radical la classe treballadora.

Aquest plantejament es pot finançar amb diners públics.¹ Qualsevol govern que tingui prou sobirania monetària pot emetre moneda per pagar salaris i donar feina, per tal d'aconseguir tot el que sigui d'interès públic. Els economistes saben que això és així. Com

va assenyalar el mateix Keynes, qualsevol cosa que siguem capaços de fer, en termes de capacitats productives reals, la podem pagar. És a dir, una estratègia de finances públiques permet mobilitzar els recursos productius adequats per aconseguir objectius socialment i ecològicament necessaris.

Naturalment, si tota aquesta nova activitat tensa la capacitat productiva de l'economia (la mà d'obra i els materials disponibles), els preus augmentaran i provocarà inflació. Però aquest problema es pot evitar fàcilment si reduïm la producció i la demanda en altres parts de l'economia, per exemple, mitjançant la regulació del crèdit per retallar el finançament a sectors destructius, i mitjançant la fiscalitat progressiva per retallar poder adquisitiu als rics. Aquestes mesures alliberarien capacitats productives que es podrien reorientar cap a activitats més beneficioses.

Notes

2. Ehnts, D. i Paetz, M. "COVID-19 and its economic consequences for the Euro Area". *Eurasian Econ Rev*, 11, 227-249. 2021.

via.bcn/9gx350Tg5Fq

3. Ostrom, E. *Governing the Commons*. Cambridge University Press, 2015. via.bcn/pABJ50Tg5T1

4. Hauser, O., Rand, D., Peysakhovich, A., et al. "Cooperating with the future."

Nature, 511, 220-223. 2014.

via.bcn/H1rh50Tg5Iz

És cert, però, que els països de l'eurozona, entre ells Espanya, tenen una sobirania monetària limitada, restringida per les normes de la Unió Europea que impedeixen als països membres utilitzar plenament les seves competències en matèria de finances públiques. Aquestes restriccions van ser imposades per faccions polítiques alineades amb els grans capitals europeus, amb la finalitat de dificultar l'ús de les capacitats productives nacionals en benefici del bé públic i que, així, quedessin disponibles per ser explotades per part d'empreses privades. Idealment, els governs europeus haurien de pressionar perquè s'eliminessin aquestes restriccions. Els del sud d'Europa (especialment Espanya, Itàlia i Grècia, que es troben a primera línia de foc quant al col·lapse climàtic) haurien de liderar aquest moviment.

No obstant això, no podem esperar una solució d'àmbit europeu a aquest problema. Les mesures introduïdes recentment pel Banc Central Europeu en resposta a la pandèmia han relaxat substancialment les antigues regles. En aquests moments, els governs nacionals tenen força més sobirania monetària² de la que la majoria dels polítics són conscients, i poden i han de fer servir aquest poder per finançar una ocupació pública garantida.

Una situació de bloqueig perillosa

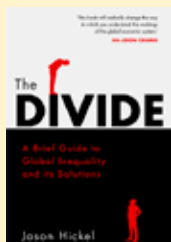
Tot i que la garantia d'ocupació i les obres públiques associades han de ser finançades per l'emissor de la moneda, també han de ser gestionades de forma democràtica en l'àmbit local. D'aquesta manera es garanteix que les decisions sobre la producció estiguin orientades a satisfer les necessitats reals dels ciutadans. El nivell de gestió dependria del projecte: grans iniciatives, com un sistema ferroviari interurbà, requeririen una coordinació a escala nacional, però projectes més locals, com la instal·lació d'energia solar o la restauració d'ecosistemes, es poden gestionar a escala local. En qualsevol cas, el component democràtic és fonamental, atès que diversos estudis han demostrat que quan les persones tenen un control democràtic sobre la producció tendeixen a prioritzar el benestar humà³ i l'ecologia.⁴

Actualment, ens trobem en una situació de bloqueig perillosa. El capitalisme és incapaç de resoldre les crisis socials i mediambientals. Els intents actuals dels governs d'aplicar una política climàtica ferma han agreujat la inseguretats econòmica dels ciutadans i han desencadenat reaccions violentes. No podem ni tan sols mantenir una conversa racional sobre la reducció de certes formes de producció per la por perpètua a la desocupació. És impossible avançar en aquestes condicions. Però l'ocupació pública garantida pot acabar amb aquest problema. Posaria fi a la inseguretats econòmica i a la por a la desocupació. També aconseguiríem mantenir un debat serè sobre com transformar l'economia. I finalment ens permetria mobilitzar les nostres capacitats productives per accelerar el progrés cap a objectius urgents.

Aquesta política no només és desitjable. Té una importància existencial i s'ha de debatre i discutir en els mitjans de comunicació i en l'àmbit polític. Com més aviat comencem aquest debat i avancem per aplicar-lo, més brillant serà el nostre futur.

**Menos es más.
Cómo el decrecimiento
salvará al mundo**
Capitán Swing, 2023

**The Divide: A Brief Guide
to Global Inequality
and its Solutions**
Penguin, 2017

L'esquerda de la Lluïsa. És veïna de tota la vida del barri de Sant Andreu, on viu amb la seva mare de 90 anys al carrer d'Otger. Cinc generacions de la família han viscut al primer pis de la finca. Els propietaris tenen la resta tancada i abandonada, i adverteixen del mal estat de l'edifici per justificar que es tiri a terra l'immoble per construir-hi una promoció de pisos nous.

Exhumar la memòria

Nona Fernández

En el si
del projecte
Exhumar la

memoria, un equip d'arqueòlegs intenta localitzar i recol·lectar les restes del palau de La Moneda, seu de la presidència de Xile, bombardejada i parcialment destruïda l'11 de setembre del 1973 durant el cop d'estat per ensorrar Salvador Allende. Recuperar la runa desapareguda podria aportar dades valuoses sobre aquell matí fatídic.

Els inicis són tramposos. Anul·len la possibilitat d'algun esdeveniment que quedarà a l'ombra gràcies a la decisió de fer partir el relat des d'un lloc i no pas des d'un altre. En aquesta lògica incerta, potser el punt de partida es troba al final, on s'obre l'excavació on anirem remenant els estrats de la història.

La que vull explicar podria tenir múltiples inicis. Un tindria lloc entre els anys 1975 i 1978 a la ciutat de Santiago de Xile. Una noia, que anomenarem A, hi arriba il·lusionada per començar una nova vida. De seguida troba feina en un bar del centre històric, on coneix en B i se n'enamora. Es casen i compren un tros de terra per construir-hi l'habitatge de la família que esperen tenir. Però les economies han anat lentes, i només en tenen prou per a un terreny que, més que un terreny, és un gran sot que cal omplir per construir-hi a sobre. La parella és entusiasta i espera aconseguir després la manera d'anivellar el terra del que serà casa seva. I estan en aquest compàs d'espera quan un grup de camioners arriba a esmorzar al local on treballa l'A. Són els encarregats de treure la runa del palau de La Moneda, que és a un parell d'illes del bar i que ha estat bombardejat pels militars durant el cop d'estat. El dictador vol restaurar l'edifici per anar-se'n hi a governar, com un president democràtic, però primer ha de netejar les restes de la barbàrie. Dies després de l'arribada

Nona Fernández Silanes

(Santiago de Xile, 1971). És actriu i escriptora. Entre altres llibres, ha publicat les novel·les *Mapocho* (2002, Premio Municipal de Literatura), *Space Invaders* (2013, finalista del National Book Award), *Chilean Electric* (2015, premi Mejores Obras Publicadas del Consejo Nacional del Libro) i *La dimensión desconocida* (2016, Premio Sor Juana Inés de la Cruz i finalista del National Book Award). Els seus treballs més recents són *Voyager*, *Preguntas frecuentes* i *¿Cómo recordar la sed?* Els seus llibres han estat traduïts a diversos idiomes. És autora de les obres de teatre *El taller* (2012), *Liceo de niñas* (2015), *Paren la música* (2021) i *El difunto imaginario* (2023), així com de les versions teatrals de *Space Invaders* (2022) i *Voyager* (2024).

La casa del govern de Xile va ser incendiada i destruïda per l'exèrcit després d'haver acollit 23 presidents de la República.

dels nous comensals, l'A els pregunta si les camionades de runa que treuen diàriament podrien anar a farcir el forat del seu terreny. Els camioners escolten la insòlita petició i, com que l'A és simpàtica i els atén tan bé, hi accedeixen. En una setmana, deu camionades amb les restes de La Moneda aniran a parar al lloc on,

en el futur, s'alçarà una casa, i naixeran els fills, i es consolidarà la llar de l'A i els seus descendents. Tot sobre les restes de La Moneda bombardejada.

Un altre començament podria tenir lloc una tarda de l'any 2022. El meu amic Pancho Medina treu el mòbil perquè escolti una nota de veu que ha rebut: "Sí, Panchito, el que vostè recorda és cert. Jo li vaig explicar que casa meva es va construir sobre la runa de La Moneda bombardejada". La veu és de l'A. En Pancho la va conèixer fa anys, prenent te a casa seva, i en aquella reunió ella va fer al·lusió als curiosos orígens dels fonaments de casa seva. Tot i la sorpresa, l'oblit va anar difuminant la conversa a la memòria del meu amic fins que, quan faltaven pocs mesos per a la commemoració dels cinquanta anys del cop militar, el record revisqué. En Pancho era a casa meva per fer-me una pregunta que el tenia neguitós: "Has pensat mai on van anar a parar les restes de La Moneda bombardejada?"

Nosaltres sempre havíem tingut l'atenció posada en la recerca dels cossos. Durant els 17 anys que va durar la dictadura xilena, hi hagué aproximadament 2.123 persones assassinades, i, fins l'any passat, 1.093 persones detingudes desaparegudes. En total, hi hagué 3.216 persones executades o fetes desaparèixer. L'any 2023, l'Estat xilè, per primera vegada, va assumir com a obligació permanent fer-se càrrec de la recerca dels cossos i va llançar un pla per recuperar-los. Cinquanta anys després del cop militar, la mesura va arribar; tard, però la dimensió simbòlica que estableix és important. I cinquanta anys després, també podem fer-nos altres preguntes a banda de l'"on són?", formulat per dècades. Podem demanar-nos, per exemple, pel patrimoni. O demanar-nos: on van anar a parar les restes de La Moneda bombardejada?

La casa del govern va ser incendiada i destruïda per l'exèrcit de Xile després d'haver acollit 23 presidents de la República i haver-se mantingut dempeus segles. La destrucció d'aquest cos arquitectònic fou el preàmbul del que passaria al llarg dels anys següents amb altres cossos, altres edificis, altres arquitectures de pensament, acció i relació. La imatge de La Moneda bombardejada va quedar a l'inconscient d'una generació com la primera empremta del brutal canvi que patiria la vida del país. Potser aquest crim patrimonial mereix, cinquanta anys després, la nostra atenció.

Buscant les restes

Una altra possibilitat per continuar la història, o començar-la, podria ser el moment en què arribem amb el meu amic Pancho Medina i l'arqueòloga

Flora Vilches a fer una excavació a casa de l'A. Som al març del 2023. No estem soles: ens acompanya una colla d'arqueòlegs. Obsessionades amb la idea de trobar les restes de La Moneda, truquem a moltes portes fins a obtenir un mínim finançament que ens ajudaria a concretar una excavació. Per descomptat, ja havíem anat a casa de l'A, i havíem conversat amb la neboda, que actualment és la propietària de la casa, i havíem aconseguit que la recerca obsessionés la família, també. Tots volíem saber si era cert el que l'A declarava sense cap altra prova que el record.

Van ser mesos preparant-nos, fins que va arribar el moment de prendre possessió del pati. La Flora i el seu equip treballen minuciosament. Caven un quadrat d'un metre de diàmetre. Tot passa a un ritme lent, fora del temps ansiós de la quotidianitat, en una mena de parèntesi on la vida queda fora i l'excavació és el foc al voltant del qual la tribu es reuneix a explicar històries. Històries sobre el que ens convoca: les restes de La Moneda i la terra d'aquesta casa. La família se'ns afegeix. Narren les seves experiències en dictadura, les pròpies i les que han heretat.

A mesura que cavem, apareixen, als primers estrats de la terra, restes de les seves vides passades. Boletes de vidre, botons de plàstic, ossos de pollastre, una pilota de ping-pong sobre la qual algú havia dibuixat una cara de conill. La memòria de la família s'activa i recorden la pilota i les tardes de joc al pati, que abans no tenia rajoles. L'exercici arqueològic aixeca fantasmes, fa visible el que sembla absent malgrat tenir presència material; una presència que ha estat invisibilitzada per alguna raó, una presència absent. Les empremtes del relat històric d'aquesta família estan amagades sota els seus peus; només calia trobar-les perquè la memòria se'ls encengués i la seva vida actual es complementés amb aquest passat. Apareixen porquerietes d'altres temps, però cap té a veure amb les restes de La Moneda bombardejada.

L'exercici arqueològic aixeca fantasmes,
fa visible el que sembla absent malgrat
tenir presència material.

Després d'un metre
d'excavació sense haver trobat res més
que pedres rodones i petites de llera
de riu, perquè som relativament a prop
del riu, es deixa de cavar. S'ha produït
un silenci arqueològic. Llavors obrim
una nova excavació en un altre punt

del pati. Els dies transcorren i es barregen, s'enreden les converses, els esmorzars, els dinars, els cafès de mitja tarda. La terra que manipulem comença a inundar-ho tot. Arreu on trepitgem hi ha pols. Escombrem, sacsegem, però la terra ha estat remoguda i és a l'aire; ens anirà a parar als cabells, al menjar. Hem obert la porta a la terra, i ara és difícil fer marxa enrere. Els darrers quaranta anys d'aquesta família emergeixen desordenadament, sense inicis ni finals, es barregen amb les pedres de riu, amb els records recents i antics. Hem regirat els temps amb la nostra excavació, totes les capes que sedimenten aquest moment han estat trastocades i ja no hi ha claredat al terra que trepitgem, no sabem on som, i encara menys com explicar aquesta història, que ja no és meva, és de

la família, de l'A, d'en Pancho, de la Flora, de l'equip d'arqueòlegs i ves a saber de quanta gent més.

Com que no trobem res, demanem autorització per obrir una tercera unitat. No hi ha racó del pati que no hagi estat regirat per la nostra obsessió. Aquesta és l'última oportunitat, no podem continuar trencant rajoles. No hi ha recursos ni temps, ni tampoc paciència que aguantí aquesta invasió. La situació es desborda i dubtem que sota aquest terra hi hagi restes de La Moneda bombardejada. Potser n'hi havia hagut i les vam respirar sense adonar-nos-en. Potser ho vam començar a fer fa molt de temps, cinquanta anys, per ser més específica, i les portem a dins sense saber-ho. O potser només cal buscar i només ens queda acceptar que som pedres de riu, ossos de pollastre i escurrialles de plàstic colgats de terra.

Els misteris d'aquell matí en què els Hawker Hunter de la Fuerza Aérea van atacar el palau podrien ser desvelats per la runa, si tinguéssim accés a interrogar-la.

El matí de l'11 de setembre del 1973

La millor escena per acabar, que segurament era la millor per començar i no se m'havia acudit, és la que transcorre aquell matí de l'11 de setembre del 1973. El president Allende ha arribat d'hora a La Moneda. Allà sent el primer comunicat de la junta militar, l'aparició

dels tancs, l'inici de l'atac terrestre. Després fa el darrer discurs i, finalment, comença el bombardeig. Durant quinze minuts els Hawker Hunter de la Fuerza Aérea ataquen el palau, en destrueixen les dependències i provoquen el demolidor incendi. Pocs minuts després, els militars entren a La Moneda i troben el cos del president sobre una butaca, amb l'arma suïcida al costat.

Aquest resum és part de la informació que contenen les restes de La Moneda, siguin on siguin. Els misteris d'aquell matí podrien ser desvelats per la runa, si tinguéssim accés a interrogar-la. Marejades de terra, intoxicades de pols d'història, cavem i observem amb atenció esperant que aparegui alguna cosa. Hi som posades quan, a uns cinquanta centímetres de profunditat, un petit tros de rajola treu el cap. Amb una escombreta desembarassem els volts fins que ho podem veure amb claredat. És una rajola de tipus xocolata; en diuen així. La família no la reconeix, no té records de cap rajola així, no és part del paisatge ni de la casa ni del barri. Al cap d'una estona n'apareix una altra. I després, una altra. En Pancho i jo celebrem l'aparició. La Flora i els arqueòlegs es riuen de nosaltres: saben que no es pot donar res per fet, que tot s'ha de comprovar i que això va de preguntes més que de respostes, igual que escriure una història.

Entre festejos apareix un clau rovellat d'uns quinze centímetres. El mirem com si fos l'os d'un sant. És del segle XVIII. En aquest moment no ho sabem, estudis posteriors n'informaran. Encara que aquesta certesa no indica que necessàriament pertanyi a La Moneda, per a nosaltres sí que ho és. El clau i les rajoles i els trossos de maó aparegueren en aquesta

unitat, o potser a les altres, ja no me'n recordo bé, perquè tot es regira en la terra i en la memòria un cop barrejats els estrats de la terra. Les respostes que ordenaran aquesta recerca arribaran en el futur, si és que arriben, perquè una segona part d'aquest projecte és enviar les troballes a investigar. Però necessitem més fons. I més empentes.

Per acabar les excavacions hi ha un procediment que sembla un ritu, però que la Flora i el seu equip desenvolupen amb una fluïdesa inquietant. Cada sot es cobreix amb una malla de ràfia de plàstic. A sobre s'hi llança el material que se n'havia extret prèviament. Les pedres de riu tornen a la profunditat i, així mateix, les històries narrades per aquesta família: l'arribada a Santiago, els camioners, La Moneda, el cop, Allende, la construcció d'aquesta casa, els records de la dictadura. La terra torna a la terra, torna com nosaltres tornarem a la vida, regirades després d'aquesta experiència. Abans de donar per acabades les excavacions, l'equip enterra un sobre. A dins hi ha el nom de qui va fer la intervenció i en quina data, perquè, si algú hi topa, sàpiga de què es tracta i qui en van ser els responsables. És un missatge per als arqueòlegs del futur. Nosaltres hi participem. Introduïm al sobre una moneda, el tiquet d'una compra, porquerietes d'aquest estrat de vida on ens ha tocat viure, per agrair a la terra el regal de la seva memòria de faramalla. Les nenes de la família hi afegeixen un dibuix de la casa i de les possibles restes de La Moneda al subsol de casa seva. Potser la història es resumeix en això: un embolic de temps, records i porquerietes.

¿Cómo recordar la sed?
Editorial Minúscula, 2024

Preguntas frecuentes
Alquimia Ediciones, 2022

Voyager
Random House, 2020

Avui continuem recol·lectant trossos de La Moneda. Volem escorcollar aquest cos trencat, les parts del qual volten per llocs insospitats. Trossos amagats sota els nostres peus, envoltats de pols i oblit, com si no fossin el que són, ossos d'un veritable sant. Les restes de La Moneda bombardejada són més a prop del que ens pensàvem i, probablement, per explicar bé la nostra història hem de continuar la recerca. Però quant de temps cal cercar? Té fi aquesta recerca? És probable que, així com els inicis són tramposos, els finals també ho siguin. No hi ha manera de saber quan s'acaba la història d'una recerca. Si parlem de cossos, mentre en quedí un sense aparèixer, la recerca no s'haurà acabat. I el sentit comú ens diu, cinquanta anys després, que aquesta història d'inici incert no tindrà mai final.

Aquesta crònica està associada al projecte *Exhumar la memoria*, de Francisco Medina Donoso. Sota la pregunta "Què va passar amb les restes de La Moneda bombardejada?", s'ha dut a terme una pràctica estesa que va obrir el procés de recerca l'11 de setembre del 2023, al Centro Cultural Palacio de La Moneda, amb una exposició. El projecte continua el seu curs, amb la intenció de recol·lectar les restes de La Moneda.

John Carlin

**“Hi ha més gent
capaç de parlar de
manera informada
de futbol que de
política”**

Quan ens asseiem a taula, penso que l’home que tinc davant ha entrevistat Nelson Mandela i Leo Messi. Impressiona. “La de

Messi va ser una de les pitjors entrevistes de la meua vida, una pèrdua de temps. És millor aquest cafè”, diu. Ens el prenem al pati d’un hotel de l’Eixample, un lloc privilegiat que li dona arguments per defensar la ciutat.

“M’encanta Barcelona, és exagerat. Si parlem de qualitat de vida, és la millor ciutat, de lluny.” Una de les coses de les quals gaudeix més, explica, és passejar per la ciutat. I és passejant com arriba justament a la cita.

Ni un minut abans ni un minut tard.

Quan ho poso de manifest, em mira estranyat. “És el normal, no? Arribar als llocs a l’hora.” És la puntualitat britànica d’un espanyol convertit en un dels millors ambaixadors de la capital de Catalunya.

John Carlin (Londres, 12 de maig del 1956) volia viure al costat del mar. Per això, quan *El País* li va oferir una feina que li permetia instal·lar-se a qualsevol lloc del món, va triar Sitges. Havia conegut aquesta localitat un any abans, mentre feia un reportatge sobre el llavors entrenador del Barcelona, Bobby Robson. “Tenia ganes de tornar a Europa i estar a prop de la meva mare, però no gaire a prop de Madrid.” Era l’any 1997. La seva mare havia tornat a casa després de passar més de mitja vida a Anglaterra, i ell també volia tornar al seu continent després de molts anys treballant com a periodista a l’estranger. La biografia de Carlin és un recorregut per diversos continents i alguns dels conflictes més destacats dels anys vuitanta i noranta: l’Argentina durant la dictadura de Videla, Nicaragua amb la Revolució Sandinista i Sud-àfrica en el moment de l’alliberament de Mandela. De la seva etapa a Sud-àfrica en va acabar sortint el llibre *El factor humà*, que Clint Eastwood va portar al cinema sota el títol *Invictus*. Avui, Carlin és columnista de *La Vanguardia*.

Carla Turró, entrevista
Miquel Muñoz, fotografia

Què t’emociona?

El futbol i la música.

Quin futbol i quina música?

En el futbol, ara no defenso cap tribu definida, simplement m’agraden els equips que juguen bé. I crec que la música és, entre totes les arts, la número u, perquè arriba directament al cor. Si no coneixes Picasso i el veus per primera vegada, pot emocionar-te o no. Però crec que a qualsevol, a qualsevol lloc del món, l’emociona la *Novena* de Beethoven. És el nostre gran llenguatge universal.

El futbol és art?

És art per a les grans masses, sí. Trobaràs molta més gent al món capaç de parlar de manera informada sobre futbol que sobre política. Recordo que poc abans del referèndum del Brexit parlava amb un diputat laborista, un tipus intel·ligent i molt preparat, i jo li vaig comentar que es feia votar la població sobre un tema que amb prou feines entenia l’u per cent. I ell va respondre: “L’u? Crec que ni l’u per cent dels parlamentaris en té ni idea, d’això”. Però, en canvi, si fessis un referèndum

a Anglaterra sobre quins haurien de ser els 22 jugadors de la selecció, tindriem un debat informat.

Entre les coses que t’emocionen, no has dit els llibres.

Apreciar un quadre o un llibre requereix un altre tipus de procés al cervell.

Quin t’emportaries a una illa deserta?

Mare meva, n’hi ha tants! Potser seria *Don Joan*, de Lord Byron. És de tot: sentimental, satíric, superromàntic, polític, hi és tot. I, a més, és força gruixut, i el podria rellegir a l’illa. Tot i que, per a mi, el millor llibre que s’ha escrit és *El rei Lear*, de Shakespeare.

Tu per què escrius?

Per casualitat, com la majoria de coses importants que passen al llarg de la vida.

Tan poc compten les nostres decisions?

La casualitat és, per a mi, el més proper a una religió. Soc conscient de com n’és de determinant l’atzar a les nostres vides.

Quina és la gran casualitat de la teva vida?

Per començar, que el meu pare i la meva mare es coneguessin va ser fruit d'una sèrie increïble de casualitats.

Com va ser?

En un bar de Chelsea, a Londres. Però això no és el més important. El meu pare era escocès, va lluitar a la Segona Guerra Mundial, estava a la Força Aèria i el seu avió va ser abatut dues vegades. Va sobreviure. La meva mare era espanyola, se'n va anar a Anglaterra per estar amb la seva germana gran, que havia quedat vídua perquè el seu marit, també aviador, havia mort a la seva primera missió. I després hi ha la circumstància més òbvia, que és que es van conèixer en un bar. Però van haver de passar moltes coses perquè fossin en aquell bar. Va haver de morir gent perquè la meva mare es desplaçés a Anglaterra i perquè avui jo existeixi. Qualsevol que miri enrere de manera honesta ha de veure que poc que ha controlat el rumb de la seva vida.

Com eren els teus pares?

La meva mare era exuberant, parlava amb qualsevol al supermercat o a l'autobús. El típic cas que, de petit, penses: "Mama, si us plau, quina vergonya". El meu pare era escocès. Quan veníem de vacances a Espanya per veure alguns dels milers de cosins que teníem, no suportava que ningú fos capaç d'esperar el seu torn per parlar. Això el defineix una mica. I era molt lector, molt intel·ligent. I, en realitat, un escriptor frustrat, és a dir, que soc d'aquells casos clàssics que viuen la vida que el seu pare hauria volgut tenir.

El van nomenar diplomàtic a l'ambaixada britànica a l'Argentina i us en vau anar a viure a Buenos Aires.

Jo era molt petit, tenia tres anys, i vaig estar-m'hi fins als deu. Era un *pibe* argentí, amb accent i tot. De fet, és per falta de personalitat que faig aquest ridícul esforç per parlar amb zetes, perquè, si fos autèntic, parlaria amb accent argentí.

“Amb la mirada d'un nen de sis anys, Buenos Aires era un lloc amb llum, i Madrid, un lloc fosc.”

Com va ser aquell Buenos Aires de la infantesa?

El recordo com un lloc pròsper, vibrant. Hi havia molt de contrast amb Madrid. Això no és cap anàlisi política, òbviament parlo de les impressions de records d'infantesa. Però, amb la mirada d'un nen de sis anys, Buenos Aires era un lloc amb llum, i Madrid, un lloc fosc. Hi vaig viure fins a deu anys, quan vam tornar al Regne Unit.

Entre les coses veritablement importants a la vida hi ha la pèrdua del pare. I a tu et va arribar a disset anys.

Va ser terriblement dolorós, encara ara m'afecta quan hi penso. La meva mare va quedar absolutament destrossada i jo, que era l'únic home d'una família catòlica molt tradicional, em vaig convertir d'un dia per l'altre en cap de família. I de sobte em va caure molta responsabilitat al damunt. Sense anar més lluny, em vaig haver de fer càrrec de tots els preparatius de l'enterrament. Recordo perfectament el dia. Plovia. I la meva mare no va venir, va dir que a Espanya no era habitual que les dones anessin a l'enterrament. Jo crec que simplement no s'hi veia amb cor.

És impossible que això no et canviï.

Vaig passar de nen a adult d'un dia per l'altre. I és curiós com, alhora, aquesta pèrdua tan jove em va fer ser, de manera immediata, molt més independent.

Per què?

Em va donar resiliència i crec que també confiança per llançar-me a l'aventura. Potser si el meu pare hagués estat viu, m'hauria conduït per un camí molt més tradicional.

Vas haver de posar-te a treballar.

Sí, perquè de cop i volta ens vam quedar amb molts menys diners. Vaig estar a fàbriques, obres de construcció, benzineres i fins i tot vaig treballar netejant la casa d'uns rics. I quan vaig anar a la universitat, em passava les vacances treballant, perquè la meva mare no tenia

gaire diners per donar-me. Només acabar la carrera, vaig comprar un bitllet d'anada a Buenos Aires. D'alguna manera, per la nostàlgia de tornar al lloc de la meva infantesa. Vaig anar-me'n hi amb bitllet d'anada, sense cap pla.

Què va passar?

No sabia el que hi passava, allà. Em vaig trobar amb la dictadura de Videla, un règim militar terrible i sinistre. Vaig començar a sortir amb una noia argentina que tenia una germana que havia desaparegut. I em vaig polititzar d'una manera brutal, d'un dia per l'altre. Tenia un odi totalment visceral cap als militars, encara em dura. Després he viscut a molts llocs repressius, però no hi ha res més fosc, res que es pugui assemblar més als nazis, que el Buenos Aires d'aquella època.

Allà et vas posar a escriure. Per què?

Abans parlàvem de les casualitats. A mi mai m'havia passat pel cap ser periodista, jo estava allà fent classes d'anglès. Però quan havien passat dos anys i ja pensava anar-me'n, em vaig assabentar que buscaven algú al *Buenos Aires Herald*, un diari en anglès. No tenia gaire clar si volia la feina, però quan vaig entrar a la redacció, darrere de la màquina d'escriure vaig veure a mà esquerra una noia maquíssima, rossa. I vaig pensar: la vull conèixer. I llavors, sí, em vaig esforçar per obtenir la plaça.

Vas ser un dels primers periodistes que va escriure sobre les desaparicions.

El meu cap tornava cada dia a casa per un trajecte diferent, i el director anterior se n'havia hagut d'anar arran de les amenaces. Jo havia conegut les mares de la plaça de Mayo a través de la meva xicota, i em vaig convertir una mica en la seva mascota. Era l'únic periodista que

en parlava i n'explicava les històries. Va ser la meva primera gran causa. El problema va ser que, al cap de set mesos, va començar la guerra de les Malvines. Em van començar a amenaçar i vaig decidir anar-me'n.

“Era l'únic periodista que parlava de les mares de la plaça de Mayo. Va ser la meva primera gran causa.”

Llançar-se a l'aventura era allò?

Crec que l'aventura de debò va venir després de Buenos Aires. Vaig tornar a Anglaterra i, gràcies a la guerra, em van començar a demanar articles. Mira quina casualitat: si al general Galtieri no se li hagués acudit d'envair les Malvines, ves a saber què n'hauria estat, de la meva vida. Però de sobte em trucaven de la BBC preguntant: “Senyor Carlin, què deu estar pensant el general Galtieri?” I jo què diantre en sé! Però vaig publicar articles a grans mitjans nacionals i vaig anar guanyant visibilitat. I amb el temps em van oferir una bona feina com a productor en un canal d'esports d'una televisió important. Una calerada.

“La veritable aventura va ser deixar enrere un lloc que coneixia i una feina ben pagada per anar a guanyar una misèria a Centreamèrica.”

Per què no la vas acceptar?

Perquè va passar una cosa durant l'entrevista. El que havia de ser el meu cap em va dir: “És una feina dura, però quan acabem, no et preocupis, que anem al *pub* a fer cerveses”. I de sobte em va venir aquesta imatge. L'obligació a Anglaterra de sortir

amb els homes al *pub* a emborratxar-te. I aquesta seqüència per a la resta de la meua vida no em va agradar. Aquell estiu, sol en una platja, vaig tenir la primera i única epifania de la meua vida: vaig veure amb absoluta claredat que no volia treballar amb aquesta gent d'Anglaterra, i que volia anar a Mèxic, un país que no coneixia gens.

Per què Mèxic?

Centreamèrica era llavors un dels llocs més calents de les notícies del món. I per una sort increïble, el *Times* de Londres buscava un *freelance* per escriure-hi. Aquesta va ser la veritable aventura: deixar enrere un lloc que coneixia i una feina ben pagada per anar a guanyar una misèria. Vaig estar diversos anys a El Salvador, Guatemala, Nicaragua..., i després me'n vaig anar a Sud-àfrica.

Recordes la primera pregunta que vas fer a Mandela?

Li vaig preguntar quin era el pla per a la reconciliació i em va donar una resposta fantàstica: “El que hem de fer és reconciliar les aspiracions dels negres amb les pors dels blancs”. Era la roda de premsa de l'endemà del seu alliberament i posar fi a l'*apartheid* semblava un somni. És com avui parlar de la pau entre Palestina i Israel.

Si va ser possible a Sud-àfrica, és possible a Palestina?

Palestina és una altra cosa. Hi ha una diferència fonamental. A Sud-àfrica la religió no era un factor sobre la taula, tots eren cristians, encara que amb denominacions diferents. Però quan entres en el terreny de la religió, entres en veritats absolutes i, per definició, irreconciliables. A Netanyahu ara l'envolten fonamentalistes jueus, i, al bàndol palestí, Hamàs són fonamentalistes musulmans. Em fa l'efecte que hi ha més odi acumulat i més ànim de venjança que a Sud-àfrica.

Quan vas conèixer per primer cop Barcelona?

El 87. Estava de corresponsal a Washington, que va ser el meu destí després de Sud-àfrica, i van decidir enviar-me a fer un reportatge sobre l'entrenador del Barça, Bobby Robson, per a *The Independent*. Va ser fantàstic, Robson em va donar accés a tot; el tercer dia em va portar a casa seva a Sitges. Em va presentar els seus amics, que encara ara són els meus amics catalans. Vaig decidir que algun dia viuria a Sitges. Però em pensava que només seria possible quan fos un *british* jubilat.

I va arribar un any després.

Vaig haver de decidir entre dues opcions. *The Independent* volia —a partir de l'article de Robson— que fos redactor en cap d'Esports a Londres. I, ahora, *El País* em va oferir una feina de corresponçal viatger. O sigui, grans reportatges pel món. I vaig triar el més difícil, el que representava més desafiament: *El País*. Em van dir que podia viure on volgués. Podia quedar-me a Washington, anar a Madrid..., tornar a Londres. I els vaig dir que me n'anava a viure a Barcelona, a Sitges. Vaig venir amb la meva dona, i el meu fill va néixer aquí l'any 2000.

Per què Sitges?

No havia viscut mai al costat del mar. I tenia ganes de tornar a Europa, perquè em sembla el lloc amb més qualitat de vida. Volia ser a prop de la meva mare, però no gaire a prop de Madrid.

Avui vius a Barcelona. Per què t'agrada tant aquesta ciutat?

M'encanta, en soc gairebé fanàtic. He viscut més d'un any a nou o deu ciutats del món i, per a mi, si parlem de qualitat de vida, és la millor de lluny. No hi ha punt de comparació. Potser no és la més excitant, com ho eren a la seva manera Buenos Aires o Johannesburg, però, quant a qualitat de vida, és, amb escreix, la millor ciutat on he viscut.

Anem a coses concretes.

És al costat del mar, m'encanta l'arquitectura de la ciutat; encara que jo no en tingui ni idea, sé apreciar la bellesa. M'agrada que cada cop sigui més per als vianants. El menjar és molt bo, els mercats m'agraden. També, el clima. M'agrada l'estètica, molt més que la de Madrid. No només de l'arquitectura, també de la gent.

Què vols dir?

Aquí, la bellesa està més aviat en els detalls. Sí, ja sé que hi ha coses molt extravagants, com ara la Sagrada Família. Però l'estètica a Madrid jo sempre dic que és com una estètica de pastís de noces. Tant la manera com la gent es vesteix com els edificis. Aquí és tot força més discret, però ahora més elegant. I relacionat amb això, Madrid té un estil més americà, en el sentit que el ric hi llueix, és ostentós. A Barcelona, si ets ric fas un esforç per dissimular-ho. Això també m'agrada.

Representen coses molt diferents, Barcelona i Madrid?

Madrid és la capital de l'imperi i hi ha la cort, els funcionaris, el govern, els que manen. I Barcelona és un indret més de comerç, de tradició.

Has dit que t'agrada la ciutat sense cotxes. A Colau se l'ha criticat molt.

No en sé gran cosa, d'aquests temes, però la meva impressió és que hi ha una desproporció enorme entre el poc que passa i la fúria i el soroll que genera. Conec molta gent que s'enfurisma quan sent les paraules de Pedro Sánchez. Puc entendre que hi estiguin en desacord, però Sánchez no és Putin, i molta gent reacciona com si ho fos. Amb Ada Colau passa una cosa semblant. Jo he viscut a l'Argentina amb els militars, tinc el llistó una mica més alt a l'hora d'indignar-me.

Per què hi ha aquesta crispació?

Un argentí, en ple procés, mirant la manifestació i la gent a la presó, em va preguntar: "Què els passa aquí, s'avorreixen?" Sincerament, crec que estem de puta mare, a Espanya, especialment a Catalunya, i la gent necessita una mica de drama a les seves vides. Els polítics també necessiten una raó de ser. En realitat, cada vegada més coses es decideixen a Brusselles i potser necessiten justificar el fet que cobren un sou que és, segurament, millor del que cobrarien si es fiquessin al món privat.

S'ha imposat la idea que Barcelona és una ciutat en decadència.

No ho suporto. Ho sento força sovint. "Estem fatal, a Barcelona." Tingues una mica de perspectiva, imbècil. Ves a la segona ciutat d'Anglaterra, Alemanya o França, i després torna i digue'm que estem malament. A la història de la humanitat, poca gent ha tingut més prosperitat, més privilegi, millor qualitat de vida que la que tenim ara en aquest lloc del món.

Es diu que a Madrid hi ha més diners.

Bé, si vas pel carrer de Jorge Juan del barri de Salamanca, sí, és ple d'oligarques mexicans repugnants. S'hi està millor a Vallecas que a l'Hospitalet? Ho dubto. En l'aspecte etern, per a mi Madrid no pot competir. I moltes vegades, les queixes les sento de gent gran que no comenten una realitat objectiva, sinó que lamenten que ja no són joves.

Però molts joves també es queixen, no tenen confiança en el futur.

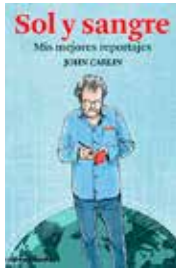
Sí, però això és una realitat a tot arreu, no a Barcelona. I tenen raó: és més difícil ser jove ara i, en molts casos, tenen menys possibilitats

econòmiques que els seus pares. També és fascinant, com veiem aquí, la divergència entre els gèneres. Els homes joves estan més inclinats a la dreta, i les dones, a l'esquerra.

Per què vivim una onada conservadora?

Crec que hi ha un factor cultural fonamental. Hi ha hagut un gran avanç de les dones. Ha estat la revolució més important que jo he vist a la meua vida i, tenint en compte el context de la humanitat, ha passat molt de pressa. Després hi ha el tema de l'homosexualitat. Quan era petit, es feien bromes sobre gais constantment i sense cap mena de problema. Ara hem avançat fins al punt que és absolutament normal que es puguin casar. I també hi ha el tema transgènere, que és més nou.

Per a l'esquerra són realitats normals i les presenten com a tals, però molta gent ho viu com una imposició. Se'ls diu que, si no ho accepten, no només estan equivocats, sinó que gairebé són males persones. Jo pertanyo al grup de persones a qui els sembla collonut tot el que ha passat, però crec que aquests elements expliquen una mica per què som on som. I després hi ha les xarxes socials, que fan que l'ambient es torni més cridaner i menys racional. En un ambient cridaner, els populistes d'extrema dreta tenen un terreny que s'adapta més al seu estil de joc.

Sol y sangre:
Mis mejores reportajes
La Vanguardia, 2020

Mandela i el general
John Carlin i Oriol Malet
Comanegra, 2019

Crónicas de Islandia:
El mejor país del mundo
La Línea del Horizonte
Ediciones, 2016

No és un futur gaire il·lusionant.

Tot pot canviar. I potser l'extrema dreta arriba a governs de França i de més països. Però la cagaran com tots, així que, amb el temps, hi haurà un altre canvi.

Quines són les causes nobles a defensar avui al món?

A mi la causa que de lluny em compromet i em captiva més és la d'Ucraïna. Podríem parlar també del Sudan, que és on s'estan produint els horrors més grans del món sense que a ningú li importi un rave. Hauríem de parlar també del que està passant a Birmània, amb els rohinyes, i, per descomptat, d'Israel i Palestina, i l'horror a Rafah. Però això no deixo que em consumeixi tant, perquè crec que ja hi ha prou gent preocupant-s'hi. Així doncs, jo em preocuparé per una cosa que ara està una mica menys de moda, que és Ucraïna.

Què és el millor de la vida?

L'amor.

No és ser pare?

Bé, l'amor té tots els sentits, s'hi pot incloure. L'amor romàntic és a dalt de tot, però l'amor familiar i dels fills, també. I dono molta importància a l'amistat. L'amor, en qualsevol de les variants, per a mi és molt més important que qualsevol èxit a la meua carrera. Que qualsevol llibre, entrevista, que res.

Vista de la platja de Sant Miquel amb l'hotel W Barcelona al fons.

Els litorals s'enfonsen Luís Reales

Imaginem la ciutat de Nova York sense l'Estàtua de la Llibertat, Copenhaguen sense *La Sireneta*, Guangzhou sense la Torre de Canton, la plaça de Sant Marc de Venècia desapareguda, l'illa de Pasqua sense els 900 moais o Barcelona sense la platja de Sant Sebastià. Això no és ciència-ficció: són escenaris possibles a causa de la pujada del nivell del mar i de les condicions climàtiques extremes.

A finals de l'any passat, l'organització independent Climate Central, formada per científics i organitzacions ambientals, va crear un mapa interactiu¹ que detalla les àrees del planeta que es troben en risc de quedar submergides sota les aigües. Tòquio, Nova York, Jakarta, Londres, Lisboa, Sydney, Punta Cana i fins a 36 ciutats del món es veuran especialment afectades, i 226 milions de persones corren el risc d'haver-se de desplaçar o perdre la font de subsistència a les zones costaneres.

Pel que fa al litoral de Catalunya, es troba en una situació límit, i la fisonomia

de la costa (reducció de platges, desaparició de dunes, degradació i pèrdua d'hàbitats) ja s'ha transformat en els darrers anys.

La comunitat científica està d'acord que la pujada del nivell del mar és inevitable. Les diferències rau en els escenaris possibles. Fa poc més d'un any, un informe del Panel Intergovernamental d'Experts sobre Canvi Climàtic de les Nacions Unides estimava que, en els pròxims dos mil anys, el nivell mitjà de l'aigua dels mars augmentarà entre dos i tres metres si l'escalfament global es limita a 1,5 graus. En cas que en siguin 2 més, la pujada arribaria als sis metres. El document, que sintetitza els estudis que ha portat a terme el Panel Intergovernamental sobre Canvi Climàtic entre el 2015 i el 2023, subratlla que “els efectes de l'escalfament global accelerat són inevitables en els pròxims segles o mil·lennis i suposaran daltabaixos ecològics i humanitaris”. Tanmateix, assenyala que “una reducció profunda, ràpida i sostinguda” de les emissions de diòxid de carboni i altres gasos d'efecte hivernacle podria desaccelerar l'augment del nivell del mar.

Per la seva banda, John Church, catedràtic al Centre d'Investigació del Canvi Climàtic de la Universitat de Nova Galles del Sud (Austràlia) i expert referent internacional, afirma que les dades demostren que el nivell del mar està pujant tres mil·límetres a l'any, més ràpidament del que es preveia. Si aquesta tendència continua, sense que es redueixin les emissions d'efecte d'hivernacle, a finals de segle el nivell del mar haurà pujat 0,9 metres. Això no obstant, si complim els objectius de l'Acord de París, el 2050 el nivell del mar possiblement hauria pujat només una mica més respecte del que és actualment. L'Acord de París (2016)

Lluís Reales

Periodista expert en ciència i medi ambient i professor associat de la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha treballat a *La Vanguardia* com a redactor de temes científics i ambientals, i ha dirigit i presentat els programes *Einstein a la platja*, *Respira*, *Terrícoles* i *Deuwatts*, a betevé. És membre del panell d'experts per l'aigua regenerada de l'Agència Catalana de l'Aigua i, actualment, responsable de la Unitat de Divulgació de l'Institut d'Estudis Catalans.

Notes

1. Coastal.climatecentral.org

2. Informe *Un litoral al límit*
via.bcn/9C0b50SxLue

va establir, per primera vegada en un tractat internacional, l'objectiu de mantenir l'increment de la temperatura mitjana global per sota dels 2 graus respecte dels nivells preindustrials i d'impulsar totes les accions possibles per limitar l'escalfament global als 1,5 graus.

El litoral català, al límit

El desembre del 2021, el Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible (CADS) de la Generalitat de Catalunya va publicar l'informe *Un litoral al límit*² sobre la situació del litoral. El treball, coordinat pels biòlegs Puri Canals i Carles Ibáñez, conclou que la costa catalana es troba en una situació límit. L'informe, que sintetitza diversos treballs acadèmics, ofereix dades preocupants. Entre altres xifres, es detalla que:

- Només un 20% de la costa catalana disposa de prou espai d'acomodació per desplaçar-se davant la pujada del nivell del mar. Des del 2017 s'observa una regressió significativa de les platges en alguns sectors del litoral català. Badalona ha patit una taxa de regressió mitjana de 9,8 m/any, i Montgat, de 7,5 m/any.
- Entre el 2002 i el 2010, les administracions van aportar 775.000 m³/any de sorra al conjunt del litoral, majoritàriament a les platges de la costa de Barcelona. Aquesta política de regeneració amb mitjans mecànics té uns costos econòmics i ambientals molt elevats i resulta insostenible a llarg termini.
- L'any 2035, només un 54% de les platges actuals tindran l'amplada necessària per proveir serveis de lleure, i un 9% estaran completament erosionades.
- L'any 2023, el nombre de turistes estrangers arribats a Catalunya es va situar en els 18 milions, un 90% dels quals es van allotjar en municipis costaners. El canvi climàtic és un factor clau per al futur del sector turístic, especialment del turisme de sol i platja, molt condicionat tant per la disponibilitat de platges com per les condicions climàtiques.
- L'augment del nivell del mar, els temporals marins i les pluges torrencials són impactes del canvi climàtic que afectaran les infraestructures d'energia, de sanejament i de transports, així com les obres de protecció i els ports, atès que moltes es troben en zones inundables. Així, la línia

L'any 2035, només un 54% de les platges actuals tindran l'amplada necessària per proveir serveis de lleure.

de Rodalies del Maresme, com indiquen alguns estudis, s'hauria de traslladar a l'interior dels municipis.

L'informe del CADS també recull deu propostes per a la sostenibilitat de la costa catalana.

En els darrers anys, episodis com el temporal Gloria (gener del 2020) o les borrasques Aline (octubre del 2023) i Nelson (abril del 2024) han certificat que l'emergència climàtica ja és una realitat a casa nostra. Entre els dies 20 i 23 de gener del 2020, el temporal Gloria va arribar a registrar pluges acumulades d'entre 200 i 500 litres/m² al Vallès Oriental, les comarques de Girona i les Terres de

l'Ebre. Els rius Ter, Fluvià i Tordera es van desbordar, i habitants del Baix Ter es van haver de confinar. El cabal del riu Onyar al seu pas per Girona va arribar al límit del desbordament. Al delta de l'Ebre, l'aigua va penetrar tres quilòmetres terra endins i va negar 3.000 hectàrees d'arrossars. També va engolir la barra del Trabucador i va impedir la sortida, a causa del moviment de les sorres, dels vaixells de pesca del port de Deltebre. Les reparacions de ports, platges i passeigs marítims pels efectes del Gloria van tenir un cost de més de 75 milions d'euros.

A mitjans d'octubre del 2023, la borrasca Aline va afectar tot Espanya. A Catalunya van caure pluges copioses, les onades van superar els quatre metres i les ràfegues de vent van assolir els vint metres per segon. En només un mes, les platges metropolitanas van perdre entre

Amb la borrasca Aline, l'octubre del 2023, les platges metropolitanas van perdre entre 20 i 40 metres d'amplada.

20 i 40 metres d'amplada i es va produir una gran reducció del seu volum. Les pèrdues més greus van afectar les platges de les Barques de Montgat i la Nova Mar Bella de Barcelona.

En el cas de la recent borrasca Nelson, va causar estralls a la Costa Brava, especialment a Calonge i a Sant Antoni, i a la Costa Daurada, on Calafell i Cambrils van patir pèrdues considerables de sorra. Quant a Barcelona, l'alcalde Jaume Collboni va explicar que les platges de la ciutat havien perdut entre un 15 i un 30% de sorra. Davant dels efectes de la borrasca, el Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic va activar un pla d'urgència per protegir el litoral català, al qual va destinar 1,5 milions d'euros.

Mesures de mitigació i d'adaptació

Davant l'emergència climàtica, les administracions han començat a reaccionar, tot i que la dispersió de competències entre la Direcció General de la Costa i el Mar del Govern central, la Direcció General de Costes de la Generalitat i els ajuntaments dificulta la gestió del litoral, perquè no hi ha un criteri unitari i consensuat: cada administració fa el que vol o pot. També hi intervé la Unió Europea, amb iniciatives com el projecte europeu IMPETUS, en el qual participen set bioregions europees. "És un gran projecte per compartir coneixements, participatiu, que està desenvolupant una plataforma digital. L'objectiu és determinar accions per a l'adaptació de la costa catalana als impactes del canvi climàtic", explica Joana Díaz, química, sociòloga i investigadora en governança d'Eurocat, la institució que lidera el projecte a Catalunya.

Pel que fa a l'Ajuntament de Barcelona, el 2018 va aprovar el Pla Clima (2018-2039), que preveu objectius i mesures a partir de quatre eixos estratègics: mitigació, adaptació/resiliència, justícia climàtica i impuls a l'acció ciutadana. El document assenyala, com a reptes més importants de la ciutat en els pròxims anys, l'augment de temperatura, la menor disponibilitat d'aigua, l'increment d'inundacions i el retrocés de les platges.

Quant a la Generalitat, el gener de l'any passat va aprovar l'Estratègia Catalana d'Adaptació al Canvi Climàtic, i disposa d'una oficina tècnica que desenvolupa polítiques tant en la mitigació com en l'adaptació a aquest fenomen. Abans de l'estiu, aquesta oficina va presentar un informe elaborat pel Laboratori d'Enginyeria Hidràulica i Marítima de la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC) centrat en el Pla de ports de Catalunya i en com planificar les seves inversions per fer-los menys vulnerables als impactes del canvi climàtic. El treball també analitza 33 passeigs marítics emblemàtics del litoral català i proposa mesures per a la seva adaptació.

De fet, una de les causes que impedeix l'arribada de sorra a les platges és la construcció de ports, que l'aturen. Tanmateix, s'han construït espigons que frenen el transport longitudinal de la sorra. D'altra banda, la sequera i les activitats humanes també han frenat el transport de sediments per rius i rieres. Això també redueix la sorra que arriba a les platges.

La situació límit del litoral català encara no és prou prioritària en l'agenda política. A Catalunya, el nivell del mar ha augmentat 10 centímetres en els darrers 30 anys, i les previsions són d'una pujada de fins a 80 centímetres cap a finals de segle. Les alarmes es dispararan quan ens vegem obligats a fer retrocedir terra endins infraestructures i edificis que avui ocupen la primera línia de costa.

© Imatges Barcelona / Edu Bayer

Gent passejant i fent esport pel passeig Marítim de Barcelona.

La casa de la Marina. Va entrar al pis del carrer del Mar de la Barceloneta l'any 1934, quan els seus pares s'hi van instal·lar. L'any 2022 un jutjat la va intentar fer fora amb l'argument que el contracte de lloguer era dels anys vuitanta, una trampa judicial que finalment el propietari, el banc BBVA, va haver de corregir: van reconèixer la Marina com a arrendatària titular.

**David
Walliams**
**L'home a qui
Roald Dahl va
salvar la vida**

Els pares de David Walliams li van concedir un desig: un petit televisor en blanc i negre a la seva habitació. El nen que era llavors va ser feliç empassant-se hores de lluita lliure britànica. Però, ves per on, la lectura se li entravessava. El David Walliams adult sap que els seus pares es van equivocar i aconsella a tothom que no cometin el mateix error. Per sort, un dia va topar amb un llibre que li va salvar la vida: *Charlie i la fàbrica de xocolata*. A partir d'aleshores tot va canviar.

“En Dennis era diferent.” Aquesta és la primera frase del primer llibre de l'autor britànic de literatura infantil i juvenil David Walliams (1971), que ha estat pregoner del darrer Sant Jordi a Barcelona. El llibre, *El noi del vestit*, publicat per Montena, de la mateixa manera que la resta dels seus llibres en català, va ser el primer d'una obra que ha venut 56 milions de llibres i ha estat traduïda a més de cinquanta llengües. Néixer tenint l'anglès com a llengua pròpia, amb una indústria editorial potentíssima que es dedica a vendre els autors de literatura infantil i juvenil propis arreu del món, de manera decidida i desacomplexada, i que tradueix una quantitat ínfima d'autors a l'anglès hi ajuda molt. Però les seves xifres de venda no s'expliquen només per això. La frescor, l'humor, la qualitat, la tendresa i les ganes d'explicar una història de tu a tu a nens i joves per fer-los més feliços són elements clau de tots els seus llibres.

Walliams, en el pregó que va llegir el 22 d'abril passat al Born Centre de Cultura i Memòria, va posar veu a allò que tants autors de literatura infantil i juvenils catalans pensem: que la nostra feina és d'una gran responsabilitat. Va dir: “Si els nostres llibres no capten la imaginació dels infants, aquests deixaran de llegir i els llibres acabaran desapareixent i tots estaran enganxats a les pantalles”. I és que és exactament així. Per això era tan important que, per fi, després de tants anys, un autor de literatura infantil i juvenil fos escollit pregoner. Tal com he escrit tantíssimes vegades, la literatura adreçada a infants i joves (o, com deia Pep Albanell, la literatura que també poden llegir infants i joves) és literatura en majúscules.

A Catalunya i a Espanya no tenim clar que sigui així, però a l'Anglaterra de David Walliams, sí. I allà no han perdut el temps discutint sobre si l'autor era mediàtic o no pel fet d'haver format part, com a actor, de la sèrie *Little Britain* i, com a còmic, d'altres programes de televisió. Ni tampoc l'han menystingut perquè escrigui per a infants i joves. A Anglaterra estan més que orgullosos que l'autor hagi venut disset milions de llibres amb un sol títol, *L'àvia gàngster*, un llibre infantil entranyable i deliciós on el Ben, un noi que vol ser lampista i no ballarí com voldrien els seus pares, uns bojos dels balls de saló, descobreix que la seva àvia és una lladregota de joies... O potser no, perquè l'àvia, una dona que vol que el Ben l'estimi i no pensi que és una àvia avorrida, idea una estratègia perquè el seu net la vegi amb uns altres ulls.

S'ha comparat sovint David Walliams amb Roald Dahl, i no és gens estrany. En primer lloc, per la devoció de Walliams cap a l'autor que va convertir-lo en lector (tardà) gràcies als seus llibres. També perquè el seu primer llibre, *El noi del vestit*, va ser il·lustrat per Quentin Blake, l'il·lustrador de capçalera de l'autor de *Les bruixes*. Després va ser Tony Ross l'escollit per traslladar en imatges les històries de Walliams, i tots dos formen un tàndem magnífic.

Però també hi ha en ell una voluntat propera a la de Dahl d'utilitzar l'humor i el que és políticament incorrecte. De dibuixar clarament personatges bons i d'altres de detestables (que malament que ens cauen els pares del Ben...). De voler divertir el lector sense endinyar-li la pastilleta

Anna Manso

Guionista de sèries de ficció i de programes infantils, comunicadora i escriptora de 50 llibres de literatura infantil i juvenil i de la novel·la *Un cor de neu* (La Magrana, 2022). Va ser autora de la columna “La pitjor mare del món”, al diari *Ara*, i del llibre del mateix títol, i actualment signa la columna “Visca la vida” al mateix diari, on parla del poder de la dona madura. Formadora docent, també duu a terme nombroses activitats d'animació a la lectura i a l'escriptura.

▲
David Walliams va ser a Barcelona per pronunciar el Pregó de la Lectura durant la vigília de Sant Jordi, al Born Centre de Cultura i Memòria.

pedagògica de torn. De voler divertir, seduir, atreure el lector cap a la pàgina següent, i a la següent, i a la següent. I de fer-ho amb un respecte absolut cap a la seva intel·ligència. Tal com deia la celebrada i enyorada Lolo Rico, creadora del programa de televisió *La bola de cristal* i escriptora de llibres per a infants, “los niños no son tontos”. Vaig tenir la fortuna de poder-la entrevistar i aquesta frase se’m va quedar tan endins que des de llavors divideixo els autors de literatura infantil i juvenil entre aquells que pensen com Lolo Rico i tots aquells que s’hi adrecen des del paternalisme, el bonisme i tots els *-ismes* possibles.

David Walliams està sens dubte entre els primers. Ell escriu per al nen que va ser, per a aquell que no trobava llibres que l’atrapessin. I ho fa tramant històries originals i esbojarrades a partir d’aquella vareta màgica de la qual tant parlava Gianni Rodari, la gran pregunta: “I què passaria si...?”.

David Walliams escriu per al nen que va ser, per a aquell que no trobava llibres que l’atrapessin.

Què passaria si un nen decidís anar vestit amb faldilles a l’escola? (*El nen del vestit*). Què passaria si aquella àvia tan avorrida en realitat estigués planejant robar les joies de la corona britànica? (*L’àvia gàngster*). Què passaria si un mamut del pol Nord de fa 10.000 anys es passegés

pels carrers de Londres? (*El gegant allucinant*). I què passaria si la nova dentista del barri fos la culpable que sota el coixí hi apareguessin cuques horribles en lloc de monedes quan et cau una dent? (*La dentista dimoni*).

Durant la seva estada a Barcelona, David Walliams va recordar que “tots els estudis ens diuen que als nens que llegeixen sovint els va millor a l’escola. Fan els deures més fàcilment, i poden aspirar a una

educació millor”. I va posar un èmfasi especial en la lectura per plaer fins al punt d’afirmar que “un llibre llegit per plaer val cent vegades més que un llibre llegit per obligació”. Penso que té tota la raó, però a casa nostra hi ha massa nens i nenes que no arribarien a segons quins títols si no fossin prescrits a l’escola.

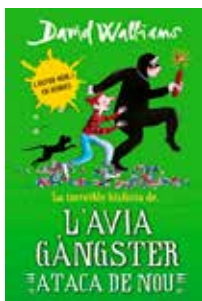
Competir amb l’oferta digital

És difícil no connectar amb el desig de Walliams de voler aportar plaer, gust i imaginació als lectors, un repte que ell mateix explica que “és difícilíssim per la competència que representa l’oferta digital”. D’aquí el seu crit d’alerta perquè la societat educi els més petits i joves en el bon ús de les pantalles. Walliams no se les carrega pas, perquè la televisió li ha donat feina i molta alegria, com a actor i com a guionista. Però sap que un cervell jove exposat de manera crua i sense ser educat en els límits es quedarà atrapat al TikTok, l’Instagram, el Twitch i qualsevol altre contingut disponible de manera oberta i infinita.

Un dia algú haurà de dedicar una tesi doctoral a com la irrupció de les pantalles ha canviat la manera que tenim d’escriure, especialment els autors que ens dediquem a la literatura infantil i juvenil. Quan llegeixo David Walliams, hi detecto aquella voluntat d’atrapar des de la primera pàgina. Perquè sap que, si no ho fa, probablement ja no tindrà l’oportunitat de fer-ho a la segona, perquè el lector l’haurà abandonat. A la primera frase del llibre *El gegant allucinant*, Walliams ens capta l’atenció amb una frase meravellosa parlant sobre l’abandonament: “Una llòbrega nit d’hivern, als carrers dels baixos fons de Londres, van abandonar un petit nadó a les escales d’un orfenat”. Pam. Ja tenim intriga, tendresa, ganes de saber més coses, i els ulls ens porten, sense que ho puguem evitar, a continuar llegint.

Walliams és un dels grans, i viu el seu ofici des de l’alegria, amb un tarannà humà, proper, divertit i gens superb. Aquí, on costa tant que els autors que escrivim en català ocupem un espai en la nostra cultura, l’elecció de Walliams ha generat un cúmul de sentiments contradictoris entre molts autors de literatura infantil i juvenil. Ens n’hem alegrat molt per ell, perquè s’ho val, i hem cridat un “visca!” sense condicions perquè la literatura infantil i juvenil era protagonista del pregó. Però no hem pogut evitar pensar en tants dels nostres companys, autors de llarg recorregut tant en obra com en xifres de venda, que podrien haver estat escollits. Tot i això, és un primer pas importantíssim. Walliams ha obert una porta amb les seves paraules que restarà oberta per sempre: la dignificació de la literatura infantil i juvenil. I ho ha fet amb encant, humor, paraules sàvies i sentit comú, com no podia ser de cap altra manera.

Llegiu David Walliams, tingueu l’edat que tingueu. Descobrireu un autor meravellós. I llegiu també els autors més propers, els autors de literatura infantil i juvenil quilòmetre zero. Llegiu per a vosaltres en silenci i també en veu alta per a les vostres filles i fills, per als alumnes i per a tothom qui ho vulgui. Si ho feu, tal com li va passar a David Walliams, sereu més feliços.

L’àvia gàngster ataca de nou
Montena, 2023

El monstre supercapgròs
Montena, 2022

L’Operació Plàtan
Montena, 2021

Barcelona en dades

La ciutat solidària

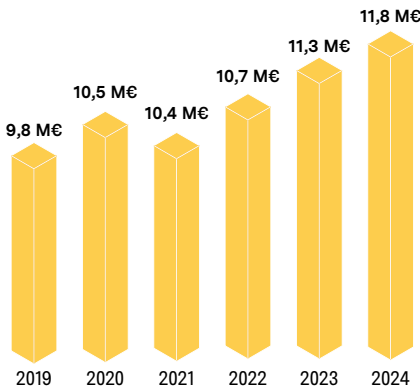
Les desigualtats econòmiques i socials no deixen de créixer tant a escala global com local. Per

revertir aquesta situació, han sorgit a Barcelona un seguit d'iniciatives que aspiren a la justícia global, on individus, comunitats, identitats, generacions, ètnies i organitzacions convisquin en pau, optin als mateixos drets i tinguin les necessitats bàsiques cobertes. Per aquest objectiu treballen tant els ens públics com ciutadans enquadrats en ONG.

Oriol Pàmies Jaume, textos Carles Javierre Kohan, infografies

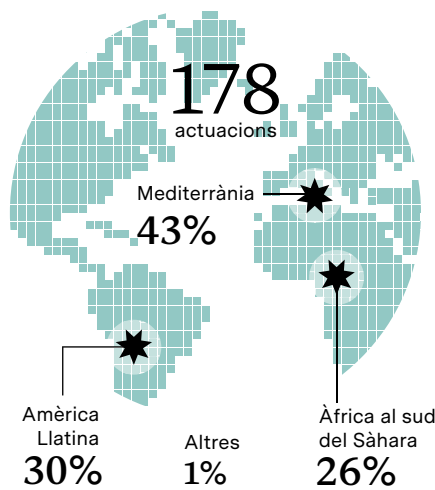
EL COMPROMÍS DE BARCELONA AMB LA JUSTÍCIA GLOBAL

Pressupost municipal per a cooperació i ajuda internacional

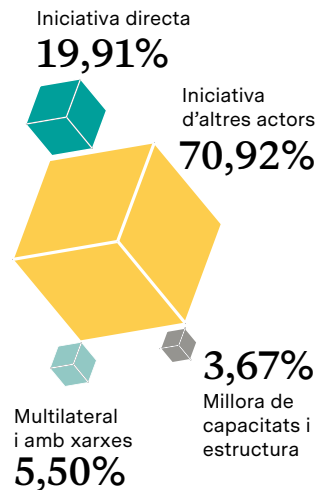

Des del 2015 s'hi dedica el **0,7%** dels ingressos propis

Distribució per territori (2023)

Distribució per modalitat (2023)

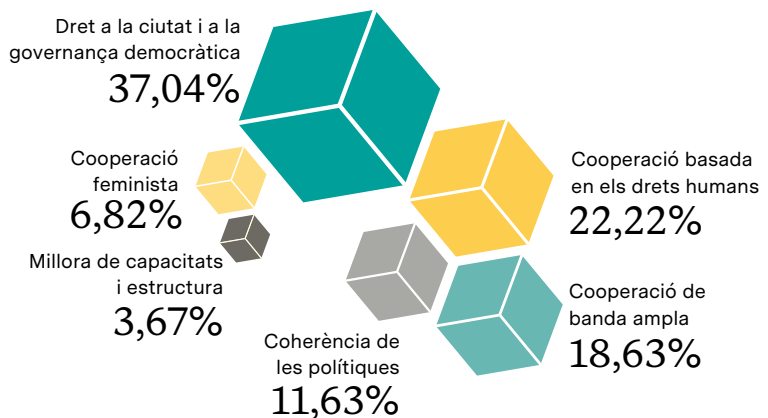

Font: Ajuntament de Barcelona.

DISTRIBUCIÓ DELS RECURSOS PER EIXOS ESTRATÈGICS (2023)

Alt nivell d'execució

La inversió municipal en cooperació internacional manté els últims anys un nivell alt d'execució, per sobre del 90%, i es canalitza majoritàriament a través de la convocatòria anual de subvencions per a ONG i entitats. Totes les iniciatives s'emmarquen en eixos i objectius establerts al Pla Director de Cooperació per a la Justícia Global.

Font: Direcció de Serveis de Drets Humans, Justícia Global i Cooperació Internacional. Ajuntament de Barcelona.

COOPERACIÓ DE CIUTAT A CIUTAT

Destinacions prioritàries de l'acció solidària de Barcelona

L'Havana (Cuba)

Junt amb l'Oficina de l'Historiador de la Ciutat de l'Havana, acompanyament de la transformació cap a una ciutat intel·ligent, dins d'un projecte finançat per la Unió Europea i l'Ajuntament de Barcelona respecte del centre històric de la capital cubana en el marc del 500è aniversari de la seva fundació.

Tànger (Marroc)

Suport a entitats que presten atenció a menors en situació de carrer.

Kíiv (Ucraïna)

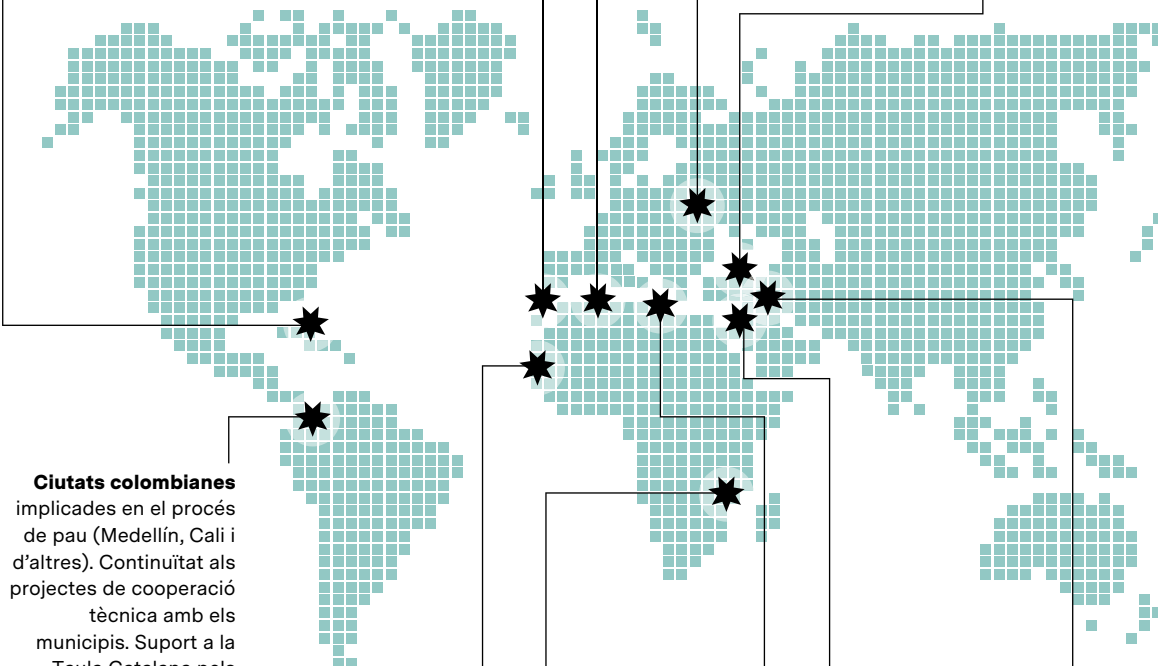
Cooperació en accessibilitat dels equipaments culturals, formació per a professionals dels serveis de rescats, cooperació entre hospitals...

Tetuan (Marroc)

Exploració i intercanvi de programes de diversos àmbits d'intervenció municipal.

Betlem (Cisjordània)

Col·laboració en el projecte per a la rehabilitació urbana del carrer Al-Saff, una de les vies principals d'entrada i sortida de la ciutat.

Ciutats colombianes
implicades en el procés de pau (Medellín, Cali i d'altres). Continuïtat als projectes de cooperació tècnica amb els municipis. Suport a la Taula Catalana pels Drets Humans a Colòmbia.

Amistat amb Ucraïna

Arran de la invasió russa del febrer del 2022, Barcelona va començar a ajudar els serveis municipals de la capital ucraïnesa, Kíiv. Primer es va gestionar la donació de vehicles de bombers, generadors elèctrics i material sanitari i per al rescat de persones, i des de l'octubre següent es va establir un pont humanitari estable amb la firma d'un acord de col·laboració i amistat entre les dues ciutats.

Dakar (Senegal)

Consolidació de projectes per a l'augment de la presència i participació de les dones en espais de decisió política local i la governança participativa des de la perspectiva d'infants i joves.

Maputo (Moçambic)

Acompanyament tècnic per donar suport a la nova Agència Metropolitana de Transports. Posada en marxa de la xarxa de control de qualitat de l'aire urbà.

Gaza

Ajut extraordinari de 300.000 € a l'UNRWA per a les necessitats alimentàries de la població.

Tunis (Tunísia)

Acompanyament en l'elaboració del Pla Verd de la ciutat.

Jordània

Segona fase del projecte de col·laboració amb l'UNRWA en la detecció precoç de retards en el desenvolupament d'infants de 0 a 3 anys.

Font: Direcció de Serveis de Drets Humans, Justícia Global i Cooperació Internacional. Ajuntament de Barcelona.

L'ESTRATÈGIA MUNICIPAL: EL PLA DIRECTOR DE COOPERACIÓ PER A LA JUSTÍCIA GLOBAL 2023-2026

Les destinacions prioritàries

El cinquè pla quadriennal de cooperació internacional canalitza els recursos de l'Ajuntament de Barcelona cap a quatre àmbits de la justícia global i sis eixos estratègics al voltant dels quals s'estructuren els programes de cooperació, que en gran part s'executen en aliança amb altres administracions i entitats. Les zones geogràfiques prioritàries són la Mediterrània i el Pròxim Orient, l'Àfrica al sud del Sàhara, Mèxic, l'Amèrica Central i el Carib, l'Amèrica del Sud i, en general, les zones en conflicte.

OBJECTIUS

Actuacions al Sud i a casa

Els tres primers eixos estratègics despleguen actuacions principalment en països del Sud, mentre que els altres dos incorporen accions locals (Barcelona, Catalunya, Estat espanyol i Unió Europea). Tots poden incloure actuacions en processos transnacionals, regionals o globals, i poden perseguir una o més dimensions de la justícia global (econòmica, social, de gènere o ambiental).

EIXOS ESTRATÈGICS I PROGRAMES

Eix 1	Eix 2	Eix 3	Eix 4	Eix 5
Dret a la ciutat i governança democràtica	Cooperació feminista	Cooperació basada en drets humans	Cooperació de banda ampla	Coherència de polítiques
<p>1.1 Programa Cooperació tècnica municipalista (Àfrica al sud del Sàhara)</p> <p>1.2 Programa Cooperació tècnica municipalista (Llatinoamèrica)</p> <p>1.3 Programa Cooperació tècnica municipalista (Mediterrani, Pròxim Orient, Àsia)</p>	<p>2.1 Programa Transversalització de gènere</p>	<p>3.1 Programa Dret a migrar, a desplaçar-se i al refugi</p> <p>3.2 Programa Acció humanitària</p> <p>3.3 Programa Protecció de defensors/es de drets humans</p>	<p>4.1 Programa Educació per a la justícia global</p> <p>4.2 Programa Districte global</p> <p>4.3 Programa Universitats per a la justícia global</p> <p>4.4 Programa Cultura de pau</p>	<p>5.1 Programa Compra pública i drets humans</p> <p>5.2 Programa Justícia climàtica</p> <p>5.3 Programa Justícia digital global</p> <p>5.4 Programa Participació i incidència</p>

Font: Memòria d'activitats 2022. Direcció de Justícia Global i Cooperació Internacional. Ajuntament de Barcelona.

SOLIDARITAT PER PART DE LA SOCIETAT CIVIL

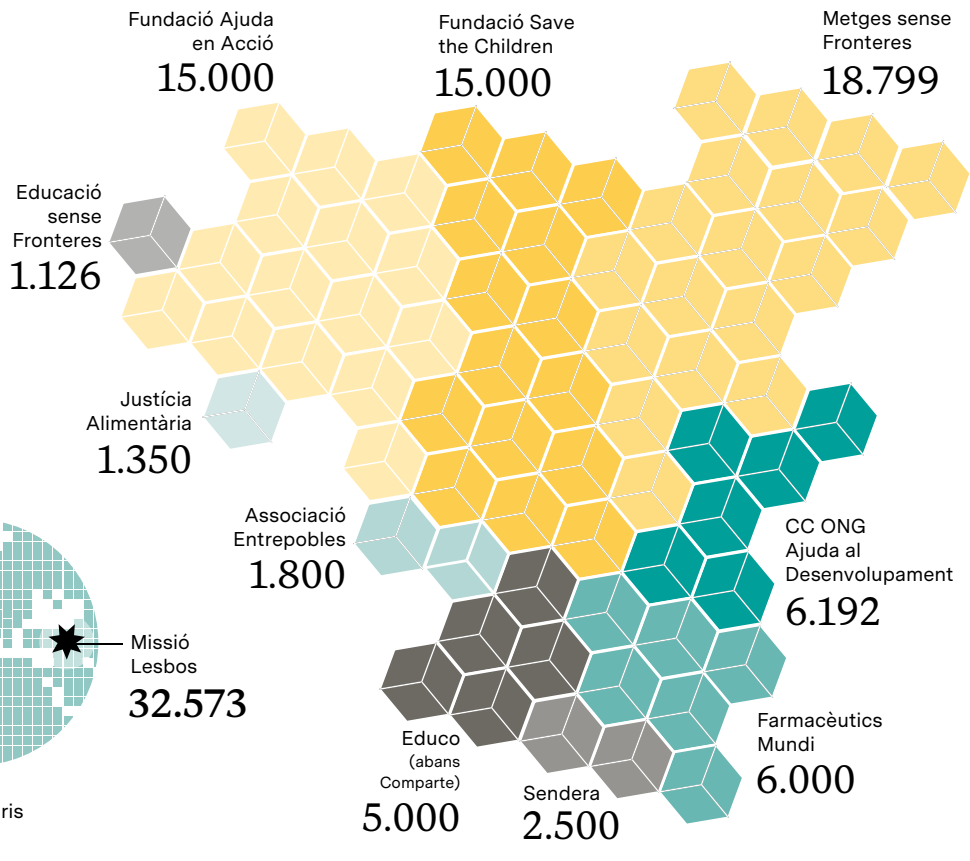
Treballant des de la base

El paper de les ONG de cooperació i desenvolupament és essencial pel seu coneixement del terreny, a més de les seves relacions, agilitat i experiència. En paral·lel, també hi treballen cooperatives, sindicats, universitats, centres de recerca, empreses i altres agents.

363 entitats dedicades a cooperació al desenvolupament, solidaritat i pau a Barcelona

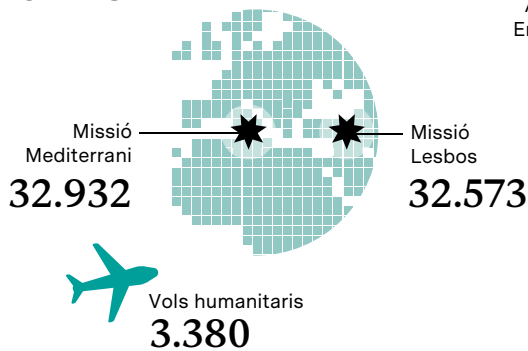
360.000 socis

Principals organitzacions registrades (nombre de socis)*

Persones rescatades per Open Arms (2015 - gener 2024)

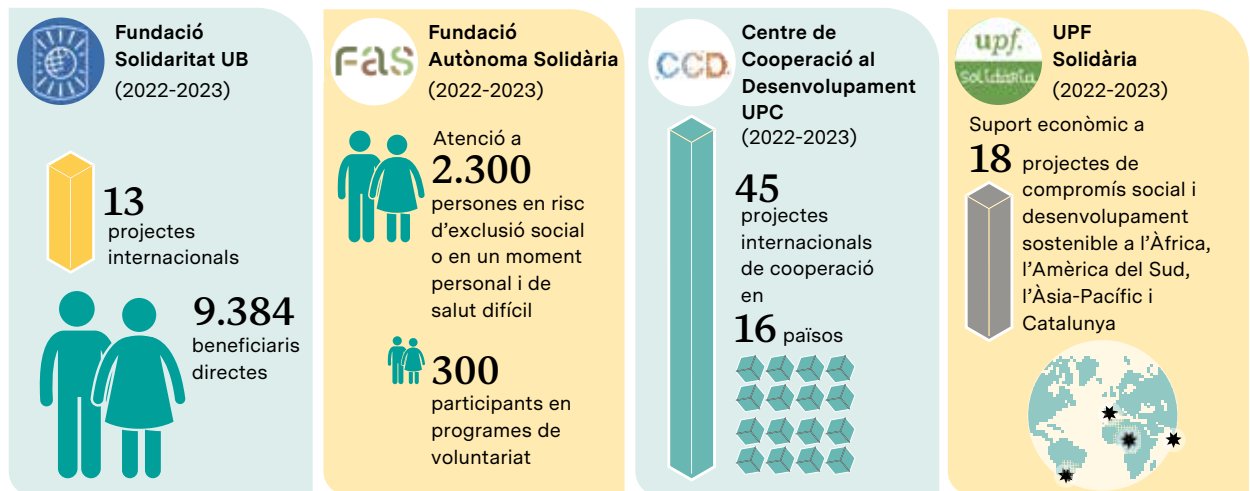
69.571

Font: Fundació Proactiva Open Arms.

Font: Fitxer General d'Entitats Ciutadanes. Departament d'Acció Comunitària. Ajuntament de Barcelona. * Entitats registrades que fan constar el nombre de socis.

SOLIDARITAT PER PART DE LES UNIVERSITATS PÚBLIQUES

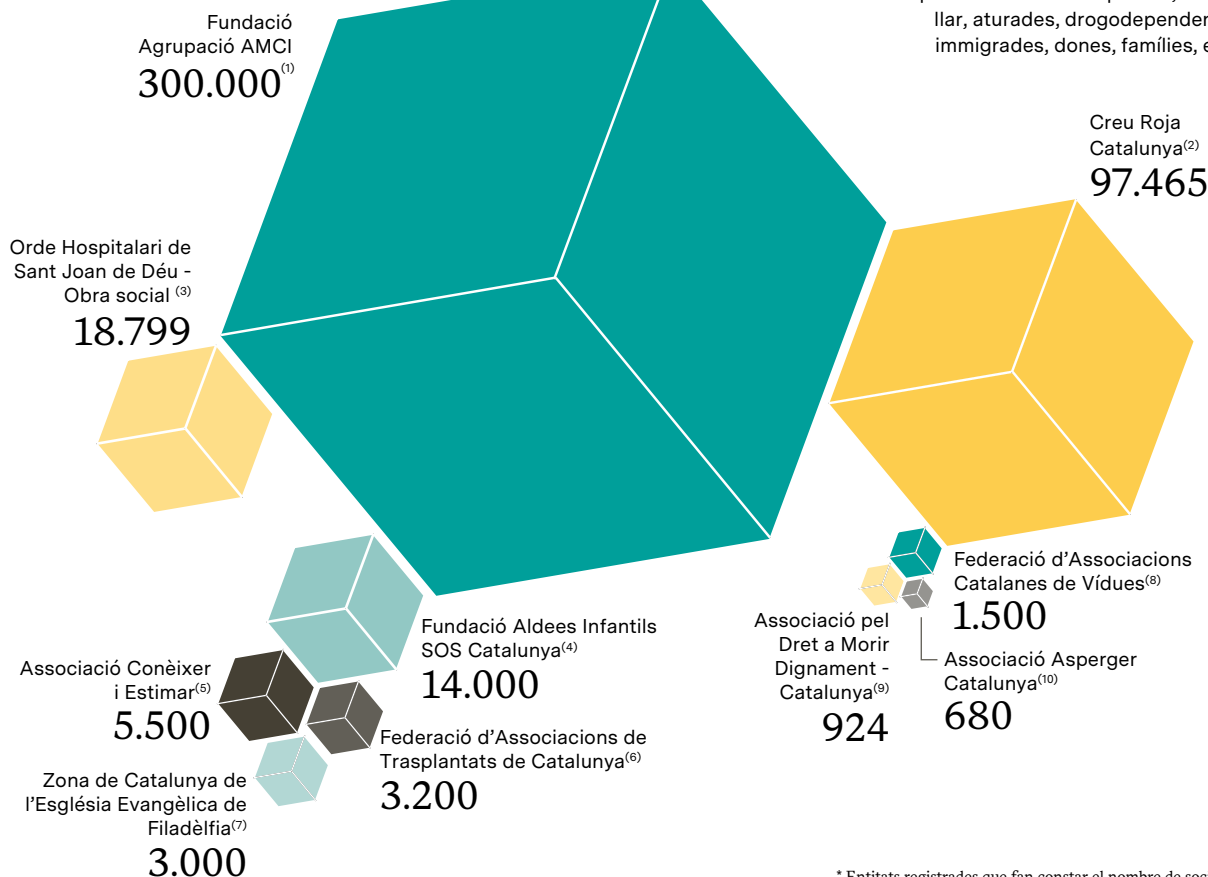
Fonts: Universitat de Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat Politècnica de Catalunya i Universitat Pompeu Fabra.

SOLIDARITAT INTERNA

536 entitats dedicades a suport social a Barcelona

484.000 socis

Principals organitzacions registrades*

* Entitats registrades que fan constar el nombre de socis.

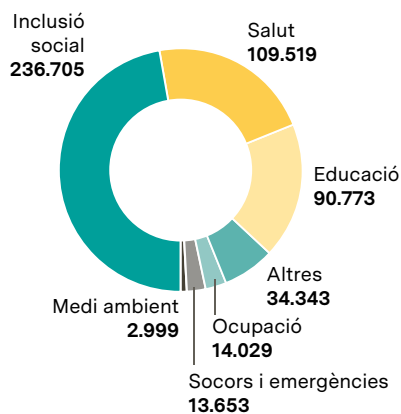
⁽¹⁾ Foment de la prevenció i l'autonomia de les persones grans, la infància i la joventut i les persones discapacitades. ⁽²⁾ Acció social i humanitària en emergències. ⁽³⁾ Atenció i acompanyament de persones en situació de vulnerabilitat. ⁽⁴⁾ Atenció a nens i joves en situació de vulnerabilitat. ⁽⁵⁾ Atenció social. ⁽⁶⁾ Informació i suport a pacients i familiars. ⁽⁷⁾ Treball per la integració social, l'escolarització i el progrés de la situació de la dona, així com la prevenció de la marginació. ⁽⁸⁾ Promoció de la dona. ⁽⁹⁾ Defensa dels drets de la ciutadania al final de la vida. ⁽¹⁰⁾ Treball per la plena inclusió, la igualtat d'oportunitats i l'autonomia de les persones amb trastorn de l'espectre autista.

Font: Fitxer General d'Entitats Ciutadanes. Departament d'Acció Comunitària. Ajuntament de Barcelona.

Persones ateses per Creu Roja Catalunya (2023)

502.021

Hores d'acció voluntària

640.531

kg de productes gestionats en ajuda

478.834

Persones voluntàries

19.627

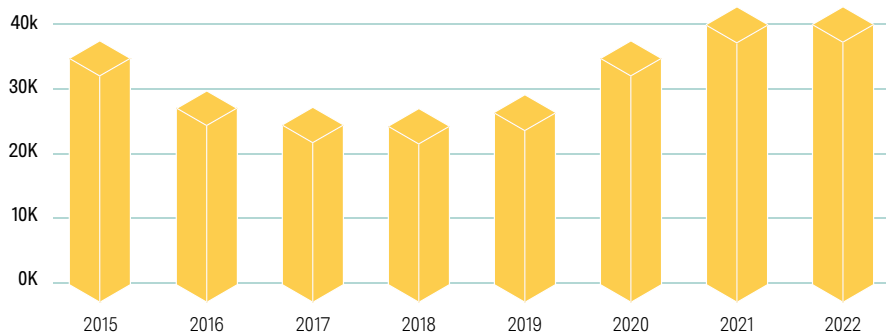

Font: Balanç d'activitat 2023. Creu Roja de Catalunya.

La realitat del sensellarisme

A Barcelona hi ha, com a mínim, 4.838 persones sense llar, segons les últimes estimacions d'Arrels: 1.384 persones dormen al carrer, 2.803 s'allotgen als recursos públics i privats que existeixen a la ciutat i 605 més s'estan en assentaments informals, és a dir, en solars i locals en desús. I la falta d'habitatge només és una de les emergències socials que cal atendre.

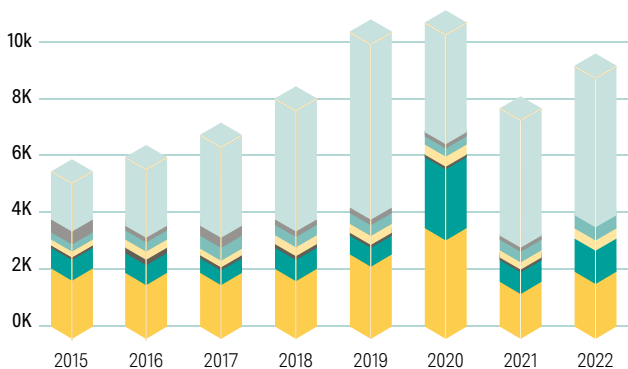
PERSONES QUE HAN REBUT AJUDA DEL BANC DELS ALIMENTS DE BARCELONA

Font: Banc dels Aliments de Barcelona. Fundació Banc dels Aliments.

NOMBRE DE FAMÍLIES ATESES PER CÀRITAS DIOCESANA DE BARCELONA PER TIPUS D'AJUDA

■ Econòmica
 ■ Alimentària
 ■ Serveis a domicili
 ■ Acció integral (Paidos)
 ■ Habitatges socials
 ■ Servei de Mediació de l'Habitatge
 ■ Altres

Font: Càritas Diocesana de Barcelona.

IMPORT TOTAL DELS AJUTS ECONÒMICS ATORGATS PER L'INSTITUT MUNICIPAL DE SERVEIS SOCIALS (2022)

50.060.732 €

SERVEIS DE MENJADORS SOCIALS

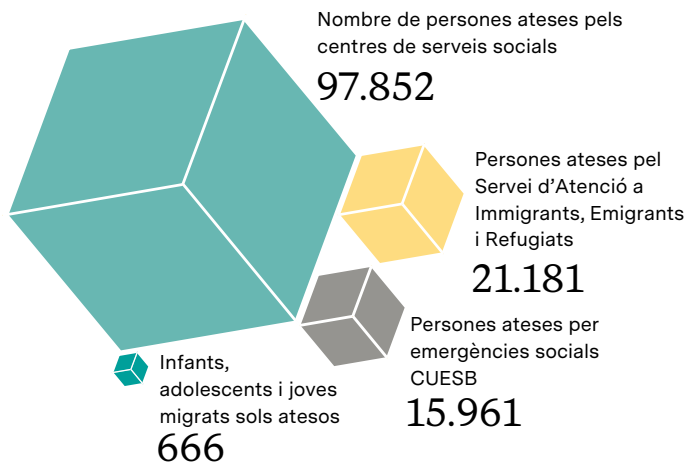
12
Menjadors socials a Barcelona

524.477
Àpats servits (2022)

Àpats servits als espais Alimenta, impulsats i gestionats per entitats (2022)
13.378

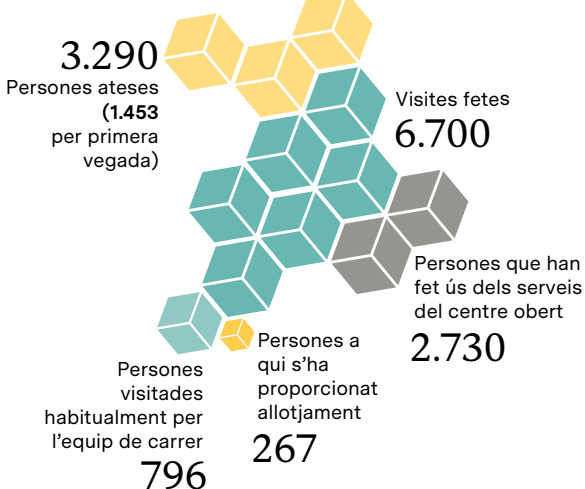
PERSONES ATESES

Serveis municipals (2022)

Font: Memòria 2022. Àrea de Drets Socials, Justícia Global, Feminismes i LGTBI. Ajuntament de Barcelona.

Arrels Fundació (2023)

Font: Memòria 2023. Arrels Fundació.

La veïna del refugi. Isi Sáez fa deu anys que viu al carrer de Tapioles del Poble-sec, en una finca que té un refugi antiaeri al soterrani. Un dia va començar a rebre visites d'un fons d'inversió immobiliària. Havien comprat tots els pisos per reformar-los i vendre'ls a preus desorbitats que ella no pot pagar: 320.000 euros. Se li ha acabat el contracte, però vol continuar a casa pagant el lloguer.

Plec de cultura

Debat

**Prescriptors analògics,
promotors digitals.
Ha mort la crítica cultural?**
per Enric Gallén

Entrevista

Clara Segura
“No vull que les dones hàgim
de modificar el nostre físic per
poder treballar, m’hi resisteixo”
per Laura Serra

Tendències

**De masies i cases senyoriales
a centres cívics**
per Pere Guixà

Llibres

● **Un altre fi. La resta. Art
i antifranquisme**
Nora Ancarola i Amanda Cuesta
per Marta Marín-Dòmine
● **L’aventura del llibre català**
Lourdes Toledo
per Judit Pujadó

Exposicions

Interior Berlanga.
Cinema, vida i humor
CaixaForum
per Eulàlia Iglesias

Deu periodistes i crítics especialitzats en diversos àmbits es pregunten si la crítica cultural ha mort. Dedueixen que no —què fan ells, si no?—, però descriuen un panorama de transformacions profundes i mancances importants. Els periodistes i crítics de l’era digital, “forçats a ressituar-se, disposen dels mateixos recursos i de la llibertat necessària per treballar com voldrien?”, es pregunta el professor Enric Gallén, que ha conduït el debat.

Sobre treballar en el que t’agrada i no en el que t’ofereixen en parla l’actriu Clara Segura, entrevistada per Laura Serra. “Per mi, el germà gran és el teatre, no el germà petit”, diu.

Els centres cívics, la xarxa cultural més estesa per la ciutat, són els protagonistes de la secció *Tendències* d’aquest *Plec de cultura*. Pere Guixà els dona a conèixer en

un reportatge que explica tant el continent com el contingut.

A la secció de llibres trobareu la ressenya d’*Un altre fi. La resta. Art i antifranquisme*, “un catàleg poc convencional” sobre el qual escriu Marta Marín-Dòmine; i de *L’aventura del llibre català*, de Lourdes Toledo, del qual Judit Pujadó destaca que “ens fa veure les dificultats, però també el goig, de dedicar-se a l’ofici d’editor”.

I com a cloenda, la ressenya d’Eulàlia Iglesias sobre *Interior Berlanga. Cinema, vida i humor*, una exposició que ofereix una nova mirada, més íntima i reflexiva, del director de *Bienvenido, Mr. Marshall*.

Públic assistent a l'espectacle d'inauguració del Festival Grec 2023.

Prescriptors analògics, promotors digitals Ha mort la crítica cultural?

La gran transformació tecnològica i la modificació dels hàbits de consum cultural han sacsejat radicalment la feina del periodista i crític cultural, i han modificat la fesomia i el reconeixement adquirits en anys d'ofici. En l'època analògica, la crítica cultural informava, opinava i “formava” o “educava” el lector/espectador, que ho acollia de grat. En la tercera dècada del segle XXI, el crític cultural, forçat a ressituar-se davant l'impuls de les xarxes socials, disposa dels mateixos recursos i la llibertat necessària per treballar com voldria? Ha mort un model determinat de crítica cultural?

Als més grans de seixanta anys, el periodisme i el món audiovisual de la seva joventut els van ajudar a formar-se culturalment amb un pòsit d'orientacions i recomanacions amb criteri —Benach, Guarner, Mallofré, Montsalvatge, Baget, Luján, Cirici Pellicer, Vilanova, Vázquez Montalbán... Se'ls obria un món nou i divers de referències i coneixements sovint ignorats. Avui, en canvi, esdevé important sobretot informar i no tant conèixer l'opinió personal del crític cultural. La informació que emana de les xarxes socials, a través d'*influencers*, aficionats o mers ciutadans, va arraconant la crítica especialitzada. Que hi hagi crítics amb columnes personals als mitjans públics i privats ja no és una qüestió rellevant per al lector/espectador més jove.

Hi ha un consens generalitzat entre els crítics culturals consultats: les veus professionals i les no professionals comparteixen un mateix espai d'informació i opinió. Han canviat les regles del joc en el model de consum, producció i negoci. Avui les paraules *crítica* i *especialista* són qüestionades i, per exemple, un mitjà com la ràdio tendeix a adoptar un perfil generalista. Els crítics culturals pateixen límits a l'hora d'exposar la seva opinió en un context de restriccions econòmiques de les empreses, quan els resultats de la recepció positiva o negativa de les audiències manen en la política dels mitjans públics i privats. A més, no tots els especialistes de la crítica cultural són col·laboradors fixos, cosa que deriva en una precarització de la seva feina. N'hi ha, però, que treuen profit de la seva tasca com a prescriptors, i converteixen en necessària la crítica de les sèries televisives, davant l'augment de l'oferta audiovisual per l'aparició de les plataformes digitals. Com s'ha d'encarar el model del pòdcast avui? Hi ha el descriptiu, centrat en els detalls i desproveït de qualsevol judici estètic. N'hi ha d'altres? Deixant de banda la influència de les xarxes socials, el periodisme i la crítica cultural haurien de ser del tot necessaris per informar, difondre i també opinar, formar i educar el lector/espectador. Però la crítica cultural especialitzada forma part dels interessos de les empreses del sector?

Enric Gallén, historiador i crític teatral

Jordi Camps Linnell

Periodista cultural i crític de cinema, sèries i televisió a *El Punt Avui*

Els crítics patim els problemes del periodisme actual en general. Als mitjans escrits, fem front a un nou tipus de lector imbuit de nous referents i procliu a informar-se a través de mitjans no tan tradicionals. A banda d'això, que es combat obrint horitzons, exercim la nostra tasca com sempre, tenint clar que el nostre paper essencial és prescriure i opinar, més enllà de la funció que fem com a periodistes culturals, que és la d'informar i difondre.

Encara som una peça fonamental de l'engranatge cultural, i hem de ser conscients del cert poder que tenim de mediació, perquè podem influir en el fet que algú deixi (o no) de mirar un programa o una sèrie (diria que molt més), com altres crítics d'altres àmbits fan davant una obra teatral, una exposició, un espectacle, una pel·lícula o un llibre. La crítica continua sent, a parer meu, un pont o intermediari entre l'obra i els espectadors. En el nostre cas, tenim una absoluta llibertat d'opinió, gens condicionada per la direcció. El que més ens pot condicionar és la premsa (aquest mal que tant ens afecta actualment) per haver de publicar l'endemà d'una emissió i que, a vegades, es resol amb un article més formal per sortir del pas. No sol ser l'habitual, i menys ara que tenim un dia concret de la setmana per publicar les crítiques. El fet d'escriure en un diari i no pas en un blog sí que és cert que t'autoimposa una certa correcció política i lingüística, més que no pas si ho fessis en altres mitjans, com ara les xarxes socials.

© Cristina Galego

Magí Camps

Periodista cultural de *La Vanguardia*

Han passat moltes coses des que l'any 1987 Josep Maria Flotats i Joan de Sagarra van protagonitzar una sucosa polèmica arran del desacord de l'actor i director amb la crítica que havia realitzat el crític. Llavors, la crítica cultural tenia un abast ampli, amb prou influència per tombar un llibre, una obra o un concert, si es trobava que eren dolents. El públic tenia poques fonts d'informació, però eren considerades selectes, amb uns quants noms de referència.

Avui les veus s'han multiplicat, els crítics professionals es barregen amb els no professionals sense que el receptor en pugui fer gaire distinció, i entremig els fans i els enemics distorsionen encara més les opinions. Però la crítica professional sí que continua sent una bona aportació si els suggeriments i els apunts enriquidors que fa poden millorar una feina artística, teatral, literària o musical, encara que no vagi més enllà de l'àmbit professional.

Per a això, és clar, cal que l'equip artístic sigui prou llest per parar l'orella i sospesar el que li estan dient. La prova que continua tenint vigència la vam tenir l'any passat, arran de l'estrena del musical *The Producers*, de Mel Brooks. Per no haver de sentir cap discrepància, el dia de l'estrena Àngel Llàcer va retirar les invitacions de cortesia a la crítica. Fer aportacions constructives perquè qui vulgui escoltar i millorar ho faci és el valor que una bona crítica, encara avui, pot aportar. I si és així, vol dir que continua fent bona feina.

Carme Canet

Directora de *l'Entre caixes* d'iCat i redactora de Catalunya Ràdio

La crítica requereix una profunditat, un coneixement i un temps que avui els mitjans de comunicació no estan disposats a pagar. No és prioritari destinar recursos a la cultura, si no és amb finalitats comercials, si no se'n treu un rendiment econòmic o una visibilitat a les xarxes.

De fet, les xarxes han matat la crítica especialitzada, han donat veu als *influencers*, als aficionats al teatre o a qualsevol ciutadà. Hi ha veus, però, també a les xarxes, que parlen des del coneixement. La crítica té molts i nous formats. Hi ha canvis importants en què es diu, com, quan o en quin mitjà comunicatiu. La crítica d'arts escèniques s'ha transformat en opinions, comentaris, cròniques i poca crítica.

La immediatesa per saber l'opinió dels crítics l'endemà d'una estrena s'ha transformat en tuits, tiktoks, vídeos promocionals... A la ràdio, l'espai és escàs i poc aprofundit. Algunes emissores locals ofereixen programes d'arts escèniques, però a escala nacional tot és més generalista, i el contingut especialitzat és limitat i parcial.

Massa sovint es parla dels mateixos "famosos", del mateix tipus de teatre, i poc de circ, poc de familiar, poc de dansa, poc de *performance* o experimental, poc dels joves. Pocs minuts i pocs professionals especialitzats.

La majoria de crítics i recomanadors informem, expliquem què hem vist, i ja està. Les crítiques documentades, que són història de les arts escèniques, o no les tenim o són escasses. No transcendirà la nostra feina, no deixarà empremta del que es fa, de com es rep o de com evoluciona el sector. Tot es fa massa ràpid i sense recursos. Realment, fa falta la voluntat de fer-ho.

“Els crítics professionals i els no professionals es barregen sense que el receptor en pugui fer distinció.”

Magí Camps. Periodista cultural de *La Vanguardia*

Belén Parra

Periodista de gastronomia i viatges

La nostra crítica gastronòmica és molt lluny de la que signaven referents com Néstor Luján, Xavier Domingo o Manuel Vázquez Montalbán. Només dos o tres professionals barcelonins exerceixen una mirada crítica sobre el que tasten o se'ls ofereix en un restaurant. Predomina el cronista gastronòmic i no el crític, però el sector està en constant moviment quant a novetats, obertures d'establiments i llistats o guies de restaurants. Amb tot, la divulgació no es fa amb un esperit crític. No crec que el motiu sigui la manca de lectors. Certament, la crítica gastronòmica interessa més als professionals del sector que al client.

El lector busca recomanacions i no té tant d'interès en la subjectivitat de la crítica gastronòmica o en el protagonisme que tants cops s'atorga a qui la defensa. La majoria de mitjans de comunicació aposten per aquesta mena de continguts, però no tant per la crítica. No és gens habitual que un mitjà (man)tingui un crític gastronòmic com a col·laborador fix. Costa molt llegir una crítica negativa, un relat d'una experiència dolenta o un article sobre un lloc poc recomanable. Gairebé no n'hi ha. Els crítics tendeixen a positivitzar les experiències, pel vincle que de vegades existeix o s'estableix amb els autors de la cuina que tasten. Els professionals són molt sensibles a la crítica i la gran majoria tenen la pell molt fina. També hi incideix, en la manca de crítica gastronòmica, el fet que no estigui ben remunerada.

Jaume Radigales

Professor de la Universitat Ramon Llull i crític musical

La crítica musical a casa nostra dista de ser professional. Ningú no viu exclusivament de les seves crítiques a diaris, revistes, ràdio o televisió, i això fa que la impostura i l'intrusisme s'escolin de vegades en alguns d'aquests mitjans de comunicació. Fins i tot passa en alguns rotatius, que tenen com a crítics perfectes analfabets musicals.

Tot i que hi ha més pa que formatge en aquesta idea, els crítics de la generació precedent tenien molt més predicament que no pas ara, però no sé si majoritàriament podien "enfonsar" un espectacle o un artista amb les seves plomes esmolades. La crítica gaudia d'un espai molt més ampli que no pas ara. Diaris i revistes li donaven el mateix lloc reservat, per exemple, a un article de fons o d'opinió. De fet, una crítica no és un article d'opinió, amb elements descriptius, valoratius i argumentatius?

Actualment, la crítica amb prou feines és una acta notarial sense possibilitat de dir gaire i, encara menys, d'argumentar-ho. L'era postanalògica ha posat a l'abast espais il·limitats en forma de blogs o pòdcasts, a més de revistes i diaris digitals. Això obre la porta a un element qüestionable: la impostura i l'analfabetisme ja esmentats. Qualsevol amb un teclat i una pantalla pot penjar les barbaritats que vulgui i, en funció del major o menor nombre de "seguidors" que es tinguin, se li dona valor de dogma de fe. Són mals temps per a la lírica.

Manuel Pérez i Muñoz

Director d'*Entreacte* i crític de teatre d'*El Periódico*

El setembre passat, la crítica teatral es va veure arraconada en una polèmica estèril. El director Àngel Llàcer va tractar d'impedir que el col·lectiu professional pogués cobrir *The Producers*. L'escàndol va ser tractat amb gran frivolitat per alguns mitjans i per una part de la professió (el Col·legi de Periodistes va callar). Això demostra que hi ha un desconeixement de la tasca dels crítics, la qual cosa és el símptoma d'una malaltia sistèmica.

El periodisme cultural ha estat el gènere menys valorat en redaccions de tota mena. Va més enllà de la crisi dels mitjans tradicionals, reflectida en la manca d'espai per a la cultura, l'autèntic bastó a la roda de la pràctica del crític teatral, i d'una precarietat en detriment de la qualitat. Qualsevol disciplina humanística va a la baixa i la cultura en el periodisme no n'és excepció. No hi ha falta de llibertat, sinó d'espai.

Una tendència perillosa assimila el periodisme cultural al màrqueting. Es fan moltes peces de prèvia per ajudar a la promoció, però l'opinió crítica molesta certs poders perquè dialoga i contextualitza. Però, en canvi, aquest és el seu paper, al marge de termes com *formar* o *educar*, que tenen unes connotacions paternalistes.

Dins la lògica liberal capitalista, el crític toca els nassos perquè analitza la intenció dels discursos, reflexiona el marc en perspectiva i no agrada perquè algunes veritats són antisistema. No tot s'hi val per vendre una entrada o quan s'ordeix un discurs sobre un escenari. La crítica té encara més sentit que mai avui per evitar que la noció de cultura dels mitjans acabi també mercantilitzada, dissolta en la dictadura de la monetització.

“La crítica ha d'evitar que la noció de cultura dels mitjans acabi essent mercantilitzada.”

Manuel Pérez i Muñoz. Director d'*Entreacte*

Ramon Besa

Cronista esportiu d'*El País*

Des de sempre s'ha tendit a qualificar el relat esportiu d'esbiaixat. No hi havia llicència per desmarcar-se de les regles de joc periodístiques, però s'admetia una militància mal vista en altres àrees, com ara la política.

Avui es parla de la "futbolització" de la política quan la informació esportiva pot ser substituïda per la premsa de club. Hi ha un discurs radicalitzat i a vegades banalitzat, on sovint es competeix per veure qui és més *hooligan* o més divertit. Interessa el conflicte, manen l'opinió i el directe, i no és fàcil trobar lloc per als gèneres interpretatius i la crítica. Ha canviat el model de consum, de producció i de negoci. A l'augment de la comunicació corporativa i al missatge d'adhesió o d'oposició, condicionat per contractes de patrocini o d'intercanvi publicitari, s'hi afegeix la desinversió dels mitjans, per estalviar diners, per deixar d'anar als llocs i per formar professionals amb una mirada pròpia. Està de moda dir que el futbol es veu millor per la televisió. L'associació mitjà-crític, aquella complicitat entre la capçalera i l'obra del periodista, producte de l'aprenentatge i el coneixement —encara que pugui ser sectari—, s'ha afluixat o s'ha desqualificat per considerar-la contaminada des de les xarxes socials, on els interlocutors s'atribueixen els mateixos mèrits i drets que els periodistes. Les audiències condicionen, es demana rapidesa i simplicitat, tanta que n'hi ha que entenen que la paraula *crítica* és negativa i no saben que la clau de volta del periodisme és mirar de prop i narrar de lluny, com diu Leila Guerriero.

© Manuel Medir

Bernat Reher

Impulsor del pòdcast *Mentrimentes*

En el meu cas, el període de reflexió que va provocar la pandèmia em va portar, a mi i a un grup d'amics, a la creació d'un pòdcast literari. A inicis de l'any 2020, això era una idea estranya. Ara ja ho considerem ben normal. Un dels aspectes que ens alarmava era la poca profunditat crítica a l'hora de tractar certs aspectes per part dels mitjans de comunicació tradicionals.

Ens havíem trobat amb simples resums, banalitats simplificadores en ressenyes de noves traduccions de Franz Kafka, Djuna Barnes o autors catalans com Santiago Rusiñol o Víctor Català. Amb el format del pòdcast hem defensat un exercici crític que es fonamenta en la descripció. En l'anàlisi dels detalls.

Molt ràpidament hem fugit de formulacions genèriques com poden ser: "És un llibre fluix en relació amb la trajectòria de l'autor", o bé "És un llibre que no deixarà indiferent a ningú". Hem defugit qualsevol judici estètic i hem prioritzat les preguntes. I hem considerat que l'espectador és prou intel·ligent per saber destriar el gra de la palla.

En alguns casos, ha estat molt senzill afinar les preguntes per detectar que l'edició d'un llibre era poc curada, hi mancava un procés de reflexió profund o, per contra, era fruit d'una investigació prèvia molt rica i molt justificada.

Els llibres desposseïts de les intencions i dels contextos, així com de les poètiques, no són res. I moltes vegades hem confós la crítica amb la confrontació estricta d'idees.

Alejandra Palés

Redactora de Mèdia de l'*Ara*

En un moment en què les noves generacions (i les no tan noves) s'informen a través d'internet i les xarxes socials, sembla que la crítica cultural hagi desaparegut, però és totalment el contrari. En el cas de la televisió, i sobretot de les sèries, la crítica existeix i continua sent més necessària que mai, precisament pel *boom* de consum audiovisual que ha suposat l'aparició de les plataformes digitals.

L'opinió que pugui tenir un expert sobre una sèrie continua important a molta gent, i els que ens dediquem a aquesta qüestió ho sabem de primera mà. Les sèries s'han convertit en un tema de conversa habitual en els grups d'amics i entre les famílies i, en tractar-se d'una qüestió tan popular, molts lectors o oients senten la necessitat d'interaccionar amb les persones que consideren els seus prescriptors de ficcions.

Les xarxes socials ho posen fàcil: és molt freqüent rebre missatges de seguidors que pregunten sobre una sèrie o simplement agraeixen una recomanació. Tot i que es fa molt bona crítica de sèries, sí que és cert que la conversa sobre les ficcions televisives s'ha empeltat de la polarització quasi omnipresent del moment actual. Això es tradueix en el fet que, cada dos per tres, tenim la millor sèrie de la història o la producció més abominable mai vista.

S'ha perdut el terme mitjà i, precisament per això, cal recórrer a aquelles persones que valoren les sèries utilitzant arguments de pes i esquivant el fervor o l'enuig, que són més propis de fans que no pas de professionals. Són les mateixes persones que no canviaran d'opinió perquè una plataforma els hagi enviat una capsa de galetes de *Los Bridgerton*.

"La conversa sobre les ficcions televisives s'ha empeltat de la polarització quasi omnipresent."

Alejandra Palés. Redactora de Mèdia de l'*Ara*

Ens trobem a la Biblioteca de Catalunya, sota les impressionants voltes del segle xv i al costat d'un reguitzell també imponent de cartells de teatre. Entre aquestes pedres, Clara Segura ha estat Antígona, Filumena Marturano, la núvia (*Bodas de sangre*), Antonietta (*Una giornata particolare*), Nawal Marwan (*Incendis*), Svetlana Aleksíevitx (*La guerra no té rostre de dona*)... i les que vindran. Hi ha poques actrius amb el magnetisme i el talent abassegador de Clara Segura a l'escenari, i que a fora tinguin la seva proximitat i honestedat intel·lectual per abordar qualsevol tema del nostre present.

Clara Segura

“No vull que les dones hàgim de modificar el nostre físic per poder treballar, m’hi resisteixo”

Laura Serra, entrevista
Ferran Forné, retrats

És una actriu que no té sostre. Al febrer va guanyar el tercer Premi Gaudí i va estar nominada al primer Goya per la pel·lícula *Creatura*. Al març va acabar la segona temporada de *La trena* al Teatre Goya i a l'abril va començar a assajar *Tots ocells*, el drama èpic de Wajdi Mouawad que Oriol Broggi ha dirigit dins el Festival Grec i que aquesta tardor ha tornat a la cartellera teatral.

Veig que aquest any n'has fet cinquanta, un número rodó. Hi ha aquella dita que diu que als cinquanta, o et fa mal alguna cosa o estàs mort. Com els portes?

Força bé. És veritat que la xifra de cinquanta la relaciones amb la meitat de les coses. T'adones que ja és una mica més de la meitat de la vida i hi ha com un punt de reflexió de "Uau!, encara hi ha coses per fer, cap a on vull encarar-me?". És cert que això ja fa temps que em passa: ara ja tens més clar allà on vols destinar el temps i allà on no el vols destinar. Veus que el temps s'escola com la sorra entre els dits i et marques prioritats: poder gaudir dels fills, perquè creixen molt de pressa, i també dels pares, perquè s'estan fent grans, i tens la sensació que comença una carrera d'aquestes que es va embalant, en baixada, perquè sembla que el temps et passa més de pressa.

En l'àmbit professional també has fet balanç?

Sobretot et plantejges cap a on vols anar. No vols repetir les coses perquè sí, sinó que vols accentuar més les corbes, que siguin una mica més tancades. Penses: va, *apretem* una mica més la màquina, per aprofitar que encara tenim energia.

Tens ganes de sortir del carril.

Quan he generat jo les coses, amb *La trena* o amb el Bruno [Oro], és quan he sentit que estava decidint realment allò que volia fer, i han sigut aventures fructíferes. Ara hi veig amb molta clarividència. Em va passar quan vaig dirigir. T'aventures en una cosa que no saps si sabràs fer i llavors t'adones que és un llenguatge que has estat treballant des de fa molts anys. En el fons, ets a l'escenari i estàs sent espectadora dels teus companys, i és molt gustós perquè notes quan les coses funcionen. Ha sigut molt nutritiu. El que passa és que aquests són projectes de llarg recorregut, a dos o tres anys vista, i si és cinema en són quatre o cinc, i han de conviure amb el que vas triant pel camí.

A banda de mirar endavant i enrere, et passa que mires al costat, a la gent de la teva edat, i et sembla que els altres envelleixen pitjor? Tinc la teoria que tots sentim que tenim deu anys menys dels que tenim realment.

Jo aquesta sensació ja fa molt de temps que no la tinc perquè l'audiovisual és absolutament cruel, i des de fa vint anys, o quinze, que ja dic: "Però, què és aquesta cara?".

Apa!

Home, quan no t'enfoquen bé o la llum no sé què, i et veus, dius: "Però, què vol dir això?". Llavors és com que ja m'he relaxat, en el sentit que és una mica complicat agradar-se,

i ja està, comptem amb això. T'has d'agradar per altres coses que no siguin el teu físic, perquè el físic òbviament s'anirà deteriorant i no t'acompanyarà sempre.

En alguns moments ha estat dura, aquesta pressió que pateixen les dones? No sé si ara és encara més difícil, per l'exposició a les xarxes.

Sí, jo crec que abans ho teníem una mica més fàcil. També perquè el teatre encara manté uns certs privilegis, com el fet que jo, si vull, puc fer una Julieta [fa el gest de tocar-se la barbata, com els italians quan volen dir "m'és igual"]. Qui em diu que la Julieta ha de tenir catorze anys? Si és teatre podem fer el que ens doni la gana, podem transgredir una mica més. No ets tan esclau de la teva imatge i aquesta és la gràcia, transformar-nos en allò que no som. La tirania de l'audiovisual és molt més cruel. I jo sempre he estat dubtant, m'agrada, no m'agrada, perquè no he volgut sentir aquesta esclavitud del pes de la imatge. No vull que les dones hàgim de modificar el nostre físic per poder treballar, per poder agradar, i m'hi resisteixo, perquè aquest no és el problema. El problema és que algú pensa que aquest és el problema; però, si tu penses que és el teu problema, aquí tindràs un doble enemic: el de fora i tu mateixa.

La Marta Marco em deia, quan va estrenar *Bèsties*, que teniu un club d'actrius en contra d'haver de passar per la cirurgia estètica.

Sí, sí [riu]; també et diré que llavors estem amb "Hi ha una crema boníssima"...

Ella em parlava del ioga facial! Bé, és que també és humà voler agradar...

[Riu.] Sí, però sobretot el que passa és que tenim un audiovisual molt pobre, en aquest aspecte. Jo el critico obertament, amb molt d'amor, però sempre poso aquest exemple: quantes actrius calbes amb panxa estan treballant amb els sous dels actors que estan treballant calbs i amb panxa? Cap. És a dir, hi ha una tolerància amb el físic masculí que no hi és amb el femení. Em reboto amb aquest tipus de cinema que no ho inclou tot. Hi comencen a haver noves veus, noves directores, guionistes i escriptores i nous directors, guionistes i escriptors que estan parlant d'una altra realitat, de la realitat àmplia, diversa, que pugui interpe'llar tothom o bé un sector molt concret. Hi ha altres escoles de cinema que tenen una diversitat no normativa: la noruega, la danesa, l'alemanya... Jo crec que s'està fent una revolució social important, però que encara és molt lent de canviar.

“Quan he generat jo les coses és quan he sentit que estava decidint realment allò que volia fer, i han sigut aventures fructíferes.”

El feminisme ha transformat la mirada de la societat, i ha passat mentre tu ja estaves treballant. Com ho has viscut, des de dins?

Ha sigut una alliberació en moltes coses. Veig dones molt més joves que jo amb unes idees molt més clares d'aquesta diversitat, que diuen "el meu cos és meu i en faig el que em dona la gana", i ningú els ha de dir si s'han de depilar, si les estries són boniques, si aquest cos és preciós. Això ho trobo meravellós. Penso que és bonic que aquestes dones, per la feina que han fet les nostres àvies, les nostres mares, nosaltres d'alguna manera, ara estiguin dient: "S'ha acabat". Igual com el "Germana, jo sí que et crec".

De fet, el #MeToo va néixer amb el cinema. Tu has viscut aquesta part fosca de la teva feina o has vist situacions incòmodes?

Personalment, no, però segur que vaig normalitzar moltes coses que no eren normals. A mi em passa que ara m'he posat les ulleres [del feminisme] i ja no puc canviar. Quan veig que s'enfoca la noia amb la samarreta ajustada en la realització d'un concert penso "De què vas?". Això ho trobo molt *heavy*, quan abans era normal. I m'adono que molts disgustos que tenia, que els atribuïa a una cosa meva, no ho eren. Si a mi em cabrejava el porno no era perquè jo fos una reprimida, sinó perquè hi havia una cosa que no la trobava igualitària, perquè estava basat en la mirada masculina i ningú estava parlant del meu plaer com a dona, ni del que a mi m'agradava, ni de veure-la gaudir. M'he adonat amb el temps que no era un problema meu, sinó de la societat.

Hi ha una llegenda que diu que et vas retirar d'una obra en què no se't pagava el mateix que al teu *partenaire* home.

No és ben bé així. La realitat és que vaig lluitar per això i se'm va acabar igualant el sou. Després no vaig fer l'espectacle perquè va aparèixer un altre projecte.

"Per a mi, el germà gran és el teatre, no el germà petit. La tradició de la literatura dramàtica té més de dos mil anys d'història."

Aquest any en fa vint de la pel·lícula *Mar adentro*, i t'hem vist en tres papers al cinema, a *Creatura*, a *Casa en flames* i a *El 47*. Se t'ha resistit un paper protagonista a la pantalla gran? O és que el teatre no t'ha deixat espai?

És que, què deixes? Per a mi, el germà gran és el teatre, no el germà petit. La tradició de la literatura dramàtica té més de dos mil anys d'història, amb la qual cosa hi ha molta gent, encara que molts siguin homes, que han escrit molt; s'ha fet, s'ha desfet, s'ha innovat... I, per tant, les obres de teatre que m'arriben moltes vegades són d'una qualitat superior a la dels guions de cinema que m'arriben. No ho dic per conservadorisme, perquè a mi

també m'agrada l'autoria contemporània, però tinc uns referents que... Si t'arriba un Tennessee Williams, costa d'igualar. Ja sé que la paraula és el teatre i la imatge és el cinema, però... sempre que em truca el representant diu: "Clara, hay un proyectillo". I jo: "¿Es *El cuento de la criada*?". Perquè si no és així, així!, em costarà deixar el teatre perquè benauradament toco materials molt bons, una matèria primera molt pura. Després també hi ha el fet que sempre pots aixecar una obra de teatre amb molt menys pressupost que una pel·lícula.

M'ha sorprès veure que no havies treballat mai amb l'Emma Vilarasau fins a la pel·lícula de Dani de la Orden. És fortíssim! Si sou com l'Espert i la Sardà!

És fort, però quantes obres hi ha amb protagonistes dones on puguis ajuntar l'Espert i la Sardà? Per això ens vam inventar *La trena*.

L'Oriol Broggi haurà de fer una *Bernarda Alba*.

No va per aquí, però potser ens trobarem. Hi ha una idea, sí.

T'hi sents identificada, amb aquest estatus de la Segura, com diem de la Sardà i de l'Espert?

[Riu] No. Jo crec que sempre m'ha salvat restar-hi importància, perquè, si no, primer, hauria destinat molt de temps a preocupar-me per això i no pel que s'ha de fer. I segon, m'hauria posat més límits. Crec que la imatge que es té d'un actor o d'una actriu és molt relativa. És un relat. Tu parlaràs de mi d'una manera; un altre, d'una altra, i jo parlaré de mi mateixa d'una altra manera. No m'hi vull enganxar perquè, si tens mals dies, segur que et miraràs des del pitjor pla i prefereixo no perdre gaire temps en això.

A veure, t'he de dir que hi ha força unanimitat, eh?

Jo ho noto pel carrer perquè veig que algú em somriu. El que recullo és molt bonic, i em sento valorada, em sento apreciada, estimada fins i tot. I amb això ja en tinc prou.

No sé si et plantejges gaire el "què hauria passat si...", si haguessis agafat altres camins, per exemple, al cinema.

No tinc aquesta sensació, perquè si realment m'hagués arribat una altra pel·lícula com *Mar adentro*, segurament m'hauria encaminat cap aquí, però aquests projectes no abunden. Ja ho deia el Bardem: "Esto no es normal". On hi hagi una bona història, jo hi vull ser a prop. Penso més en els *nos* que he dit, en aquelles coses que no he vist mai i que haurien pogut existir, i em dic: "Sort que vaig dir que no a això!". Més aviat me n'alegro.

Les plataformes han canviat el mercat de l'audiovisual respecte de vint anys enrere. Hi ha molta més oferta, no?

És clar, però, quanta indústria audiovisual de qualitat hi ha? Aquest és el tema. Arriba un moment que tot és un sacrifici, tant al teatre com a l'audiovisual. Tres setmanes de rodatge de nit? Per a fer segons què, prefereixo estar estudiant De Filippo. Hi ha molt audiovisual, però hi ha molt audiovisual que a mi no m'interessa. No vull portar el pes d'una història que a mi no em commogui.

Què ha de tenir un projecte perquè diguis que sí?

Que la història que expliqui sigui una de les coses que jo vull explicar en aquest moment, o que no hi havia pensat i m'adoni que se n'ha de parlar. Què posa sobre la taula? A quina llaga ficarem el dit? A vegades em fa molt feliç fer riure, només, però quan fas humor amb mala llet, llavors encara m'agrada més.

Penses en el que quedarà? O poses l'accent en com t'ho passaràs fent una obra? O en el públic que la veurà?

És més egoista. Penso en la vivència que jo tindrè. El teatre m'agrada? Sí, guai. No he *currat* mai amb aquesta actriu o actor? Perfecte. El text és meravellós? Doncs tota la resta ja ho trobarem. És que, d'una obra de teatre, què en queda? Ara, ni tan sols el programa de mà. En queda un codi QR, no hi ha ni la foto. El record és l'altra cosa que et queda, i aquesta és la grandesa de l'art. Em ve una frase del Guardiola en un documental que diu que els títols a la llarga s'obliden, el que no s'oblida és la felicitat amb què la gent veia jugar un equip, el que sentia, el que generava. I jo crec que el que no s'oblida és el que sents quan veus un acte artístic, el que et commou quan veus el *David* de Miquel Àngel. Les sensacions són les que et queden, en l'art.

Hi ha alguna obra concreta que et fes actriu?

Jo crec que les lectures que fèiem a BUP. Lorca em va fer petar una mica el cap. Com es pot parlar així? Quan vam fer *Bodas de sangre* vaig tenir una sensació que allò era allà [assenyala al cap] des de feia molt temps i que havia acabat baixant.

Després d'un cim com *Incendis*, has tornat a una altra tragèdia èpica de Wajdi Mouawad.

Tots ocells és una història que enllaça els camps d'extermini, el conflicte d'Israel i Palestina, i se'n va als Estats Units. És una radiografia d'un segle i d'un conflicte que, a més,

“Sobretot, el que costa és tornar a tenir la sensació que estàs trencant un ou i que en surt una nova manera de fer.”

està obert. Sempre ha estat obert, però ara hi ha molta sang. I això va ser casualitat, perquè l'obra estava decidida d'abans. Crec que hi ha més dialèctica en aquesta funció que a *Incendis*. Té molt més pes la no entesa verbal, perquè resumeix perfectament aquest conflicte. Hi ha una recerca de la identitat, òbviament, però també hi ha el fet de voler trobar explicacions al que és inexplicable, que és l'odi. Per què odiem?

T'ha fet impressió interpretar-la en aquest moment?

Sí, perquè qualsevol fragment descontextualitzat pot ser molt mal interpretat. Això que passa ara a les xarxes pot ser una bomba. Però si tu veus les més de tres hores que dura l'obra vas tota l'estona fent un viatge, no, sí, no... No vinguis amb el prejudici, perquè en el fons és una obra pacifista. Als assajos ja passaven coses que deies: “Hòstia, no sé si li està passant a l'actor o és el personatge”. Encara no puc entendre per què aquestes paraules, combinades com les combina Mouawad, són com bombes. Quan les dius per primera vegada, t'assalten.

Et costa trobar reptes al teatre?

Costa, costa una mica. Però és que, si no, sempre vius d'allò que va ser, d'aquell moment. Ara veig els cartells de coses que he fet per aquí i són coses força diferents. Però, és clar, hi ha Mouawad, Lorca, De Filippo... Shakespeare en si mateix ja és un repte, però, sobretot, el que costa és tornar a tenir la sensació que estàs trencant un ou i que en surt una nova manera de fer.

De masies i cases senyoriales a centres cívics

Els centres cívics, que fa dos anys van complir quatre dècades d'història, són la xarxa cultural pública més estesa per la ciutat. S'hi duen a terme programacions diverses i àmplies, com tallers, exposicions, concerts i cursos. Però els centres cívics no són només les activitats que s'hi fan, sinó també els edificis que els allotgen, que, plens de curiositat, ens parlen de la història de la ciutat i de la seva transformació.

Pere Guixà — L'any 2022 va ser una data clau per als centres cívics de la ciutat, ja que es van celebrar els 40 anys d'aquesta xarxa d'instal·lacions culturals públiques. El Centre Cívic Guinardó va ser el primer d'obrir, el 1982. Tot seguit, van arribar La Barraca, a la Sagrera; el Sant Martí; el Casinet d'Hostafrancs; La Sedeta, a Gràcia; Can Deu, a les Corts; el Zona Nord, a Nou Barris; la Casa del Relotge, a la Marina, i molts d'altres.

Parlar de centres cívics —un dels serveis públics més ben valorats per la ciutadania— és el mateix que pensar en l'accés democràtic a la cultura i endinsar-se en les reivindicacions veïnals dels anys setanta i vuitanta, ja sigui per l'apropiació pública d'edificis en desús o emblemàtics o bé per la construcció d'edificis de nova planta. És ben sabut el parèntesi que s'estableix des del primer terç del

© Imatges Barcelona / Xavi Torrent

segle xx fins a l'arribada de la democràcia. Tampoc cal explicar gaire el procés de desmobilització de classes populars i mitjanes des de la meitat dels anys noranta.

Abans del pla estratègic dels centres cívics, Barcelona tenia una xarxa de cultura de base molt inestable, dispersa, formada per ateneus i casals, sales de lectura d'obra social, centres morals i religiosos, associacions i espais culturals sense seus fixes ni gestió orientada.

Llocs amb història

Durant la celebració dels 40 anys, va haver-hi un interès per saber ben bé d'on sorgia la idea de crear uns espais de proximitat cultural. Si anem molt enrere en el temps, veiem que la majoria de centres cívics ara són on hi havia hagut camps llaurats o masies. Sovint, els edificis actuals havien estat, a les acaballes del segle XIX, fàbriques o magatzems industrials, casernes, convents, cotxeres, cases senyoriales... Ben poques vegades, construccions amb alguna arrel cultural. Observar la història de cada edifici també permet veure el procés d'industrialització i desindustrialització de la ciutat, l'allunyament de moltes fàbriques cap a l'extraradi i, en definitiva, la transformació de l'espai urbà.

Arribada la democràcia, les associacions de veïns i la militància social van arrossegar-los cap al patrimoni públic, hereus de darrera hora van vendre'ls a l'Administració o, ben sovint, polítics i tècnics de cultura del consistori en van

◀ Públic assegut a l'exterior de Can Felipa seguint la conversa-conferència "Desglobalització?".

Una capella construïda el 1413 va donar nom al barri de la Trinitat. Aquest topant, molt allunyat de l'antiga muralla, va tenir una de les cinc forques de la ciutat a l'època medieval; d'aquí ve l'expressió *a la quinta forca*. Fins al segle xx, la Trinitat havia estat una zona agrícola gairebé deshabitada. Va passar de ser camps de vinya a allotjar unes quantes cases d'estiu i, més tard, blocs de pisos, tot i que la fesomia del barri va quedar marcada per la presó de dones des del 1963. Estadístiques de fa uns deu anys indicaven que la Trinitat Vella era un dels barris menys transitats pels barcelonins, fet que va canviar amb la construcció del nus de la Trinitat. El Centre Cívic Trinitat Vella va obrir el 1986.

El Centre Cívic Can Deu és a la plaça de la Concòrdia, al districte de les Corts. A mitjan segle XIX, la família Deu va instal·lar fàbrica i residència en aquest barri. "Posa'm un Deu" era una expressió habitual de la gent, i feia referència als anisats i vins que produïa aquesta família (el Centre Cívic Parc Sandaru, sigui dit de passada, també té el nom d'una antiga beguda, el sandaru: tònica amb suc de fruites). El cognom també va generar expressions admiratives del tipus "Va ser un dinar de cal Deu". Tot el barri de les Corts, de fet, és ple de referències a aquesta nissaga. L'arquitecte Eduard Mercader va fer el palauet Deu, d'estil eclèctic, però amb reminiscències neogòtiques i modernistes. Aquest centre cívic va ser un dels primers que va obrir. Hi ha gent que no hi ha entrat mai, això és segur, però potser no tanta que no hagi estat al bar que, com que té accés directe des de la plaça de la Concòrdia, no sembla que pertanyi a l'edifici. L'estany, la glorieta, els vitralls i el ferro forjat semblen d'una altra època, però ens trobem en la nostra.

promoure l'adquisició i van projectar deliberadament que s'hi faria. No hi falta tampoc el centre cívic que arriba com a donació d'algun barceloní exemplar, com ara Joaquim Matas i Ramis (el Matas i Ramis, a Horta), Manso Argemí (el Torre Llobeta, a Nou Barris) o l'astrònom i científic Josep Comas i Solà (el Vil·la Urània, a Sarrià - Sant Gervasi). El senyor Comas i Solà va especificar al testament que la propietat havia de ser necessàriament "un observatori popular, un grup escolar o una institució cultural".

Un, dos, tres... alguns edificis

A l'antic municipi de Sant Martí de Provençals, a mitjan segle XIX, hi van sorgir les fàbriques tèxtils de l'anomenat "Manchester català". L'edifici de Can Felipa, on avui hi ha el centre cívic del mateix nom, era de l'empresari Felip Ferrando i, posteriorment, va passar a altres propietaris. Dissenyat per l'enginyer industrial Benet Puig i Rossinyol, va allotjar la fàbrica Catex, que feia tota la cadena de producció de teixits de cotó. És una construcció singular que a alguns els fa pensar en un edifici d'habitatges parisenc, i a d'altres, en un balneari, potser, en certa manera, perquè a dins hi ha una piscina. Després de tancar el 1978, va passar a un concurs de creditors, i a inicis dels anys vuitanta es va engegar la campanya "Catex per al barri!". L'edifici, salvat de ser venut per fer-hi oficines, el va comprar l'Ajuntament.

Més centres cívics: la tertúlia infinita

Joan Brossa deia que el problema és que la gent mai no s'adona de la força que té. Revisar la història dels centres cívics és, cal insistir-hi, adonar-se que sense una consciència de veïnatge molts d'aquests edificis serien ara centres comercials o habitatges adotzenats. És clar que els centres cívics existrien igual en un espai o en un altre, possiblement nous de trinca, però la reivindicació veïnal i l'associació militant van impulsar-los en el passat i també en els darrers anys.

Quedo amb el consultor Bruno Sivilla, veí de Sant Gervasi de gairebé tota la vida. M'explica la història de l'activisme veïnal de l'Espai Jove Casa Sagnier, al carrer de Brusí, que va ser centre cívic fins al 2018. L'edifici va ser la casa de l'arquitecte Enric Sagnier i els seus hereus fins a inicis dels anys cinquanta. Mercè Rodoreda parla d'aquest espai al pròleg de *Mirall trencat*, i es refereix al "parc abandonat del marquès de Can Brusí", i al·ludeix als imponents jardins que tenia abans de la guerra.

Després d'acollir un col·legi major femení i un centre d'estudis propietat de la Universitat de Barcelona, va ser cap al tombant de segle que els veïns van mostrar-se en

▲
A dalt, façana del Centre Cívic Matas i Ramis.

A baix, cafeteria del Centre Cívic Can Deu.

desacord amb la requalificació del terreny. Segons Sivilla, la plataforma va proposar ocupar els jardins nit i dia. La gent hi anava amb la seva cadira, resolta i alegre, tanta estona com podia. Van crear un joc de taula sobre la reivindicació (no era pas un joc d'atzar!) i van fer ganxet (per això el centre cívic va especialitzar-se en art tèxtil i *handmade*?). Es va passar a fer llargues tertúlies, ja fossin polítiques, de futbol o de societat. Fins i tot, aquestes tertúlies s'allargaven molt a la nit, fins que arribava la gent del matí, de manera que la tertúlia no s'aturava mai, que és el millor que li pot passar a una tertúlia, segons reflexiona Sivilla, poc lacònic. No sé si em pren el número.

Una altra història curiosa és la del Centre Cívic Cotxeres de Sants, que encara manté diversos espais que evocuen les voltes on descansaven els animals que estiraven els tramvies. Això mateix es diu a la novel·la *Tàndem*, de Maria Barbal, on s'esdevé una trobada crucial en aquest centre. Si tinc temps, també m'agradaria anar al Centre Cívic La Bruguera, al barri del Coll, on he estat molt poques vegades. La coneguda editorial de llibres i tebeos, molt important per al barri des del 1910, però sobretot després de la guerra, hi tenia la seu i les rotatives. El centre cívic participa en tota aquesta història (una història plena de claroscurs, d'altra banda).

En acomiadar-nos, l'amic Sivilla em diu que, si realment estic fent un reportatge sobre centres cívics, seria també convenient parlar sobre el que s'hi fa avui en dia. No tot és recloure's en el passat. Hi ha tallers, xerrades, exposicions, cursos, itineraris culturals... almenys en el que ell coneix, el d'Orlandai, al qual no va mai, però se sent bé tenint-lo a prop. Millor això que un Starbucks o un viver de *start-ups*. No hi ha turistes, *expats* ni nòmades digitals, em comenta amb sorna. I, abans d'acomiar-nos, em diu que potser, vista la meua dèria arquitectonicohistoricista, podria proposar a algú fer un itinerari per veure els edificis dels 52 centres cívics. Així m'avia.

Aquí i ara dels centres cívics

Soc a l'Antiga Escola Massana, als jardins Rubió i Lluch. Hi ha turistes fent fotos a la creu de columna salomònica, dones d'origen àrab que entren a l'Associació Intercultural Diàlegs Dona, uns treballadors de la Biblioteca de Catalunya i alguns ciutadans enganxats a l'heroïna.

He quedat amb Sergi Díaz i Manel Doñate, que, des de l'Institut de Cultura de Barcelona (ICUB), planifiquen la xarxa de centres cívics, encara que cada districte i cada centre tenen autonomia per gestionar-se. Des de la seva visió àmplia de tota la xarxa, m'expliquen que hi ha programes que es gestionen des d'aquí, com ara Música Z, centrat sobretot en artistes emergents no necessàriament joves. Els centres cívics permeten foguejar-se davant d'un públic molt transversal. Pantalla Barcelona, ja amb dotze edicions, és la programació cinematogràfica més extensa, a la qual estan adscrits dotze centres, i és una alternativa a la Filmoteca, els festivals diversos o les sales comercials més compromeses amb el cinema d'autor. Barcelona Districte Cultural (BDC) és el circuit cultural als barris que aplega circ, dansa i teatre. Les arts audiovisuals, digitals, multimèdia i experimentals queden fixades al cicle "Temporals". Tal com dèiem, aquests són cicles que circulen per tots els centres cívics, els quals, al seu torn, tenen les seves programacions artístiques específiques.

Els centres cívics, em diu Díaz, són els espais de cultura més estesos per la ciutat. Volen informar, formar, difondre la cultura i fomentar la creació. S'estableixen com a centres de cohesió social i espais d'ensenyament per a tota la vida. No desatenen cap nivell cultural i fan suport a les entitats de cada barri. La cessió d'espais a aquestes entitats és un punt important, així com la cessió a qualsevol veí que s'hi vulgui apropar. L'important és, primer, saber que el centre cívic existeix; després, entrar-hi, informar-se o deixar-se interpel·lar. "Què necessites, ben bé?", pot ser que et preguntin.

Tallers, xerrades, itineraris, exposicions i concerts són el gruix de la programació. Els cursos d'idiomes o les sales d'exposicions són curiosament bastant desconeguts. Lluny queda el tòpic dels centres cívics com a temples del macramé, tot i que cal mantenir a ratlla que no siguin ara centres de ioga o pilates (o millor encara: de *mindfulness*). Un 70% dels habituals són dones, la majoria a la franja entre els 40 i els 65 anys. El públic que els visita en família, sobretot els caps de setmana, és nombrós. A l'Eixample

El nombre de centres ha quedat fixat en 52, i no hi ha cap ciutadà que no en tingui un a no més de 30 minuts de casa.

i a Ciutat Vella és on hi ha els centres que reben més gent d'altres barris. No hi ha cap obsessió per fer que els joves vinguin als centres, si bé hi ha tallers de robòtica, programació 3D, STEAM i molts d'altres que *a priori* els poden interessar. Però justament el quid és trencar clixés i que aquests mateixos cursos interessin als grans. Les programacions queden obertes a la imaginació per donar al ciutadà allò que encara no sap que vol. De vegades aquestes activitats són gratuïtes i d'altres tenen un import raonable, perquè ja sabem que molta gent valora més el que paga.

No hi ha serveis que s'hagin privatitzat. S'han externalitzat, com si diguéssim. Han sorgit intermediaris entre el servei que dona l'Ajuntament i el que rep el ciutadà. L'externalització, a diferència de la privatització, suposa un control de l'Administració, ja sigui en la imparcialitat dels concursos, les condicions dels treballadors, els valors en voga, els contractes mercantils als col·laboradors o el repartiment de guanys. Quina bona notícia.

Reptes per al futur

M'expliquen més coses a l'ICUB: els edificis senyorials enlluernen i creen centres cívics molt atractius, però són els edificis que tenen més problemes de manteniment, i —si deixem de banda els de nova planta— els més sòlids són aquells que eren fàbriques. L'època de reivindicacions socials dels anys setanta i vuitanta, tot i que cal tenir-les

presents, està molt mitificada. De fet, va ser més tard, als anys noranta, sobretot, quan van obrir la majoria de centres. A Gràcia, només hi ha dos centres cívics. Per què? Pel cúmul històric d'ateneus, casals, centres morals, associacions culturals...

Des del 2012, el nombre de centres va quedar fixat en 52, i no hi ha cap ciutadà que no en tingui un a no més de 30 minuts de casa. No hi ha prevista l'obertura de cap altre en els anys vinents. Alguns reptes de la direcció dels centres, en consonància amb la societat actual, són fer-hi entrar la diversitat de gent que ara mateix viu a la ciutat; s'ha de tenir clar que cada any en marxen unes quantes desenes de milers d'habitants i n'hi arriben d'altres. Un altre repte és atendre l'envelliment de la població, que tindrà una jubilació de subsistència i alhora, potser, més estudis que altres generacions. Ho llegeixo en un prospecte: cal atendre la pluralitat i el coneixement, la probitat i la xarxa comunitària i de territori.

Soc a La Casa Elizalde, l'interior de la qual sempre em recorda la pel·lícula *Tras el cristal*, d'Agustí Villaronga. És un dels centres cívics que més m'agraden, on he passat moltes hores. Hi he quedat amb Uri Barjola, company dels anys universitaris i tallerista de literatura a diversos centres cívics. Ara treballa al Consorci per a la Normalització Lingüística i viu amb la il·lusió de no haver de ser professor d'institut. Li quedaven uns documents per aportar, i encara la signatura d'un paper. Arribem a la pregunta forassenyada i *cuqui*: què és la cultura? Fa bona tarda avui. A tots dos, que som de la població flotant de treballadors culturals, sempre ens alegra que les dotacions per a la cultura no facin restar cap sou polític, que la gestió no sigui mai gestió de precarietat. Llarga vida als centres cívics.

Pati del Centre Cívic Patí Llimona.

“Aixecar la catifa” de la història oficial del franquisme

Aquest no és un catàleg convencional. A més de ressenyar les obres de l'exposició *Un altre fi. La resta. Art i antifranquisme*, proposa diverses reflexions teòriques a partir d'una aproximació a la resistència antifranquista a través de l'art i els testimonis, centrada en les respostes dissidents manifestades a través dels cossos —exiliats, empresonats, perseguits, però sobretot aferrissadament rebels. Aquesta perspectiva poc usual confereix un valor particular tant a la tria d'obres com a les reflexions que aquestes propicien.

Marta Marín-Dòmine — *Un altre fi. La resta. Art i antifranquisme* és el segon títol de la col·lecció de catàlegs de les exposicions del Born Centre de Cultura i Memòria —avui en procés d'integració al MUHBA— i el primer d'un programa d'exposicions inaugurat el 2021 sota una nova direcció. Aquest catàleg documenta l'exposició homònima que van presentar Nora Ancarola i Amanda Cuesta i del qual són també editors.

L'exposició, que va tenir lloc del novembre del 2022 a l'abril del 2023, partia d'un repte agosarat: ocupar l'espai imponent del Born a fi que les obres produïssin un efecte de memòria col·lectiva. Tot i que no es va concebre com un encàrrec de “memòria històrica”, les curadores van tenir clar el tema des del principi. Volien, com afirmen en la introducció del catàleg, “aixecar la catifa” de la història oficial del franquisme i mostrar els marges on la resistència contra la dictadura havia quedat relegada.

El catàleg reflecteix aquesta intenció, ampliant el registre per incloure altres veus que, en paraules de les curadores, contribueixen a fer circular moltes de les preguntes que van sorgir durant el procés de producció de l'exposició.

El procés de creació va ser, i en puc donar testimoni, ric en

Instal·lació *Amnèsia-Memòria*, de Francesc Torres, que ret homenatge a tretze maquis.

Lugares del saber y exilio científico, obra d'Ana Teresa Ortega.

exploracions, magmàtic, defugint convencions i propostes còmodes. És per això que el catàleg recull tan bé l'heterogeneïtat d'obres i autories, de generacions, d'orientacions. La publicació, doncs, serveix de marc teòric i reflexiu que dobla el valor polític de les obres mostrades.

El nucli de l'exposició, el que li ha donat el nom, prové d'un tango flamenc de Miguel Poveda compost a partir d'un poema de Joan Brossa on es desitja "una altra fi" per a Franco. Ancarola i Cuesta donen la volta a les paraules del poema proposant "un altre fi", confiant que l'art faci emergir "la resta", és a dir, allò que roman encara viu de la repressió política, tant els efectes com les resistències que va generar.

El catàleg traspua l'entrega emocional de les curadores. Elles mateixes fan esment d'un període que podríem considerar vicàriament posttraumàtic, la qual cosa van aconseguir tractar amb la creació de dues peces audiovisuals on es recull la *performance* de la companyia MonSter que obria i tancava l'exposició proposant "altres fins", i també l'elaboració d'un espai dedicat a una audioteca amb testimonis.

A més de les introduccions, el catàleg comença amb un text de Salvador Cayuela que estableix el to

conceptual que les curadores van explorar: els efectes de la dictadura sobre els cossos i la possibilitat de reescriure altres finals.

Quatre àmbits temàtics

Dividit en quatre seccions temàtiques, el catàleg segueix els àmbits de l'exposició. Dolors Marín Silvestre obre el primer àmbit, "Rebels de cor", amb un apassionat homenatge a la llibertat moral i política que es va viure al Paral·lel, i que emmarca les obres de Dora García, Carles Guerra, Antoni Hervàs i Lola Lasurt com a centrals per entendre les resistències expressades a través dels cossos.

"El menyspreu dels cossos", segon àmbit, amb un text de Maite Garbayo-Maeztu, posa en relleu el treball d'artistes com María Amparo Gomar Vidal, Marco Noris, Jaume Serra Torelló, Joan Anton Serra i Francesc Torres, a l'hora de tractar els objectes i paisatges com a receptacles de la lluita clandestina i de l'exili.

El tercer àmbit, "El fora interior", s'obre amb un text personal de Brigitte Vasallo sobre l'exili interior i que troba un eco indefectible en les obres d'Alán Carrasco, Domènec, Ana Teresa Ortega i María Ruido.

El quart àmbit, "Transmissió i continuïtat", ve encapçalat per un

text d'Inés Plasencia sobre la relació entre colonització i franquisme, i és probablement el que presenta un dels aspectes menys coneguts de la dictadura i els seus estralls a Guinea Equatorial, amb obres de Filiberto Obama Nsué i Ndong Obama, i que es tanca, com a corol·lari de l'exposició, amb obres de Marcelo Expósito que desemmascaren la percepció de Franco com un avi bondadós i, a la vegada, es presenten crítiques amb la Constitució del 1978.

El Born Centre de Cultura i Memòria també va ser "ocupat" per les obres de Guillem Viladot, Pep Agut i Concha Jerez, que va produir una obra exprés per a l'exposició.

El catàleg finalitza amb un valuós epíleg que inclou dos textos testimonials: el de Consuelo García del Cid, antiga interna d'un establiment controlat pel Patronato de la Mujer, i el d'Elena Solanas Roig sobre les injustícies patides pel seu oncle, així com un text de Jordi Ramos Ruiz sobre el trauma.

Un dels efectes de la lectura d'aquest catàleg és el d'estimular el desig de saber més sobre altres minories perseguides (com els gitanos), sobre una dictadura que va beure del mite fundacional d'una nació creada a partir de la "puresa de sang" i que s'actualitza amb cada brot de racisme, d'antisemitisme i de tots els atacs contra les llibertats. Aprofundir en el que l'art i els testimonis revelen sobre la dissidència dels cossos és una necessitat urgent.

En l'exposició i en el catàleg, l'art fa emergir "la resta", és a dir, allò que roman encara viu de la repressió política.

Un altre fi. La resta. Art i antifranquisme. Nora Ancarola i Amanda Cuesta (coordinació)

Col·lecció "Arts a la ciutat". Ajuntament de Barcelona, 2024. 152 pàgines

La passió d'editar en català

Judit Pujadó — “Si preguntes a la gent del carrer què és i què fa un editor, no saben ben bé què dir, pensen que ets una impremta, un llibreter. No és un ofici gaire conegut.” La resposta de Maria Muntaner, editora de Leonard Muntaner Editor, a Lourdes Toledo, l'autora del llibre *L'aventura del llibre català*, deu ser un dels motius pels quals la periodista valenciana va emprendre la tasca d'entrevistar dinou editors i editores d'arreu dels Països Catalans.

És normal que el lector compri un llibre pel títol, per la coberta, per la recomanació d'un conegut o havent-ne llegit abans una ressenya, i que no sàpiga quina editorial l'ha posat a les lleixes de la llibreria. Encara més ara, amb la quantitat d'editorials que, afortunadament, han anat sorgint. Es llegeixi habitualment o no, la tasca dels editors és més important del que sembla. Les seves decisions i el seu criteri constitueixen, en bona part, la conversa cultural d'una societat.

A la introducció del llibre, Toledo fa referència al llibre *L'aventura del llibre català*, de Joan Fuster, editat el 1972, com a referent. A mi m'ha fet venir al cap, però, *Les nostres editores*, de Magda Gregori (Editorial Fonoll, “La Mira”, 2023). Si Toledo entrevista dinou editors, Gregori entrevistava vint-i-sis editores, tres de les quals apareixen en tots dos llibres: Laura Huerga (Raig Verd Editorial), Núria Iceta (L'Avenç) i Rosa Rey (Angle Editorial). Que darrerament s'hagin publicat dos llibres sobre el món de l'edició deu voler dir que genera interès.

***L'aventura del llibre català* desplega un grapat de preguntes destinades a fer-nos veure les dificultats, però també el goig, de dedicar-se a aquest ofici.**

Segurament, esdeveniments com la Setmana del Llibre en Català o la presència a les xarxes socials els donen ara més visibilitat.

Lourdes Toledo ha treballat com a periodista en diversos mitjans i ha publicat llibres com *Amèrica endins*, Premi d'Assaig Mancomunitat de la Ribera Alta, o *La inquietud*, Premi d'Assaig Josep Vallverdú. A *L'aventura del llibre català* desplega un grapat de preguntes destinades a fer-nos veure les dificultats, però també el goig, de dedicar-se a aquest ofici. La majoria d'editors són també activistes culturals, sobretot aquells que van començar en temps de la dictadura franquista, com ara Eliseu Climent, quan les institucions no existien i el català estava prohibit. O l'editorial Tres i Quatre, els Premis Octubre, Acció Cultural pel País Valencià i tantes altres iniciatives.

Del trenat d'entrevistes n'acaben sorgint un grapat de dificultats i la manera de superar-les: la distribució més que deficient dels llibres a tots els territoris de parla catalana, la facilitat que tenim de trobar llibres escrits en castellà a les llibreries de Barcelona, València o Palma i la invisibilitat de l'edició valenciana, principatina o illenca en aquelles mateixes lleixes.

L'editora mallorquina Maria Muntaner diu que sovint fan coedicions amb l'editor valencià Vicent Olmos, d'Afers, per poder aconseguir visibilitat a cadascun dels territoris. I és aquesta dificultat, la distribució mútua entre les terres de parla catalana, la que comporta un dels grans problemes dels nostres

editors: com incrementar els lectors i les vendes.

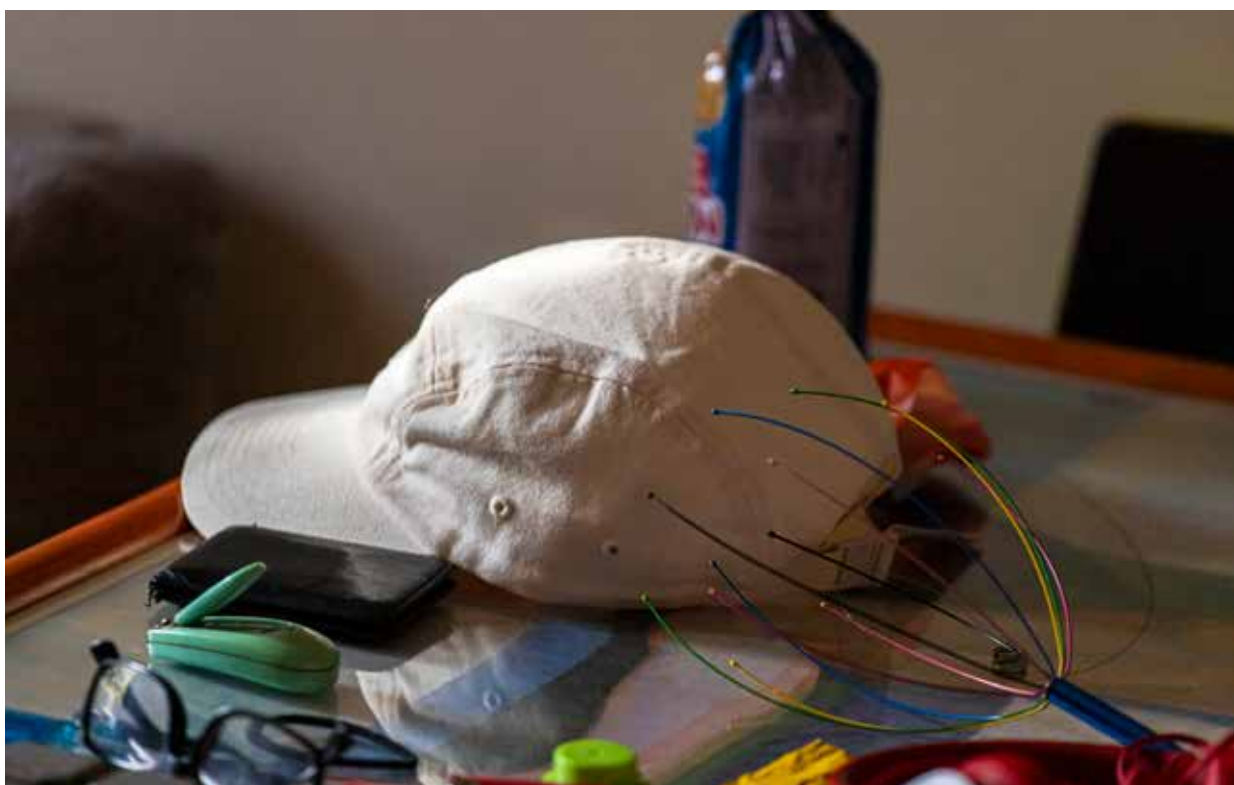
A més dels ja esmentats, Toledo entrevista també Josep Cots, de 1984; Guillem Frontera i Miquel Campaner, d'Ensiola; Joan Carles Girbés, d'Ara Llibres; Josep Gregori, de Bromera; Josep Lluch, de Proa; Àngel Madrià, del Grup Gavarres; Josep Maria Muñoz, de L'Avenç; Eulàlia Pagès, de Pagès Editors; Aniol Rafel, de Periscopio; Jordi Raventós, d'Adesiara; Joan Sala, de Comanegra, i Luis Zandrera, de Joventut. Hi ha diversitat tant en la tipologia com en les dimensions de les empreses. S'hi explica també com es fa el traspàs d'una feina tan passional.

L'aventura del llibre català és una obra llegidora que situa i explica les darreres dècades del món editorial català, febleses i forteses incloses. Potser, per acabar de passar de l'anècdota a la categoria, hauria estat bé incloure-hi algunes dades generals, com ara els índexs de lectura a cadascun dels territoris, la presència del llibre en català a les llibreries, les facturacions en cada llengua... El que assenyala per on cal continuar treballant perquè, sobretot a València i a les Illes —però no només—, la iniciativa a favor de la llengua i de la cultura continuï estant, en bona part, en mans dels editors, dels escriptors i dels activistes que se l'estimen.

***L'aventura del llibre català: Converses sobre edició entre dos segles.* Lourdes Toledo**

Editorial Comanegra, 2024. 272 pàgines

L'exili d'en Sergio. La família d'en Sergio vivia al carrer de Sant Jeroni del Raval des de feia noranta anys. Ell va cuidar la seva mare fins que va morir i, en quedar sol, va entrar en depressió. La propietat va aprofitar l'impagament d'alguns lloguers per desnonar-lo sense negociar el deute. Ara s'està al pis d'una germana i vol tornar al seu barri de tota la vida.

Pla seqüència pel vessant més íntim de Luis García-Berlanga

Una fotografia de Luis García-Berlanga a la desapareguda Bodega Bohemia ens dona la benvinguda a l'exposició *Interior Berlanga. Cinema, vida i humor*, que es pot veure al CaixaForum Barcelona fins al 20 d'abril del 2025. Un recorregut en pla seqüència que vol oferir, en paraules dels seus comissaris, Sol Carnicero i Bernardo Sánchez Salas, una nova mirada, més íntima i reflexiva. La vida i obra del director de *Bienvenido, Mr. Marshall* (1953), figura clau del cinema espanyol, es mostra a través de centenars de peces rescatades del seu immens arxiu personal.

© Fundació "la Caixa"

"El meu pare tenia Diògenes", explica José Luis García-Berlanga a propòsit de l'afició del seu progenitor, Luis García-Berlanga, per guardar i organitzar, ja des de ben petit, tota mena d'objectes i documents, fins al punt que ell i els seus germans van heretar un arxiu amb més de 27.000 peces. Desbordats per aquesta quantitat ingent de material, fa cinc anys José Luis va escriure a la bústia de suggeriments de la Fundació "la Caixa" per demanar ajuda. Així comença el laboriós procés de catalogació i preservació digital del patrimoni llegat per un dels cineastes més importants de la història del cinema espanyol. L'exposició *Interior Berlanga. Cinema, vida i humor* culmina aquesta tasca amb una mostra molt ben escollida de 300 peces. Il·lustren facetes menys conegudes de la seva vida i obra per acabar revelant-nos una cara més íntima i reflexiva de Berlanga, que l'allunya d'aquella imatge d'"anarcofallero" que a ell mateix li agradava conrear en públic.

La primera parada de l'exposició, "Gabinet. Refugi, habitatge i família", aplega els objectes més personals. Hi trobem, per exemple, una llista on apuntava els films que anava veient, que ens permet comprovar la seva devoció pel cinema francès i alemany d'abans de la Segona Guerra Mundial, sobretot per directors com René Clair, amb qui va mantenir una relació epistolar. Un muntatge confeccionat per a la mostra, *La barraca del cine*, recopila escenes d'algunes d'aquestes pel·lícules, des de *Zero en conducta* (1933), de Jean Vigo, fins a títols més oblidats però que per a ell van suposar tota una revelació, com el *Don Quichotte* (1933) de G. W. Pabst.

També podem admirar algunes de les joguines òptiques que atesorava, com un *patheorama* o un *ombrocinéma* d'ombres xineses amb l'efígie de Charles Chaplin, un director a qui Berlanga va arribar a enviar un guió amb la proposta que el protagonitzés. Chaplin, com es pot veure a la carta de resposta, va refusar l'oferiment amb

Interior Berlanga. Cinema, vida i humor

CaixaForum. Fins al 20 d'abril del 2025

l'argument que només intervenia en els films que ell mateix escrivia. El valencià va mantenir contacte amb altres membres de la família Chaplin, de la qual es mostra el recull de felicitacions nadalenques, entre les quals una de dibuixada per Oona Castilla Chaplin, filla de Geraldine i neta de Charles.

La Guerra Civil i l'obra de Berlanga

La sala "Episodis nacionals" s'endinsa en la relació del director amb la història d'Espanya i en com aquesta esdevé un eix central de la seva filmografia. Podem llegir-hi un mecanoscrit del 19 d'abril del 1939 en què, amb 18 anys, Berlanga plasma l'impacte que la Guerra Civil va tenir en una família benestant com la seva. Segons la comissària, Sol Carnicero, el pes del conflicte bèl·lic marca l'obra de Berlanga, que converteix part de la seva filmografia en un crit d'alerta perquè no es repeteixi un fet similar, una preocupació que es faria palesa en la intenció de tirar endavant *La vaquilla* (1985) ja des de l'any 1948. Però la censura no va deixar de posar-li entrebancs.

També quan va voler convertir en pel·lícules altres episodis de la història d'Espanya, com el de la bomba de Palomares, en un dels deu guions que no va arribar a rodar i als quals podem donar una ullada. Més coneguda és la participació del cineasta a la División Azul, experiència de dos anys de la qual va guardar diversos records que es poden descobrir a l'exposició, des de tabac i caps de llumins fins a les cartes a la seva família. Igualment, es

La Guerra Civil marca l'obra de Berlanga, que converteix part de la seva filmografia en un crit d'alerta perquè no es repeteixi un fet similar.

recull la notificació d'El Pardo en què l'avisen que Franco es disposa a veure *Esa pareja feliz* (1953), el seu primer llargmetratge, que va codirigir amb Juan Antonio Bardem. Després de l'estrena d'*El verdugo* (1963), el dictador va arribar a titllar el cineasta de "mal espanyol".

Berlanga es considerava "mal preparat per a aquest món del cinema". Però les sales que recorren la seva trajectòria professional posen en evidència la seva formació en aquest camp, en l'aleshores anomenat Instituto de Investigaciones y Experiencias Cinematográficas, el que esdevindria després l'Escuela Oficial de Cinematografía. I la seva participació i vincle irregular —perquè no li agradava lligar-se a cap institució o partit— amb esdeveniments com les Converses de Salamanca o la Filmoteca Española, de la qual exerciria de president. Com a tal, va rebre una carta de l'any 1981 de Josep Tarradellas, també exposada, en què l'expresident de la Generalitat oferia el fons de pel·lícules sobre la Guerra Civil que havia preservat durant el seu exili a França.

En altres vitrines, s'exhibeixen *storyboards* o les llistes amb primeres idees de càsting dels seus films, que permeten descobrir, per exemple, que havia pensat en Gila com a primera opció abans que en Cassen per al paper protagonista de *Plácido* (1961). O gaudir de l'àlbum de fotos del rodatge a Manresa d'aquest film que li va muntar i regalar el cineclub de la capital del Bages. Al centre d'aquest recorregut, destaca la reconstrucció del cinema Atlántico, la sala a la qual acudeixen els protagonistes de *Esa pareja feliz*, a qui encarnen Fernando Fernán Gómez i Elvira Quintillá.

L'exposició desemboca en una última cambra presidida per una falla que ha construït especialment per a l'ocasió l'escenògraf Carles Berga, en homenatge a la valencianitat del director de *Moros y cristianos* (1987). *Interior Berlanga. Cinema, vida i humor* s'estén més enllà de la mostra amb una sèrie d'activitats que ens conviden a reflexionar al voltant de la condició berlanguiana del país, de la vida i, al cap i a la fi, de tots plegats.

Eulàlia Iglesias, text

Exposició creada a partir de la catalogació i digitalització de l'arxiu particular de Luis García-Berlanga, que, per primera vegada, es mostra al públic. Comissariada per Sol Carnicero i Bernardo Sánchez Salas.

Les hores mortes

Adrià Pujol Cruells

El Papa ens preocupa. No esperàvem que ho acabés fent. Ens ho havia insinuat de tant en tant, amb segones, aquells subterfugis tan seus, però no li vam fer cas. En descàrrec nostre, diré que ningú no fa gaire cas del seu pare quan aquest s'acaba de jubilar. Menys, encara, si es passa tot el dia a casa. Els jubilats són bombes de desestabilització familiar. L'home no sabia com matar el temps i ara ens preocupa, deia.

Adrià Pujol Cruells

(Begur, 1974). Escriptor, traductor i antropòleg. Ha estat docent a la Universitat de Barcelona i a Elisava, vinculada a la Universitat Pompeu Fabra. Ha comissariat diverses exposicions (Museu Etnològic i de Cultures del Món de Barcelona, Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, Bòlit de Girona) i ha publicat assaig, ficció i memorialisme. Els seus darrers llibres són *La carpeta és blava* (Labreu, 2017), *El fill del corrector / Arre, arre, corrector* (amb Rubén Martín Giráldez, a H&O, 2018), *Els llocs on ha dormit Jonàs* (Empúries, 2021), *I sí* (Arcàdia, 2022) i *O no* (Arcàdia, 2024). Ha traduït, entre d'altres, obres de Pierre Michon i Boris Vian, i va guanyar el Serra d'Or de traducció per *L'eclipsi*, de Georges Perec (L'Avenç, 2017).

Abans era previsible. Ell venia de treballar, maleïda fàbrica, coi de feina, estic tip d'en Sugranyes, qualsevol dia li diré qui soc, sí, sí que ho faré, i es quedava mig adormit davant la televisió fins a l'hora de sopar. Però es va acabar. Passaven les primeres setmanes sense Sugranyes ni deu hores diàries de maleïda fàbrica i el Papa s'arrossegava per casa com un mort vivent. Ja en feia, de coses, ja contribuïa, però d'esma. Ara té un projecte que ens espanta una mica.

A tots ens hauria agradat que el pare hagués començat a pescar, com la majoria de jubilats del carrer. Pescar una truita d'una lliura fa feliç a tothom menys al Papa. A més a més, hauria d'haver-se sentit orgullós quan l'avi, el pare de la Mama, tot d'una se l'havia començat a mirar amb uns altres ulls. Ara el considerava un dels seus, del club dels mata-el-temps. Això l'habilitava per donar consells de veritat, ja podia parlar de política amb propietat i, sobretot, ja podia pescar truites. Però és evident que el Papa mai no havia trobat el sentit de les paraules *temps lliure*, no sabia com posar-s'hi. A casa pensem que cal buscar-ne les causes en el seu passat remot.

Sabem per la nostra tia, la germana del Papa, que de petit no va tenir aficions destacables o dèries, de les que surten a relluir quan es fa memòria d'algú. Fora de l'escola i de casa, cremava les hores a la parròquia del poble, l'escombrava, polia els oriplates i enllustrava les sabates del rector. Això bé podria ser una afició, però més aviat era una activitat per eliminació. No corria pels carrers amb els altres nanos, no li interessaven ni les pilotes, ni les bicicletes ni les trampes d'ocells.

Cremava les hores a la parròquia del poble, l'escombrava, polia els oriplates i enllustrava les sabates del rector. Això bé podria ser una afició, però més aviat era una activitat per eliminació.

Creiem que tanta parròquia li va modelar definitivament el caràcter. Fet i fet, la litúrgia i el xiuxiueig capellanístic podien haver esculpit una afició real, Déu. Vist així, ara cap dels seus fills ni jo mateixa no tindriem cap problema amb ell, perquè no existiríem. El camí del Senyor, però, es va estroncar quan li va tocar guanyar-se les garrofes. Amb setze anys pelats, el primer sou el

va rebre fent de sereno a la fàbrica de taps de suro, on el besavi tenia un càrrec mig important, i de l'empresa ja no se n'ha mogut fins a la jubilació. Cinquanta anys a la fàbrica passant per tots els càrrecs de baix.

La Mama va entrar a la fàbrica amb divuit anys. Diu que es va enamorar del Papa perquè el va conèixer de nit, en la penombra de la taquilla. Quan ella sortia de treballar, cap al tard, perquè netejava les instal·lacions, ell ja es trobava fent guàrdia. Cada vespre, l'equip de noies de la neteja es perdia carrers enllà. Llavors el Papa es cuidava de tancar les portes amb clau. Una nit, la Mama i una altra es van haver de quedar a fer un parell d'hores extraordinàries. Encabat, quan sortien, van veure aquell noi taciturn que, cosa estranya, s'esperava fora de la taquilla. Com que la Mama era moderna, fumava, i se li va acostar per demanar-li un misto. L'altra, que no era tan moderna, es va fondre sense esperar-la, i ell, en veure venir la nostra futura i estimada Mama, es va refugiar al seu imperi de dos per un metres. La Mama, no obstant, sempre atura aquí el relat

del seu enamorament del Papa. Ni els fills, ni em sembla que les poques amistats que tenen tampoc, ningú, doncs, no sap com va progressar l'idil·li fins al sí, ho vull. Un cop casats no van fer cap viatge. Ell, a banda de fer-se fer la casa, només va destinar un sobreesforç d'hores per comprar el cotxe que des d'aleshores l'ha dut i tornat de la feina: un Wick 145.

Per descomptat no ens ha faltat mai res, i li ho agraïm. El Papa no és dels que gasten en extres, però ha mirat que ho tinguéssim tot cobert. Ara com ara, ell diu que si s'ha acabat la fàbrica també s'han acabat el cotxe i tota la resta. En fi, aquest "tota la resta" està buit de continguts, perquè no hi ha cap "tota la resta" real.

Fins aquí no passa res. A casa, tothom pot fer el que vulgui mentre no perjudiqui l'altre. És tan gran, la casa, i la vida és tan cara, que encara no ens hem emancipat. La meva germana pot practicar claqué a la seva habitació i a unes hores determinades. El meu germà gran és aficionat a la boxa i als pesos i de vegades monopolitza el garatge. I jo toco el violí de tres quarts, tot a casa, però el Papa ha rebentat els límits. La Mama entén que se l'ha de deixar en pau, perquè, de fet, és l'únic que fa. Quina quantitat de coses i cosetes.

Si el Papa ens expliqués què fa i sobretot per què ho fa, per molt estranys que fossin els motius és obvi que tots mirariem de fer un esforç de comprensió. L'estimem com una mala cosa, en bloc, perquè l'home ha estat i és un gran pare. Fins i tot, si volgués, l'ajudariem. Sigui com sigui, però, el Papa ha decidit tancar amb pany i forrellat les seves intencions i això agreuja el neguit familiar. Mira que només caldria una reunió, res, després de dinar, i amb quatre paraules, coneixent-lo, segur que tothom es trauria un gran pes de sobre. La cosa sembla, podria arribar a ser, perillosa.

Al principi diré que va ser curiós, gairebé divertit, donada la novetat. El que no enteníem és per què no havia començat al garatge, que hi ha més espai. L'oncle diu que no s'hi va posar perquè no hi ha calefacció. Tots opinem darrere seu, amb la por de ferir-lo, de trepitjar-li les intencions desconegudes. No volem, i també ho fem per la Mama, tallar-li les ales que acaba d'estrenar. Tot i així, s'agafi per on s'agafi, la seva única ocupació envaeix les nostres zones, progressivament, físiques i mentals. Ja he dit que a casa tothom fa el que vol. Per norma, hi ha hagut un respecte per l'espai vital de l'altre. El Papa, això tan bàsic, ara sembla no entendre-ho. Només per posar un exemple: la iaia Montse va trobar el calaix de la cosidora ple de bieles. Els seus cabdells i agulles de fer mitja apareixien al rebost.

No ho sé. De vegades comentem els germans que la Mama és l'única persona que no hi dona importància. Parlant clar, ella té una habilitat única per tenyir de normalitat tot el que toca. Va reciclar els tapabruts fent-ne escurredores, i va aprofitar les gomes per construir uns balancins a les cosinetes. Encara no sabem, però, què farà la Mama amb la carcassa; potser una caseta per al gos, per bé que només tinguem un gat i els dos peixos de ma germana. Ara la qüestió principal és entreveure els motius de l'operació. Volem saber quins mecanismes ocults operen al cap del Papa, l'home que desmunta el Wick 145 al menjador.

I SI. Especulacions sobre llenguatge i literatura
Arcàdia, 2022

O NO. Llegir, escriure, publicar
Arcàdia, 2024

Els llocs on ha dormit Jonàs
Empúries, 2021

La vida de la Victoria. Va arribar al carrer de Perafita l'any 2018 amb el seu fill Abraham. Pagava un lloguer de 355 euros. Durant la pandèmia no el va poder continuar pagant, i l'any 2022 li va arribar la carta de desnonament. Ha intentat negociar sense èxit el lloguer i el deute amb el propietari, Budmac Investments, empresa que es dedica a l'adquisició i promoció de pisos.

Barcelona Metròpolis

Número 132

Octubre 2024

Direcció

Milagros Pérez Oliva

Consell de redacció

Lluís Mauri Roldán, Sara Berbel Sánchez, Nacho Corredor Sola, Daniel Fernández Gutiérrez, Simona Levi, Lucía Lijtmaer Paskvan, David Lizoain Bennett, Pau Luque Sánchez, Enric Marín Otto, Leire Pajín Iraola, Álvaro Palau Arvizu, Milagros Pérez Oliva, Joan Pons Pinac, Lluïcia Ramis Laloux, Pilar Roca i Viola, Marina Subirats Martori, Xavier Vidal-Folch Balanzó, Carlos Zanón González, Imma Muñinos Cotaina

Coordinació editorial

Imma Muñinos Cotaina

Suport de coordinació

i plec de cultura

Gemma Martí Coma

Edició de textos

Gemma Martí i Mar Claramonte

(Edicions Clariana)

Col·laboradors

Santiago Alba Rico, Alessandro Balducci, Christophe Bertossi, Chiara Bottici, Carl Cederström, Nona Fernández, Enric Gallén, Gueorgui Gospodínov, Pere Guixà, Jason Hickel, Eulàlia Iglesias, Anna Manso, Marta Marín-Dòmine, Katie Meehan, Oriol Pàmies, Judit Pujadó, Adrià Pujol Cruells, Lluís Reales, Miquel Seguró Mendlewicz, Laura Serra i Carla Turró

Il·lustracions

Octavi Serra

Portada

Octavi Serra

Fotografia

Edu Bayer, Ferran Forné, Paola de Grenet, Laura Guerrero, Paula Jaume, Marc Javierre-Kohan, Miquel Muñoz, Ana Teresa Ortega, Clara Soler Chopo, Xavi Torrent, Vicente Zambrano
Ajuntament de Barcelona, Col·lecció MACBA. Dipòsit de la Generalitat de Catalunya, Col·lecció Nacional de Fotografia, Fundació “la Caixa”, Imatges Barcelona

Infografies

Carles Javierre

Correcció i traducció

textos[hub]

Text de Gueorgui Gospodínov:

Marc Casals

Producció

Òscar Carreño Montero

Distribució

M. Àngels Alonso

Dipòsit legal

B. 37.375/85

ISSN 2340-129X

Editor

Ajuntament de Barcelona

Consell d'Edicions i Publicacions

Xavier Marcé Carol, Gemma Arau Ceballos, Maria Buhigas San José, Ferran Burguillos Martínez, Núria Costa Galobart, Mireia Escobar Costa, Sonia Fuertes Ledesma, David Lizoain Bennett, Oriol Martí Sambola, Lluís Mauri Roldán, Àlex Montes Flotats, Jaume Muñoz Jofre, Joan Ramon Riera Alemany, Pilar Roca i Viola, Miquel Rodríguez Planas, Edgar Rovira Sebastià, Montserrat Surroca Comas i Anna Giralt Brunet

Directora de Comunicació

Pilar Roca i Viola

Directora de Serveis Editorials

Núria Costa Galobart

Direcció de Serveis Editorials
Passeig de la Zona Franca, 66
08038 Barcelona
Telèfon: 93 402 31 31

Els articles de col·laboració expressen l'opinió dels seus autors, no necessàriament compartida pels responsables de la revista. Els continguts escrits de Barcelona Metròpolis es troben disponibles al lloc web de la publicació sota una llicència Creative Commons de Reconeixement-No Comercial-Compartir Igual 2.5 Espanya.

Web

barcelona.cat/metropolis

X

@bcnmetropolis

Correu electrònic

bcnmetropolis@bcn.cat

Butlletí electrònic

Ompliu aquest formulari per rebre el butlletí de la revista:
comunica.barcelona.cat/
form/metropolis/ca

Fe d'errates. Al número 131, al reportatge “La Ciutadella del Coneixement, la nova aposta científica de Barcelona”, es va donar per bona una informació que, en realitat, era una innocentada publicada a la pàgina web de la Universitat Pompeu Fabra: la descoberta d'una espècie de patata desconeguda durant les obres del Mercat del Peix.

Dossier

L'endemà de tot

4-10
Alessandro Balducci
La ciutat invisible: allò que no veiem està canviant la metròpoli

12-17
Gueorgui Gospodínov
Europa i el virus del passat

18-23
Christophe Bertossi
Democràcia: una triple fractura

24-28
Santiago Alba Rico
L'apocalipsi cultural

30-34
Chiara Bottici
El donisme o el mite de l'abella reina

36-39
Miquel Seguró Mendlewicz
La Il·lustració no entén de nostàlgies

40-44
Carl Cederström
Cossos productius: el retorn del taylorisme

46-49
Katie Meehan
L'accés a l'aigua i la promesa incompleta de la democràcia

50-54
Jason Hickel
Una política climàtica radical per empoderar la classe treballadora i les comunitats rurals

56-61
Nona Fernández
Exhumar la memòria

62-71
Entrevista
John Carlin
"Hi ha més gent capaç de parlar de manera informada de futbol que de política"
de Carla Turró

72-76
Visions urbanes
Els litorals s'enfonsen
de Lluís Reales

78-81
En trànsit
David Walliams, l'home a qui Roald Dahl va salvar la vida
d'Anna Manso

82-87
Barcelona en dades
La ciutat solidària
d'Oriol Pàmies i Carles Javierre

89-107
Plec de cultura
Debat. Ha mort la crítica cultural?
Entrevista. Clara Segura
Tendències. De masies i cases senyoriales a centres cívics
Libres. Un altre fi. La resta. Art i antifranquisme / L'aventura del llibre català. Converses sobre edició entre dos segles
Exposicions. Interior Berlanga. Cinema, vida i humor

108-111
Relat
Adrià Pujol Cruells
Les hores mortes

En castellano metropolis.barcelona/es
In English metropolis.barcelona/en

Il·lustracions
Octavi Serra